

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS IR SOCIALINIO DARBO INSTITUTAS

VAIDA LAURUKĖNIENĖ
SOCIALINIO DARBO MAGISTRANTŪROS IŠTĚSTINĖS STUDIJOS

PARAMA SKURSTANTIEMIEMS: SOCIALINĖS PARAMOS
ŠEIMOMS IR VIENIEMS GYVENANTIEMS ASMENIMS
PRAKTIKOS IR PASEKMĖS

Magistro baigiamasis darbas

Vadovas

_____ doc. Dr. Vida Česnuitytė

2018-04-

VILNIUS 2018

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

2018-04-25

Vilnius

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau- Universitetas), Edukologijos ir socialinio darbo instituto, Socialinio darbo programos iššestinių studijų programos

(fakulteto / instituto, programos pavadinimas)

studentas (ė) Vaida Laurukėnienė

(vardas, pavardė)

patvirtinu, kad šis magistro baigiamasis darbas „Parama skurstantiesiems: socialinės paramos šeimoms ir vieniems gyvenantiems asmenims praktikos ir pasekmės“:

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbu

metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

(parašas)

(vardas, pavardė)

TURINYS

ĮVADAS	6
1. SKURDO SAMPRATA: TEORINĖ PERSPEKTYVA	9
1.1. Skurdo sampratų tipologija	12
1.2. Skurdo būklės įvertinimas	15
1.2.1. Absoliutus skurdas	17
1.2.2. Santykinis skurdas	19
1.2.3. Subjektyvus skurdas	20
1.3. Skurdo atsiradimo priežastys	21
1.4. Skurdą patiriančios socialinės grupės	26
2. SKURDO MAŽINIMO POLITIKA	30
2.1. Skurdo mažinimo praktika ES šalyse	32
2.2. Skurdo mažinimo politika Lietuvoje	33
2.3. Socialinio darbuotojo vaidmuo teikiant paramą skurstančioms šeimoms ir vieniems gyvenantiems asmenims	38
2.4. Organizacijų socialinė parama skurstančioms šeimoms ir vieniems gyvenantiems asmenims	39
3. SOCIALINĖS PARAMOS SKURSTANČIOMS ŠEIMOMS IR VIENIEMS GYVENANTIEMS ASMENIMS ANYKŠČIŲ RAJONE TYRIMAS	47
3.1. Empirinio tyrimo metodologija	47
3.2. Empirinio tyrimo rezultatai	49
3.2.1. Tiriamųjų sociodemografinės charakteristikos	49
3.2.2. Respondentų nuomonė apie skurdą ir jį įtakojančius veiksnius	53
3.2.3. Respondentų namų ūkio pajamų vertinimas	55
3.2.4. Paramos skurstantiems poreikio įvertinimas	62
3.2.5. Socialinės apsaugos priemonių poveikio vertinimas	68
3.3. Empirinio tyrimo apibendrinimas	75
IŠVADOS	77
REKOMENDACIJOS	79
LITERATŪRA	80
SANTRAUKA	86
SUMMARY	88
PRIEDAI	90
1 priedas. Anketa paramos / socialinių paslaugų gavėjams	91
2 priedas. Leidimas atlikti tyrimą	96

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Skurdo rizikos lygis (proc.)	16
2 lentelė. 18 metų ir vyresnių asmenų skurdo rizikos lygis (proc.).....	17
3 lentelė. Lietuvos mokslininkų pateikiami absoliutaus skurdo apibrėžimai.....	18
4 lentelė. Asmenys gyvenantys skurdo rizikoje ar socialinėje atskirtyje (proc.)	23
5 lentelė. Namų ūkių pasiskirstymas pagal tai, kaip namų ūkis verčiasi (proc.).....	27
6 lentelė. Socialinės paramos gavėjų skaičius (absoliučiais skaičiais).....	31
7 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietovę	49
8 lentelė. Namų ūkio gyvenimo lygio vertinimo pasiskirstymas pagal respondentų išsilavinimą	57
9 lentelė. Namų ūkio gyvenimo lygio vertinimo pasiskirstymas pagal respondentų socialinį statusą	58
10 lentelė. Pajamų stygiaus dažnumo vertinimo pasiskirstymas pagal respondentų išsilavinimą.....	60
11 lentelė. Pajamų stygiaus dažnumo vertinimo pasiskirstymas pagal respondentų socialinį statusą.....	61
12 lentelė. Paramos rūšių, reikalingiausių skurstantiems asmenims įvertinimo palyginimas priklausomai nuo respondentų sociodemografinių charakteristikų	63
13 lentelė. Informacijos šaltinių apie teikiamas socialinių paslaugų priemones skurstantiesiems įvertinimo palyginimas priklausomai nuo respondentų sociodemografinių charakteristikų	66
14 lentelė. Institucijos, į kurias kreipiasi dėl socialinės apsaugos priemonių skurstantiesiems, įvertinimo palyginimas priklausomai nuo respondentų sociodemografinių charakteristikų.....	68
15 lentelė. Saugumo jausmo įvertinimo palyginimas priklausomai nuo respondentų išsilavinimo	73
16 lentelė. Oresnio gyvenimo užtikrinimas įvertinimo palyginimas, priklausomai nuo respondentų išsilavinimo ir amžiaus.....	73

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Skurdo atsiradimą įtakojantys veiksniai	22
2 pav. Skurdą riziką patiriančios grupės ir riziką didinantys veiksniai	29
3 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal lytį	50
4 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal amžių	50
5 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal išsilavinimą	51
6 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal socialinį statusą	51
7 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal namų ūkio tipą	52
8 pav. Respondentų, auginančių vaikus iki 18 metų pasiskirstymas pagal vaikų skaičių	52
9 pav. Respondentų nuomonės pasiskirstymas, kas yra skurdas	53
10 pav. Respondentų nuomonės pasiskirstymas apie skurdo priežastis	54
11 pav. Respondentų pasiskirstymas pajamų rūšis	55
12 pav. Respondentų pajamų dydžio vertinimas	56
13 pav. Respondentų namų ūkio gyvenimo lygio vertinimas	56
14 pav. Sunkių pragyvenimo sąlygų trukmės vertinimas	58
15 pav. Namų ūkio gyvenimo sąlygų kaita 12 mėn. laikotarpyje	59
16 pav. Pajamų stygiaus dažnumas	60
17 pav. Dažniausiai skolinama pinigų suma	62
18 pav. Respondentų nuomonė apie paramos rūšis reikalingiausias skurstantiesiems	63
19 pav. Respondentų nuomonė apie informacijos šaltinius apie teikiamas socialinės paslaugos priemones skurstantiesiems	65
20 pav. Institucijos į kurias kreipiasi dėl socialinės apsaugos priemonių skurstantiesiems	67
21 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal gaunamas socialinės apsaugos priemones	69
22 pav. Respondentų nuomonė, apie gaunamų socialinės apsaugos priemonių kokybę	70
23 pav. Respondentų nuomonė, apie gaunamų socialinės apsaugos priemonių skurstantiems teigiamus kriterijus	70
24 pav. Respondentų nuomonė, apie gaunamų socialinės apsaugos priemonių skurstantiems neigiamus kriterijus	71
25 pav. Respondentų nuomonė, apie socialinės apsaugos priemonių skurstantiems teigiamą įtaką gyvenimo kokybei	72
26 pav. Respondentų nuomonė, apie socialinės apsaugos priemonių skurstantiems neigiamą įtaką gyvenimo kokybei	74

ĮVADAS

Temos aktualumas. Skurdas yra aktuali socialinė problema, todėl siekiant sumažinti skurdą, valstybės imasi įvairiausių socialinės politikos priemonių kovai su skurdu ir socialine atskirtimi. Kai šalyje paplitęs skurdas, paramos skurstantiems asmenims bei šeimoms klausimai taip pat tampa aktualiais: kokios paramos šeimoms ar vieniems gyvenantiems asmenims reikia, kuriose srityse ir pan. Bendradarbiaudamos Europos Sąjungos valstybės siekia bendrų tikslų, tarp kurių – siekis sumažinti skurdą. Strategijoje „Europa 2020“ Europos Sąjunga užsibrėžė iki 2020 m. bent 20 mln. sumažinti skurde gyvenančių ir socialinę atskirtį patiriančių žmonių skaičių, ko pasekoje kiekviena valstybė narė apsibrėžė tikslus ir nusimatė veiksmus, kaip sieks sumažinti skurdą nacionaliniu mastu. Šiame kontekste Lietuva nusimatė skurde ir socialinėje atskirtyje gyvenančių asmenų skaičių sumažinti iki 170 tūkstančių (Kovos su nedarbu ir skurdo mažinimo strategijų tyrimo galutinę ataskaita, 2014, p. 8).

Skurdo problema šiomis dienomis yra susilaukusi nemažo mokslininkų dėmesio. Skurdo tematiką plačiai analizavo daugelis Lietuvos įvairių mokslų sričių atstovų. Lietuvoje vyraujanti nepriteklių, skurdo raišką, jo ypatumus, veiksnius, priežastis bei matavimo būdus nagrinėjo: R. Lazutka, A. Šileika, E. Kocai, R. Dapkūnaitė, M. Žaltauskas, R. Savarinskaitė, R. Keršienė, D. Kšivickienė, G. Maniukaitė, V. Karpavičienė, E. Pileckaitė, A. Vosyliūtė, B. Gruževskis, L. Žalimienė, tačiau tyrimų apie paramos skurstantiesiems svarbą, reikalingumą, atlikta nepakankamai. Šias temas analizavo: V. Česnuitytė, L. Dromantienė, V. Kanopienė, E. Kavaliauskaitė – Ragauskienė, S. Kondrotaitė, S. Mikulionienė.

Šalyje kas penktas žmogus gyvena žemiau skurdo ribos, o beveik kas trečias žmogus patiria skurdą ir socialinę atskirtį. Skurdas Lietuvoje paliečia įvairius žmones: vaikus, jaunimą, ieškančius darbo ir netgi dirbančiuosius, taip pat ir pagyvenusius žmones, nes didžioji dalis senjorų gauna labai mažas arba mažas pensijas. Tiesą sakant darbas ne visada apsaugo nuo skurdo, tam įtakos turi mažos darbo pajamos už nekvalifikuotą darbą, prastas išsilavinimas, taip pat dažnai skurdo riziką galinčiais patirti įvardijamos dirbančios moterys ir auginančios vaikus šeimos (Europos Sąjungos struktūrinės paramos poveikio gyvenimo kokybei, socialinės atskirties ir skurdo mažinimo Lietuvoje galutinė vertinimo ataskaita, 2013, p. 24).

Dažniausiai skurdas įvardijamas kaip nepakankamos pajamos minimaliems žmogaus poreikiams užtikrinti, dėl kurių stokos patiriama įvairiausių problemų. Mažos gaunamos pajamos nesuteikia galimybės gyventi pilnaverčio gyvenimo, ko pasekoje gali nukentėti maitinimosi kokybė, sveikatos būklė, kt. Nepakankamos pajamos gali turėti didelę įtaką patirti skurdą, būsto praradimą, benamystę, socialinę diskriminaciją, socialinę atskirtį, neprieinamą išsilavinimą. Nors skurdą daugelis autorių apibrėžia skirtinga, galima teigti, kad vienaip ar kitaip jie visi kalba apie

nepriteklių. Skurdą kiekvienas suprantame savaip, nes vieniems tai materialinis nepriteklus, kitiems negalėjimas gyventi ir dalyvauti pilnaverčiame visuomeniniame gyvenime.

Kalbant apie skurdą svarbu paminėti ir jo trukmę, nes yra labai svarbu, ar tai – gaunamų pajamų netekimas dėl nedarbo, kelių mėnesių trukmės ligos, ar ilgalaikis skurdas, kuris pasireiškia dėl pastovaus pajamų trūkumo, ar dėl įvairių kitų susiklosčiusių priežasčių, pavyzdžiui didelis šeimos narių išlaikytinių skaičius, žalingi įpročiai, netikėtų problemų atsiradimas, nesėkmių patyrimas, stichinės nelaimės (Lazutka, 2014, p. 4).

Tyrimo problema. Mokslininkų atliktuose tyrimuose, susijusiuose su parama skurstančioms šeimoms ir vieniems gyvenantiems asmenims atsiskleidžia daugybė problemų. Socialinės paramos teikimas, poreikis ir tobulinimo galimybės nagrinėjamos, tačiau informacijos apie socialinės paramos svarbą skurstančiųjų gyvenime, o būtent skurstančiųjų ir socialinę paramą gaunančių šeimų ir vienu gyvenančių asmenų atžvilgiu, vis dar trūksta, nes paramos teikimas, jos svarba skurstančioms šeimoms ir vieniems gyvenantiems asmenims mažai nagrinėta. Be to Anykščių rajone tyrimai apie socialinę paramą skurstantiesiems iki šiol nebuvo atlikti.

Tyrimo objektas – parama skurstančioms šeimoms ir vieniems gyvenantiems asmenims.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti socialinės paramos skurstančioms šeimoms ir vieniems gyvenantiems asmenims pasekmes Anykščių rajone taikomos praktikos pavyzdžiu.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atlikti skurdo sampratos ir skurdo matavimo būdų teorinę analizę bei aptarti skurdą lemiančias priežastis ir įtakančius veiksnius.

2. Išnagrinėti skurdo mažinimo politiką ir praktiką, pradedant Europos Sąjungos lygmeniu ir baigiant vietiniu lygmeniu.

3. Iširti paramos skurstančioms šeimoms ir vieniems gyvenantiems asmenims svarbą praktiką ir pasekmes.

Tyrimo hipotezė: skurstančiomis šeimoms ir vieniems gyvenantiems asmenims teikiama socialinė parama iš dalies patenkina jų poreikius, tačiau nėra pakankama.

Tyrimo metodai. Darbe taikomi mokslinės ir metodinės literatūros, teisės aktų, statistinių duomenų analizės metodai. Mokslinės ir metodinės literatūros analizė naudojama atliekant skurdo sampratos analizę, siekiant atskleisti skurdą lemiančias priežastis bei įtakančius veiksnius. Taip pat mokslinė ir metodinė literatūros analizė naudojama aiškinant socialinius aspektus, susijusius su skurdo raiška. Statistinių duomenų analizė naudojama aiškinantis šių dienų skurdo rodiklių tendencijas, skurdo paplitimą mieste ir kaime. Statistinių duomenų analizė paremta oficialios statistikos šaltiniuose skelbiamais duomenimis.

Empirinėje dalyje atliktas kiekybinis tyrimas. Tyrimui atlikti buvo naudojama anoniminė anketa, kurią sudaro 24 klausimai. Anketa buvo parengta pagal darbo teorinėje dalyje išdėstytą

medžiaga. Tikslinė tiriamųjų grupė – piniginę socialinę paramą gaunančios šeimos ar vieni gyvenantys asmenys Anykščių rajono savivaldybėje. Tas pats paramos gavėjas vienu metu gali gauti kelių rūšių paramą, todėl, dėl ribotos magistro darbo apimties siekiant supaprastinti analizę, buvo apsistota ties piniginės socialinės paramos gavėjų analize. Anketinė apklausa buvo atlikta Anykščių miesto seniūnijoje ir dešimtyje Anykščių rajono seniūnijų į pagalbą pasitelkiant socialinio darbo organizatorius seniūnijose. Anketinės apklausos metu siekiama išsiaiškinti, kaip respondentams yra suprantamas skurdas, kiek laiko jie patiria sunkias pragyvenimo sąlygas, kokią tikslinę paramą gauna, kokia teikiamos paramos nauda, kaip tai įtakoja jų gyvenimą, kaip vertina teikiamos paramos kokybę.

Magistro darbo struktūra: darbą sudaro įvadas, trys dalys, išvados, naudotos literatūros sąrašas, santrauka, priedai.

Pirmoje magistro darbo dalyje teoriniu aspektu atskleidžiama skurdo samprata, jos raida, skurdo apibrėžtys, tipologija, skurdo rūšys, jį įtakojančios priežastys bei skurdą patiriančios socialinės grupės. Antroje dalyje nagrinėjama Europos Sąjungos lygmens politiniai sprendimai, siekiant mažinti skurdą, skurdo mažinimo politika Lietuvoje, socialinio darbuotojo bei organizacijų vaidmuo, teikiant paramą skurstantiesiems. Trečioje dalyje pateikiami apibendrinti duomenys, surinkti atliekant empirinį kiekybinį tyrimą.

1. SKURDO SAMPRATA: TEORINĖ PERSPEKTYVA

Kasdieniam gyvenime skurdas yra visiems suprantama sąvoka, tačiau akademiniam kontekste ją apibrėžti yra sunku, nes gyventojai skirtingai supranta skurdą ir, paprastai, matuoja jį pagal savo pragyvenimo lygį. Dabartinės lietuvių kalbos žodyne skurdas įvardijamas kaip pragyvenimo priemonių stoka, neturtas (Keinys ir kt., 2000, p.710). Skurdas kaip socialinis reiškinys yra palietęs didžiąją dalį pasaulio gyventojų (Dapkūnaitė, 2014 p.181). Jis pasireiškia įvairiomis formomis, kuriomis užkerta kelią žmonėms gyventi pilnavertį gyvenimą. Vieniems pajamų stygius, neleidžia gyventi pilnaverčio visuomeninio ir kultūrinio gyvenimo, užkerta kelią dalyvauti visuomeninėse veiklose, kurios didesnes pajamas gaunantiems asmenims yra laikomos įprastine kasdienė veikla. Kiti negali įsigyti jiems reikalingų materialių dalykų, o dar kiti iš gaunamų minimalių pajamų negali išgyventi ir yra priversti tik egzistuoti, negalėdami leisti sau ir vaikams kasdien įsigyti reikiamo maisto, drabužių arba išlaikyti būsto, kuriame gyvena. Mažas pajamas gaunančių šeimų vaikai turi mažesnes galimybes mokytis ir įgyti išsilavinimą, kas gali įtakoti skurdo perdavimą per kartas, toliau kęsti skurdą ir neišeiti iš užburto skurdo rato. Neturint išsilavinimo sunkiau įsitraukti į darbo rinką, nekvalifikuotiems darbuotojams dažnai mokamas mažesnis darbo užmokestis, kas gali turėti įtakos vėl sukurti tame pačiame skurdo rate.

Kaip moksliniame straipsnyje: „Skurdas: metodologijos klausimai ir lygis Lietuvoje“ teigia Šileika ir Zabarauskaitė (2009), skurdo problemos nagrinėjimo ištakos siekia dar XVIII a., kai jis buvo suprantamas kaip nepakankamos pajamos įsigyti būtiniausių reikmenų, kad palaikytų asmens fizinį pajėgumą. Straipsnyje pateikiamas ekonomikos teorijos klasiko A. Smito apibūdinimas apie ekonominį skurdą: tai reikalingiausių daiktų, skirtų asmens gyvybei palaikyti, bei kitų reikmių, be kurių, atsižvelgiant į visuomenės gyvenimo standartus, žmogui nepridera būti, stygius (Šileika, Zabarauskaitė, 2009). Pasak autorių, panašiai skurdas buvo suprantamas ir XX a. pradžioje, ir tik septintajame XX a. dešimtmetyje ekonomistai suprato, kad kalbant apie skurdą būtina nagrinėti ne tik fizinių poreikių, bet ir intelektualinių bei socialinių poreikių tenkinimą. Skurdo sąvokos apibrėžimą apsunkina jos daugiaprasmiškumas – skurdas turi įtakos asmens padėčiai visuomenėje bei bendruomenėje, apima fizinius, socialinius, moralinius, psichologinius ir kitus aspektus. Be to, pastaroji sąvoka gali kisti tobulėjant visuomenei bei keičiantis gyvenimo lygiui šalyje (Šileika, Zabarauskaitė, 2009).

1975 m. Europos ministrų taryba skurstančiuosius apibrėžė kaip „individus arba šeimas, kurių ištekliai yra tokie maži, jog išstumia juos iš jų gyvenamojoje šalyje – Bendrijos narės minimaliai priimtino gyvenimo būdo“ (Lazutka, 2001, p. 104). 1984 m. Ministrų tarybos sprendimu buvo patvirtinta tokia skurdo definicija Europos Bendrijoje: „Skurstančiaisiais turi būti laikomi tie asmenys, šeimos ir asmenų grupės, kurių ištekliai (materialiniai, kultūriniai ir socialiniai) yra tokie

riboti, kad išstumia juos už minimaliai priimtino gyvenimo būdo šalyje, kurioje jie gyvena“ (Lazutka, 2001, p. 106). Panašiai apibrėžti skurdą buvo pasiūlyta ir Lietuvoje 2000 m. rengiant skurdo mažinimo strategiją: „skurstančiaisiais vadinami žmonės, kurių pajamos ir kiti ištekliai (materialiniai, kultūriniai ir socialiniai) yra tokie menki, kad neužtikrina Lietuvos visuomenei įprastų gyvenimo standartų, o dėl per menkų pajamų ir kitų išteklių šie žmonės negali dalyvauti veiklos srityse, kurios laikomos įprastomis kitiems visuomenės nariams“ (Lazutka, 2009, p. 18).

Kšivickienė straipsnyje „Skurdo apraiškos Lietuvos kaime“ teigia, kad: „Skurstančiaisiais vadinami žmonės yra tie, kurie neturi galimybės patenkinti savo fiziologinių reikmių maistui, būstui, avalynei, drabužiams, ūkiniam ir higienos reikmenims, taip pat – aukštesnių poreikių patenkinimui: poilsiui, švietimui, kultūrai ir panašiai.“ (Kšivickienė, 2006, p. 81).

Iki Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo 1990 m. skurdas nebuvo šalyje įvardijamas kaip didelė problema, nes visi darbingi darbingo amžiaus asmenys dirbo, o veltėdžiavimas buvo netoleruojamas – net ir nenorintys dirbti buvo priversti dirbti ir užsidirbti (Kšivickienė, 2006, p. 82).

Townsendas (1985) teigė, jog vargingai gyvenantys patiria ne tik ekonominį, bet ir socialinį skurdą, nes yra pašalinami iš visuomenės gyvenimo: skurdo koncepcija turėtų apimti ne tik pajamų, bet ir sveikatos apsaugos, švietimo ir kitų socialinių bei kultūrinių paslaugų nepakankamumą (Townsend, 1985, p. 662).

Anot Seno (1983) pajamos yra svarbios tik tiek, kiek jos padidina žmogaus sugebėjimus ir suteikia jam galimybę dalyvauti visuomenės gyvenime (Sen, 1983, p. 153).

Pasak Payne (2005), „Jeigu asmuo turi ribotus finansinius išteklius, bet stiprią emociją, dvasinę ir fizinę paramą, skurdo našta gali būti gerokai sumažinta. Taip pat reikia pažymėti, kad skurdo kultūros tyrimų kontekste šiuolaikinėje visuomenėje skurdas vis labiau turi būti suvokiamas kaip tam tikrų vertybių, socialinių įgūdžių bei komunikacinių kompetencijų trūkumas, nei pajamų, piniginių išteklių ir materialinių sąlygų nepakankamumas.“ (cit. iš Zabarauskaitė, Gruževskis, 2015, p. 101). Payne išskyrė aštuonias išteklių grupes, kurių buvimas ar nebuvimas lemia skurdo poveikį ir įvardino juos kaip: „finansinius, emocinius, protinius, dvasinius, fizinius, paramos sistemos, ryšių ir santykių bei žinių apie paslėptas taisykles išteklius.“ (cit. iš Zabarauskaitė, Gruževskis, 2015 p. 101).

Šiomis dienomis tai yra viena aktualiausių ir opiausių problemų visame pasaulyje (Keršienė, 2011, p. 535). Skurdas aptariamasis ne tik kaip materialių dalykų nebuvimas, pajamų neturėjimas, bet ir kaip „emocinis skurdas“, kuris turi taip pat didelę reikšmę žmogaus gyvenime. Skurdą patiriantys asmenys dažniau jaučiasi vieniši, yra uždaresni, mano, kad visuomenė jų vengia, nes tokiems žmonėms reikalinga visuomenės parama, todėl jie laikomi silpnais ir patys taip jaučiasi (Maniukaitė ir kt. 2012, p. 14). Skurdą patyręs asmuo jaučia nuolatinę baimę, nerimą, agresiją,

tokiems asmenims būdingas psichologinis prislėgtumas, kuris gali privesti net prie savižudybės (Sadauskas, 2008, p. 131). „Emocinis skurdas“ gali pasireikšti materialinio skurdo nepatiriantiems asmenims, kurie turi pakankamai materialių dalykų, dideles pajamas, bet neturi šeimos, neturi vaikų, kitaip tariant, stokoja socialinių ryšių. Dažnai „emocinis skurdas“ yra skurde augančių vaikų palydovas, kurie negavo mamos ir tėčio meilės, rūpesčio, dėmesio, kurie neturėjo naujų, švarių drabužių, skanaus, sotaus maisto, dėl skurdesnių drabužių, mažesnių dienpinigių dažniau patyrė patyčias iš bendraamžių mokyklose, kas naikina besiformuojančią asmenybę, skatina nepasitikėjimą pačiu savimi ir kitais, ugdo užsidariusią, nebendruojančią, visuomeniniame gyvenime nedalyvaujančią asmenybę.

Gyvendamas skurde ir kovodamas su skurdu, žmogus patiria įvairiausių sunkumų: nuo pinigų stygiaus maistui ar drabužiams iki bėdų dėl vargano būsto ar net benamystės, be to skurdas gerokai sumažina gyvenimo būdo pasirinkimo galimybes, kurios skatina socialinės atskirties atsiradimą (Rakauskienė ir kt. 2011, p. 131).

Skurdas riboja žmogaus teises ir laisves, atsiranda visuomenės neigiamas požiūris į tokį žmogų, ko pasekoje jis yra atstumiamas. Skurdas sąveikauja su beveik visomis socialinėmis problemomis – emocinės problemos, alkoholizmas, nedarbas, lyčių diskriminacija, medicininės problemos, kriminališkumas (Kublickienė, 1993, p. 11).

Kaip ir skurdo formų, taip ir skurdą patiriančių žmonių yra įvairiausių tipų, vieni skurdo problemą išgyvena santūriai ieškodami problemos sprendimo būdų, kiti, nesuka galvos ir gyvena iš valstybės teikiamos paramos, o tretieji nebesugebantys pragyventi apimti nevilties įsitraukia į nusikalstamą veiklą, yra linkę pajamų gauti visuomenėje nepriimtiniomis priemonėmis. Augant apmaudui dėl negerėjančios materialinės padėties, esamo skurdo, blėstant viltims apie geresnę ateitį, kyla beprasmybės suvokimas ir atsiranda beviltiškumo jausmas (Morkūnienė, 2015, p. 193). Skurdas ir negalėjimas patenkinti paprasčiausių materialinių ir socialinių poreikių, esamos padėties beviltiškumas sukelia sveikatos sutrikimus, ligas, deprofesionalizmą ir skatina asmenybės priklausomybių atsiradimą (alkoholizmą, narkomaniją, savižudybes) (Babachinaitė ir kt., 2010, p. 184).

Dirbdama socialinio darbo organizatore seniūnijoje pastebiu, kad skurstančiose šeimose užaugę vaikai dažnai patys toliau skursta, nesistengia gyventi geriau, nes jie yra įpratę gyventi iš valstybės teikiamos paramos. Be pagalbos iš šalies jiems sunku pragyventi ir išvengti skurdo. Taip susidaro užburti skurdo ratai, tėvų gyvenimo būdas įtakoja vaikų tolimesnį gyvenimą ir tai reiškia, kad vienos kartos gyvenimo būdas iš kartos į kartą perduodamas kitai kartai (Pileckaitė, 2011, p. 78). Tokiose šeimose užaugę vaikai įpranta prie skurstančiųjų gyvenimo stiliaus ir neieško galimybių gyventi geriau, dažnai anksti iškrenta iš švietimo sistemos, neįgyja išsilavinimo, patiria problemų susirandant darbą, todėl tampa nemotyvuotais dirbti ir užsidirbti. Vaikystėje patiriamas

skurdas ir socialinė atskirtis turi labai didelę įtaką tolimesniam žmogaus vystymuisi: skurdą patiriančiose šeimose augantys vaikai dažniau susiduria su mokymosi sunkumais, o vėliau sunkiai integruojasi į darbo rinką (Rakauskienė, 2011, p. 131). Dažnas tokiose šeimose užaugusių vaikų tampa ilgalaikiais bedarbiais išlaikomais valstybės, bet praktikoje pasitaiko ir priešingų atvejų. Vargingose šeimose augę vaikai kartais stengiasi išlipti iš skurdo ir kaip besugeba kabinasi į gyvenimą siekdami įgyti išsilavinimą, gauti didesnes pajamas, kad netektų toliau kęsti nepritekliaus ir turėti ribotas galimybes patenkinti savo poreikius.

Apžvelgus pateikiamų autorių skurdo sampratą, galima teigti, kad daugelis autorių skurdą įvardija skirtingai, bet visi jie vienaip ar kitaip kalba apie tam tikrų materialių ar socialinių išteklių žmogaus pilnaverčiam gyvenimui trūkumą. Kšivickienės pateikta XXI a. skurdo samprata, kitaip nei XX a. pradžioje pateikiama, apima ne tik egzistencinius, bet ir dvasines, ideologines, vertybines, kultūrinės reikmes.

1.1. Skurdo sampratų tipologija

Šiomis dienomis yra įvardijama įvairių skurdo rūšių. Kadangi skurdas yra apibūdinamas nevienareikšmiškai, tai ir jo tipologijoje išskiriami įvairūs tipai.

Pasak Rimkutės (2001), skurdas yra daugiamatis, reliatyvus ir laipsniškas:

- **Daugiamatis** – pasireiškia labai įvairias pavidalais, tai ne vien lėšų stygiumi, bet ir tuo, kad ne visi visuomenės nariai gali naudotis šalyje vyraujančiomis sukurtomis vertybėmis ir gyventi visapusiškai pilnavertį ir prasmingą gyvenimą.

- **Reliatyvus** – tai tokios gyvenimo sąlygos kurios laikomos skurdžiomis, jos taip pat priklausomos nuo tuo metu visuomenėje susiklosčiusių socialinių ir ekonominių aplinkybių:

- 1) dėl plataus skurdo traktavimo, skurstančiųjų skaičius gali būti labai išpūstas.

- 2) reliatyvus požiūris į skurdą reiškia, kad skurstančiųjų gyvenimo sąlygos lyginamos su neskurstančiųjų, todėl skurdas gali būti supainiojamas su pajamų nelygybe.

- **Laipsniškas** – neįmanoma tiksliai išreikšti kiek konkretus asmuo ar šeima yra skurstantys, tačiau asmenis ar šeimas galima pagal tam tikrus požymius suskirstyti į grupes, kurios atspindi skirtingą skurdo lygį (Rimkutė, 2001, p. 58).

Aptariant skurdą, svarbu ir **skurdo trukmė**, kuri gali būti trumpalaikė, kai atsiranda pajamų netekimas keliems mėnesiams, dėl laikinai prarasto darbo, sveikatos problemų. Visai kas kita yra ilgalaikė trukmė, kada jaučiamas pastovus lėšų trūkumas, stygius. Ilgalaikis skurdas, kurį dar galima vadinti **struktūriniu skurdu**, gali būti nulemtas menkų pajamų už nekvalifikuotą darbą ir didelio išlaikytinių skaičiaus nesant adekvačios paramos šeimai sistemos arba asmens psichinės

negalios šalyje, kurioje nesukurta socialinės apsaugos schema tokiems žmonėms (Lazutka, 2014, p. 4).

Mokslinėje literatūroje, žvelgiant istoriškai, nagrinėjamos egzistencinio, pagrindinių reikmių, santykinio netekimo skurdo rūšys, su kuriomis susiduria viso pasaulio gyventojai (Šileika, Zabarauskaitė, 2006, p. 65). Toliau jas apžvelgsime detaliau.

Skurdo sąvoka ir jos apibrėžimas vystėsi palaipsniui, vis daugiau apibrėžiant, įvardijant vis naujus poreikius žmogaus pilnaverčio gyvenimo užtikrinimui. Taip atsirado nauja skurdo forma kaip Egzistencinis skurdas, dažnai dar aptariamasis kaip egzistencinio minimumo skurdas, kuris įvardijamas kai asmenys ar šeimos skursta, jeigu jų gaunamos pajamos yra nepakankamos organizmo fiziniam pajėgumui palaikyti ar būtiniausioms prekėms ir paslaugoms įsigyti.

1901 m. Benjemin Seebom Rowntree pasiūlė **Egzistencinio minimumo skurdo sampratą**. Atlikdamas skurstančiųjų gyvenimo sąlygų tyrimą, autorius apibrėžė, kad „šeimos laikomos skurstančiomis, kai jų pajamų nepakanka būtiniausioms prekėms ir paslaugoms, kurių reikia paprasčiausiam fiziniam darbingumui palaikyti“ (cit. Dromantienė, Česnuitytė. p. 173).

Egzistencinio skurdo sampratoje kalbama apie fizinio pajėgumo, fizinio darbingumo palaikymą, tad galima teigti, kad egzistencinį skurdą patiria asmenys, kurie negali leisti sau dėl pajamų trūkumo bent minimaliai kasdien maitintis, rūpintis minimalia asmens higiena bei sveikatos būkle, įsigyti naujų drabužių, išlaikyti būstą kuriame gyvena. Dėl patiriamo egzistencinio skurdo gali atsirasti viena po kitos įvairios problemos. Negalėdamas įpirkti reikiamo kiekio maisto, pastoviai jausdamas alkį dažnas gali patirti sveikatos problemų, o pinigų stygius gali įtakoti nepagydomų ligų atsiradimą, negalint įsigyti reikiamų medikamentų. Nepriteklių patiriantis asmuo gali netekti galimybės apsilankyti pas gydytojus, nes vizitai gali būti numatyti kitame mieste, kam reikalingos papildomos pajamos. Skurstantys žmonės ar šeimos dažniausiai būna labiau pažeidžiami, greičiau ne kiti gali pajusti skurdo riziką, nes:

- 1) gyvena nesaugioje aplinkoje,
- 2) jų namai yra prastesni,
- 3) turi mažiau galimybių bei išteklių pakeisti esamą padėtį,
- 4) neturi lėšų apsidrausti (Survila, 2015, p. 85).

Dėl pajamų trūkumo vienas gyvenantis asmuo ar šeima gali prarasti būstą kuriame gyvena, nes bus nepajėgus sumokėti mokesčių už patarnavimus, ko pasėkoje už susidariusias skolas gali būti iškeldintas ir likti be pastogės. Vienas gyvenantis asmuo arba šeima dėl pajamų stygiaus yra privestas atsiriboti nuo visuomeninio bei kultūrinio gyvenimo, nes dėl mažų pajamų negali dalyvauti renginiuose, koncertuose, parodose. Užsidaręs savyje nebendruojantis žmogus gali susidurti su žema saviverte, kas gali tapti viena iš pagrindinių kliūčių, kuri neleidžia žmogui tobulėti

ir siekti tikslų. Vienam šeimos nariui susidūrus su problema neabejotinai vienaip ar kitaip tai paliečia ir kitus šeimos narius.

Ištikus krizei vienas gyvenantis asmuo ar šeima gali palūžti, nes žmogus praranda pusiausvyrą ir stabilumą, jį apima diskomforto būseną, o krizinio išgyvenimo metu žmogus įveikdamas krizę, turi galimybę įgyti daug naujos patirties, gyvenimiškos išminties, įveikimo jėgos ir brandos, tačiau neįveiktoje krizėje glūdi įtampa ir pavojus likti su skaudaus ir negyjančio dvasinio lūžio skausmu (Polukordienė, 2003, p. 7).

Pagrindinių reikmių skurdas įvardijamas, kai asmenys arba šeimos skursta, jų ištekliai ir galimybės yra ribotos ar nepakankamos pagrindiniams kasdieniams poreikiams patenkinti. Pagrindinių reikmių samprata pradėjo plisti XX a. antroje pusėje, egzistencinio skurdo samprata buvo įvardyta kaip socialiai nepriimtina. Pagrindinių reikmių skurdo sampratai priskiriami du elementai:

1) Minimalus privataus vartojimo šeimoje poreikiai: maistas, pastogė, baldai, namų įranga;

2) Pagrindinės paslaugos, teikiamos ir vartojamos bendruomenėje: geriamasis vanduo, sanitarija, viešasis transportas, sveikatos apsauga, švietimas ir kultūrinės priemonės (Lazutka, 2001, p. 103).

Pasak Dromantienės ir kt. (2011) pagrindinių reikmių skurdo sampratoje pabrėžiamos ne tiek individų arba šeimų reikmės, kiek minimalios priemonės, reikalingos vietinei bendruomenei kaip visumai (Dromantienė, Česnuitytė 2011, p. 173).

Kaip pastebi Lazutka (2014), pagrindinių reikmių samprata tinka tik Trečiojo Pasaulio visuomenei, nes visuomenė taip sparčiai keičiasi, kad bet koks standartas, nustatytas tam tikru laikotarpiu, sunkiai pritaikomas naujoms sąlygoms, nes žmonės vis susiduria su naujomis vyraujančiomis sąlygomis, ima vartoti naujas prekes ir paslaugas, todėl negalima tenkintis vien apibrėžto gėrybių skaičiaus vartojimo galimybių fiksavimu (Lazutka 2014, p. 5).

Pasak Zabarauskaitės (2008), skurdo kaip neigiamo reiškinių ir svarbios socialinės problemos suvokimą sąlygoja tai, jog:

- Visi žmonės yra lygūs ir privalo turėti ne tik civilines, politines, bet ir socialines teises į svarbiausių asmeninių (fizinių, dvasinių – intelektualinių ir socialinių) poreikių tenkinimą;

- Skurdas sąlygoja socialinės įtampos tarp gyventojų atsiradimą, lemia nacionalinę ir tarptautinę migraciją bei sąlygoja kitas socialines ir ekonomines problemas (Zabarauskaitė, 2008, p. 24).

Darbo autorės nuomone, pagrindinių reikmių skurdas yra viena iš daugelio priežasčių galinčių įtakoti skurstančias šeimas arba vienus gyvenančius asmenis emigruoti ir kitaip ieškoti geresnio uždarbio tam, kad patenkintų savo ar šeimos poreikius pagrindinėms reikmėms.

Santykinio netekimo skurdas – tai nebuvimas arba galimybių praradimas vartoti tiek ir tokių prekių ir paslaugų, kurios yra visuomenėje, kad pilietis galėtų dalyvauti visuomeniniame gyvenime, atlikti socialinį vaidmenį ir praktikuoti jam priimtina gyvensimo būdą (Dromantienė, Česnuitytė, 2011, p. 174).

1.2. Skurdo būklės įvertinimas

Tik atkūrus nepriklausomybę 1990 m., Lietuvoje pradėti skaičiuoti skurdo rodikliai, kurie šiuo metu vadinami skurdo rizikos riba bei skurdo rizikos lygiu (Dobrovolskas, 2010, p. 1026).

Skurdo analizėje itin svarbus jo paplitimas, kuris įvardijamas kaip **skurdo lygis** ir gali būti matuojamas, taikant absoliutaus, santykinio, subjektyvaus matavimo metodus. Bet kuriuo atveju, skurdo lygiui matuoti pirmiausiai nustatoma **skurdo riba**. Tai pajamų riba, žemiau kurios atsidūrę asmenys arba šeimos laikomos skurstančiais. Skurdo riba yra nustatoma individualiai kiekvienos šalies lygiu, todėl galima manyti, kad tam tikras pajamas gaunančiam asmeniui vienoje šalyje patiriančiam skurdo riziką, kitoje šalyje skurdo rizikos nėra, nes tos šalies bendras pajamų lygis yra dar žemesnis (Rakauskienė, 2001, p. 130). Asmens ir visuomenės gerovė yra labai priklausoma ne tik nuo pajamų dydžio, bet ir nuo to, kaip tos pajamos panaudojamos (Kvieskienė, 2003, p. 14). Galima teigti, kad bet kurioje šalyje minimalų ar mažesnę nei vidutinį darbo užmokestį gaunančiam žmogui gyventi yra labai sunku, bet reikia mokėti ir tikslingai naudoti gaunamas pajamas, nes kitaip gali atsidurti ties skurdo riba.

Ekonomikos terminų žodyne skurdo riba apibrėžiama kaip tam tikras valstybės nustatytas pajamų dydis, kurio negaunantys asmenys laikomi skurstančiais, t. y. negalinčiais patenkinti oraus pragyvenimo poreikių (Vainienė, 2008, p. 173). Tokiu būdu, į labiausiai nepasiturinčių grupę gali patekti ne tik pagyvenę žmonės, daugiavaikės šeimos, bet ir vieniši asmenys, vieniši tėvai, moterys, vaikai ir jaunimas.

Skurdo rizikos riba – tai sąlyginis pajamų dydis, už kurį mažesnes disponuojamąsias pajamas gaunantys namų ūkiai priskiriami prie skurstančiųjų (Angele ir kt., 1999, p. 74).

Skurdo rizikos lygis – tai asmenų, kurių ekvivalentinės pinigines disponuojamosios pajamos mažesnės už skurdo rizikos ribą, dalis (Angele ir kt., 1999, p. 74).

Analizuojant skurdo rizikos lygį, tikslinga atskleisti skurdo rizikos lygį Lietuvoje. Lietuvos statistikos departamento duomenys apie skurdo lygius per paskutinius penkerius metus pateikiami 1 lentelėje.

1 l e n t e l ė. Skurdo rizikos lygis (proc.).

	Skurdo rizikos lygis proc.				
	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m.	2016 m.
Miestas ir kaimas	18,6	20,6	19,1	22,2	21,9
Miestas	13,7	15,1	16,0	18,1	15,6
Didieji miestai (Vilnius, Kaunas, Klaipėda, Šiauliai, Panevėžys)	11,3	11,7	12,2	13,7	11,6
Kiti miestai	17,3	20,3	22,0	25,1	21,8
Kaimas	28,5	31,7	25,5	30,6	34,8

Šaltinis: Duomenys pateikti 1 lentelėje yra pateikiami Lietuvos statistikos departamento internetiniame puslapyje <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?theme=all#/>

Apibendrinant Lietuvos statistikos departamento pateiktus duomenis galima teigti, kad didžiausias skurdo rizikos lygis yra kaimuose, o tam mano manymų įtakos gali turėti darbo vietų nebuvimas, susisiekimas, prekių ir paslaugų prieinamumas. Visose kategorijose pastebimas skurdo rizikos lygio sumažėjimas, tačiau kaime skurdo lygis didėja.

Skurdo rizika priklauso nuo daugelio faktorių, savaime suprantama, kad skurdo rizikos lygis įvairiose socialinėse grupėse skiriasi. Pavyzdžiui, šeimose, kuriose abu tėvai dirba ir yra vienas ar du vaikai, skurdo rizikos lygis mažesnis negu šeimose, kuriose vienas suaugęs asmuo augina vieną ar daugiau vaikų. Pastarosiose šeimose skurdo rizikos lygis vos ne dvigubai aukštesnis už šalies šeimų lygio vidurkį (Švietimo ir mokslo ministerija, 2013, p. 6).

Labiausiai Lietuvoje skursta namų ūkiai su vaikais ir vieniši asmenys auginantys vaikus iki 18 metų amžiaus, o mažiausias skurdo lygis pagal namų ūkio tipą yra porų be vaikų namų ūkiuose (Šileika, Zabarauskaitė, 2009, p. 24). Šeimos su vaikais ir vienišų asmenų, kurie augina vaikus iki 18 metų, namų ūkiai, dėl pajamų trūkumo yra įvardijami skurstančiais, visuomenėje dažniausiai yra diskriminuojami, atstumiami ir išstumiami ir bendruomeninio gyvenimo, nušalinami nuo dalyvavimo diskusijose ir priimant sprendimus, ko pasekoje yra paniekinama jų garbė ir orumas. Dar labiau kenčia skurdžiose šeimose gyvenantys vaikai, nes socialiniai aplinkos veiksniai nevienodai paliečia suaugusius ir vaikus. Vaikų skurdas skiriasi nuo suaugusiųjų skurdo, visų pirma todėl, kad jie negali daryti įtakos siekiant sumažinti ar net panaikinti, kita vertus, skurdas, patirtas vaikystėje, turi įtakos tolimesnei vaiko raidai, sveikatai, gyvenimo kokybei šiandien ir ateityje, socialinės atskirties didėjimui (Jociūtė, 2013, p. 39).

Pagal Lietuvos statistikos departamento pateikiamus rodiklius apie šalyje skurstančias žmonių grupes, matyti didžiausia dalis skurstančiųjų šalyje sudaro bedarbiai, bet pastebimas ir nemažas procentas skurstančiųjų kurie yra dirbantys, pastovias pajamas turintys asmenys šalyje, o tai parodo, kad dalis šalyje gyvenančių ir dirbančių asmenų net ir dirbdami priversti kęsti skurdą. Išnagrinėjus pateiktus duomenis galima teigti, kad per 2012-2016 metus skurdo rizikos lygis 18 ir vyresnių asmenų tarpe kinta neženkliai ir išlieka tokie pat dideli (2 lentelė).

2 I e n t e l ė. 18 metų ir vyresnių asmenų skurdo rizikos lygis (proc.).

	18 metų ir vyresnių asmenų skurdo rizikos lygis proc.				
	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m.	2016 m.
Visi 18 metų ir vyresni asmenys	18,1	19,1	18,2	20,7	21,1
Dirbantys asmenys	7,6	9,1	8,3	9,9	8,5
Bedarbiai	54,4	61,0	62,2	62,3	60,5
Senatvės pensininkai	20,8	22,7	22,0	27,6	30,6
Neaktyvūs gyventojai	24,5	24,3	24,2	20,0	35,5

Šaltinis: Duomenys pateikti 2 lentelėje yra pateikiami Lietuvos statistikos departamento internetiniame puslapyje <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?theme=all#/>

Skurdo rizikos gylis – tai procentais išreiškiamas skirtumas tarp skurdo rizikos ribos ir asmenų, gyvenančių žemiau skurdo ribos, disponuojamųjų pajamų medianos (Angele ir kt., 1999, p. 74).

Skurdo rizikos gylis parodo skurstančiųjų namų ūkių disponuojamu išteklių, pajamų ar vartojimo išlaidų nuokrypį nuo skurdo ribos arba, kitaip tariant, kiek vidutiniškai skurstančių asmenų, namų ūkių pajamos ar išlaidos yra mažesnės už nustatytą skurdo ribą (Zabarauskaitė 2008, p. 45).

Santykinio netekimo skurdo samprata nuo kitų skiriasi iš esmės, nes čia nenustatoma konkreti skurdo riba, nes svarbiausias skurdo kriterijus, remiantis santykinio netekimo skurdo samprata – žmogaus jausena, kad jo poreikiai nėra patenkinami, o pagrindinė problema – prekių ir paslaugų prieinamumas kiekvienam asmeniui (Dromantienė, Česnuitytė, 2011, p. 174).

1.2.1. Absoliutus skurdas

Šeimos arba asmens padėtis, kai turimų pajamų nepakanka pilnaverčiam pragyvenimui ir minimaliam poreikių tenkinimui įvardijama kaip skurdas, kuris dar skirstomas į absoliutų ir

santykių skurdą. Absoliutus skurdas įvardinamas, kada šeimos ar vieno asmens gaunamos pajamos yra mažesnės už oficialią skurdo ribą.

3 L e n t e l ė. Lietuvos mokslininkų pateikiami absoliutaus skurdo apibrėžimai.

Autorius	Absoliutaus skurdo apibrėžimas
Davulis G. (2009, p. 229)	Absoliutus skurdas – tai pajamų lygis, tenkantis vienam šeimos nariui, kuris leidžia patenkinti tik būtiniausius poreikius, o žemiau šios ribos prasideda fizinis ir socialinis degradavimas.
Lazutka R. (2014, p. 6)	Absoliutus skurdas – tai tokia padėtis, kurioje neužtikrinami poreikiai būtiniausiems maisto produktams, švariam geriamajam vandeniui, pastogei, sanitarinėms priemonėms, raštingumui, sveikatos apsaugai.
Bagdonavičius J. ir kt. (1999, p. 4)	Absoliutus skurdas – situacija, kai šeimos pajamos mažesnės už oficialią skurdo riziką.

Šaltinis: Lentelė sudaryta darbo autorės, remiantis Davulio G., Lazutkos R., Bagdonavičiaus J. ir kt. autorių, pateikiamais absoliutaus skurdo apibrėžimais.

Pasak Zabarauskaitės (2008), absoliutaus skurdo koncepcija skurdą susieja su minimaliu asmeninių poreikių patenkinimo lygiu, kuris augant gamybai ir visai visuomenės pažangai, taipogi turi tendenciją augti, tačiau šis minimalus asmeninių poreikių tenkinimo lygis siejamas su gaunamomis pajamomis, kurios turi užtikrinti asmens ir jo šeimos narių visų asmeninių poreikių: fizinių, dvasinių, intelektualinių ir socialinių tenkinimą (Zabarauskaitė, 2008, p. 25).

Absoluti skurdo riba daug mažiau priklauso nuo vidutinio šalies gyvenimo lygio, tačiau šalies gyvenimo lygis turi įtakos jos dydžiui, nes ši skurdo riba apskaičiuojama pagal minimalų vartojimo krepšelį, atitinkantį tuo metu šalyje vyraujančią vartojimo lygį (Davulis, 2009, p. 229).

Darbo autorės manymu, bet kokia skurdo forma yra lydima socialinės atskirties, kas dar labiau įtakoja žmones atsiriboti nuo visuomeninio gyvenimo. **Socialinė atskirtis** – tai visuomenės atsisakymas atskirų savo narių, jeigu jų gyvenimo būdas neatitinka visuomenės nuostatų arba jie negali palaikyti įprastos socialinės sveikatos neturėdami tam reikalingų materialinių išteklių, išsilavinimo, tai pat socialinę atskirtį gali sukelti ir socialinės apsaugos trukumai, neleidžiantys daliai gyventojų pasinaudoti šios sistemos galimybėmis (Angele ir kt., 1999, p. 75).

Apibendrinant galima teigti, kad žmogus visuomenės narių yra išstumiamas iš bendruomeninio gyvenimo arba yra priverstas savu noru atsiriboti nuo visuomenėje susiformavusių nuostatų, negali palaikyti įprastinių socialinių ryšių, nes neturi tam reikalingų materialinių išteklių, išsilavinimo, todėl socialinė atskirtis ir bet kokia skurdo forma yra vienas kitą papildantys

reiškiniai, niokojantys žmogaus savivertę, griauinantys žmonių gyvenimus, slopinantys motyvaciją ieškoti problemos sprendimo būdų.

1.2.2. Santykinis skurdas

Santykinis skurdas – rodiklis, apskaičiuojamas kaip tam tikra vidutinių pajamų dalis (Bagdonavičius ir kt., 1999, p. 150).

Santykinė skurdo riba siejama su tam tikrais, dažniausiai pajamų arba išlaidų vidutiniais rodikliais, pavyzdžiui 50% vidutinių pajamų, todėl daroma prielaida, kad šie vidutiniai rodikliai atspindi šalyje vyraujančią gyvenimo būdą, tačiau santykinė skurdo riba yra krašto gyventojų vidutinių pajamų arba išlaidų 10 dalis, žemiau kurios patenkantys gyventojai laikomi skurstančiais, nes neturi galimybių gyventi pilnaverčio bendruomeninio gyvenimo (Lazutka 2014, p. 9).

Anot Davulio (2009) santykinė skurdo riba – tai pajamų dydis, tenkantis vienam šeimos nariui, kuris yra daug mažesnis už vidutinę šalies pajamas, tačiau ši skurdo riba gali būti nustatyta ir procentiniu dydžiu nuo šalies pajamų vidurkio, nes santykinė skurdo riba yra nustatyto dydžio nukrypimas nuo šalyje susiklosčiusio vidutinio gyvenimo standarto, tai ir jos dydis yra priklausomas nuo šalies gyvenimo lygio (Davulis, 2009, p. 229).

Zabarauskaitė (2008) pateikia pagrindinius santykinio skurdo privalumus ir trūkumus, juos įvardindama, kad pagrindinis privalumas yra tas, kad santykinio skurdo ribą lengva apskaičiuoti turint namų ūkių biudžetų tyrimų duomenis, taip pat ir pagal santykinę skurdo ribą sudaromos galimybės pakankamai nesudėtingai palyginti santykinio skurdo lygį panašaus ekonominio išsivystymo lygio šalyse (Zabarauskaitė, 2008, p. 31). Pagrindinis santykinio skurdo ribos trūkumas, pasak Zabarauskaitės, yra tai, kad ji visiškai priklauso nuo pajamų/vartojimo išlaidų pasiskirstymo visuomenėje, todėl ji daugiau parodo gyventojų ekonominę nelygybę nei skurdą (Zabarauskaitė, 2008, p. 32).

Santykinė skurdo riba yra nepastovus kintamasis, kuris turi tendenciją kisti kartu su pajamų vidurkiu, o informacija kurią jis suteikia apie skurstančiuosius, yra formali ir antraeilė, nes ja remiantis yra keliamas tikslas – sumažinti turtinę nelygybę, kuri nuveda socialinę politiką į šalį nuo tikrojo tikslo – sumažinti žmonių skurdą (Lazutka, 2001, p. 107).

Pasak Šileikos ir Zabarauskaitės (2009), santykinio skurdo požiūriu skurdas yra apibudinamas kaip gyventojų ekonominės nelygybės išraiška, nes santykinis skurdas matuojamas remiantis individo gyvenimo lygiu arba vidutiniu gyvenimo lygiu šalyje, tokiu atveju skurstančiaisiais laikomi tie individai arba šeimos, kurių gaunamos pajamos ir išlaidos yra žymiai mažesnės nei vidutinės tuo metu šalyje (Šileika, Zabarauskaitė, 2009, p. 18).

Apibendrinant galima teigti, kad santykinė skurdo riba – tai pusė vartojimo išlaidų vidurkio, kuris nepasako nieko apie tą vidurkio dydį, nes jis turi tendenciją kisti keičiantis asmens pajamos ir išlaidoms. Santykinė skurdo riba suteikia galimybę gauti informaciją apie žmogaus vartojimo išlaidų išleidžiamų vartojimui vidurkį.

1.2.3. Subjektyvus skurdas

Apie subjektyvaus skurdo koncepciją Šileika, Zabarauskaitė (2009) teigia, kad ši koncepcija atspindi pačių gyventojų nuomonę ir pačių gyventojų požiūrį apie jų gyvenimo kokybę bei asmeninius poreikius, kurie negali patenkinti jų dėl pajamų stygiaus (Šileika, Zabarauskaitė, 2009, p. 18). Autorių teigimu pateikiami rodikliai gali būti nepatikimi, todėl siekiant objektyviai įvertinti skurdo lygį vyraujančią šalyje subjektyvaus skurdo koncepcija nėra naudojama (Šileika, Zabarauskaitė, 2009, p. 19).

Kaip jau pastebėjome, skurdo matavimai ir jo skirstymai yra labai įvairūs ir skirtingi, taip pat iš dalies priklausomi nuo nagrinėjamos problemos ir ką išsiaiškinti siekiame: skurdo lygį ekonomine ar socialine prasme. Skurdo būklei vertinti gali būti naudojami ir subjektyvaus skurdo rodikliai, nes jie nustatomi remiantis pačių gyventojų pateikiamais rodikliais, tačiau ar gauti rezultatai būtų tikslūs ir naudingi, abejotina, nes kaip jau ir minėjau skurdą mes kiekvienas vertiname pagal savo pragyvenimo lygį.

Skurdą įtakoti gali daugelis veiksnių, tačiau atliekant subjektyvaus skurdo vertinimą, kada reikalingi duomenys apie pačių piliečių nuomone, pateikiami rodikliai gali labai skirtis nuo realybės, nes retas respondentų norėtų pripažinti, kad dėl susiklosčiusios padėties ar patiriamo skurdo kaltas jis pats. Gyvenime atsitinka nenumatytų, neplanuotų dalykų, todėl dažnai individualistiniu požiūriu teigiama, kad skurdą gali sąlygoti patys žmonės, kurie lemtingu momentu priėmė netinkamus sprendimus, pasirinkdami netinkamą profesiją ar gyvenimo būdą, apsisprenddami dėl per didelio vaikų skaičiaus šeimoje ar praktikuodami žalingus įpročius ir daugelį kitų skurdą galinčių įtakoti faktorių.

Pažymėtina, kad gyventojų nurodomos minimalus pajamų dydis, didėjant gyventojų pajamoms, taip pat gali didėti, be to, siekiant eliminuoti turtingesnių namų ūkių vertinimus, dažniausiai naudojant subjektyvaus skurdo ribų apskaičiavimus yra tiriami namų ūkiai, kurie balansuoja ant skurdo ribos (Šileika, Zabarauskaitė, 2006, p. 68).

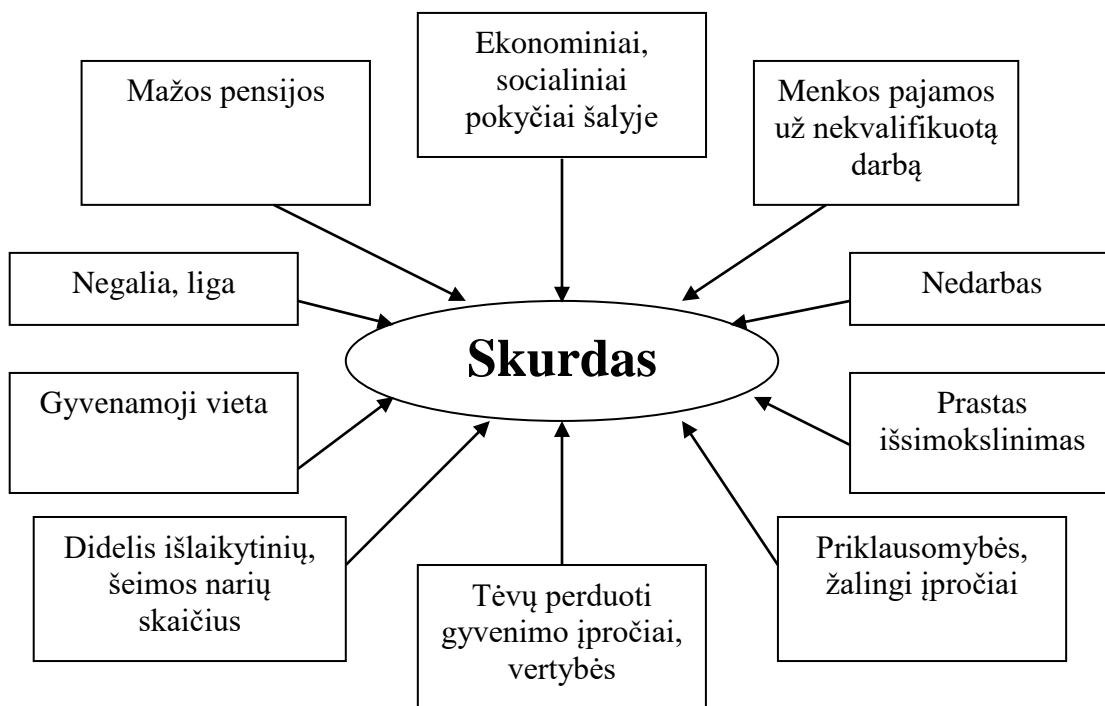
Apibendrinant galima teigti, kad nesvarbu kiek skurdo rūšių bebūtų įvardijama, išskiriama, jos vis tiek vienaip ar kitaip parodo, kad tai neigiamas socialinis reiškinys žemėje, sukeltantis žmogui diskomforto jausmą. Žmogus yra priverstas jaustis nepilnaverčiu visuomenės nariu, dėl to,

kad jo gaunamos pajamos arba turimi ištekliai neleidžia atlikti visų reikalingų funkcijų bei įsigyti visų reikiamų būtinausių prekių ar paslaugų.

1.3. Skurdo atsiradimo priežastys

Visuomenėje yra susiformavęs negatyvus požiūris į skurstančius asmenis ar šeimas. Nedažnas pasigilina į skurstančiojo žmogaus istoriją, kodėl jis patiria skurdą, kokios to priežastys ir neretai atstumia žmogų ir bet kokią pagalbą skurstančiajam. Praktikoje yra susiduriama su įvairiausiomis istorijomis, nesėkmėmis, kurios įtakoja pastovias pajamas turinčių asmenų riziką patirti skurdą. Neretai skurdą patiriantis žmogus yra išstumiamas iš visuomeninio, kultūrinio gyvenimo į žemesnį visuomenės, kurioje jis gyvena lygį. Tereikia prarasti darbą, susirgti sunkia liga, įsitraukti į alkoholinių gėrimų, narkotinių medžiagų vartojimą, patirti nesėkmę ir labai greitai gali pasijusti skurstantis ar esantis ant skurdo ribos.

Žmonėms, atsidūrusiems, patiriantiems skurdo rizikos ribą, yra reali grėsmė papildyti skurstančiųjų gretas, todėl kiekvienoje valstybėje į tai turi būti atkreipiamas labai didelis dėmesys, kad tokioje situacijoje atsidūrusiems asmenims ar šeimoms laiku būtų suteikta profesionali specialistų pagalba, tam, kad šeima ar vienas gyvenantis asmuo neatsidurtų skurde. Europos sąjungos šalys kuria strategijas skurdui sumažinti, tačiau užkirsti kelią skurdui yra labai sunku, nes skurdą gali įtakoti daugybė veiksnių (1 pav.).

1 pav. Skurdo atsiradimą įtakojantys veiksniai.

Šaltinis: Paveikslas sudarytas darbo autorės apibendrinus informaciją apie skurdo apibrėžtis ir įtakojančius skurdo atsiradimo veiksnius.

Skurdo atsiradimo priežasčių įvardijama įvairiausių, tačiau masinį skurdą gali lemti žemas ekonominis lygis, tarpnacionaliniai konfliktai, stichinės nelaimės. Dauguma žmonių nėra visiškai apsaugoti ir gali patekti į skurstančiųjų gretas dėl bedarbystės, senatvės ar neįgalumo, kai netenka paramos iš šeimos ar valstybinių institucijų, kitaip tariant, atsidūrus socialinės rizikos situacijoje. Dalies žmonių patiriančių skurdą, jo atsiradimo priežastimi gali būti jų pačių tam tikras elgesys.

Skurdas kaip reiškinys gali paliesti daugelį visuomenės gyvenimo aspektų: fizinių, socialinių, moralinių, psichologinių – todėl ir jo atsiradimo priežasčių įvardijama įvairiausių. Galima teigti, kad kaip nėra vienintelio skurdo sąvokos apibrėžimo, taip ir nėra vienintelės skurdą įtakojančios priežasties. Manau, kad net ir turtingiausioje pasaulio valstybėje žmonės gali patirti skurdą dėl bedarbystės, negalios, ar dėl menkos valstybinių institucijų paramos.

Skurdo įtakojančių veiksnių įvairovę lemia, kad įvairiose šalyse skurdo lygis, gylis, riba gali labai skirtis. Besivystančiose šalyse skurdą įtakoti gali atlyginimų dydis, auginamų vaikų skaičius šeimoje, stichinės nelaimės, geografinė padėtis.

Daugelyje šaltinių nurodoma, kad kaimiškose vietovėse gyvenantys asmenys dažniau patiria skurdo riziką. Viena pagrindinių grėsmių, su kuriomis susiduria dabartinio laikotarpio Lietuvos kaime gyvenantis žmogus – nedarbas, nes nutrūkus profesiniai veiklai, susikomplicuoja žmonių gyvenimas: keičiasi nusistovėjusi gyvenimo tvarka, susiaurėja bendravimo aplinka, bedarbiai išgyvena nepasitikėjimą savimi, patiria psichologinę krizę, kas yra ypač pavojinga tendencija, nes bedarbiai papildoma nusivylusiųjų gyvenimo vertybėmis žmonių gretas ir dažnai tampa vadinamųjų skurdo zonų gyventojais (Ratkevičienė ir kt., 2013, p. 77). Vadinasi, nepriteklių gali

įtakoti ir gyvenamoji vieta. Miesteliuose arba kaimuose gyvenantiems žmonėms dažniau negu miesto ribose gyvenantiems asmenims yra mažesnės įsidarbinimo galimybės bei daugelis kitų įtakojančių faktorių, lemiančių užimtumą bei bedarbystę. Kaimiškose vietovėse gyvenantiems asmenims yra sunkiau surasti, gauti darbą dėl prasto susisiekiimo, dėl nepastovaus darbo grafiko, nes kyla problemų dėl viešojo transporto ir darbo laiko suderinimo. Šios problemos yra neaktualios asmenims, turintiems nuosava transportą ir teisę vairuoti, tačiau nuosavo transporto neturinčiam asmeniui ši problema yra viena iš priežasčių, dėl kurių jis negali dalyvauti darbo rinkoje, dirbti ir užsidirbti, kad pagerintų savo pragyvenimo lygį ir neskurstų.

Situaciją Lietuvos vietovėse iliustruoja 4 lentelė.

4 l e n t e l ė. Asmenys gyvenantys skurdo rizikoje ar socialinėje atskirtyje (proc.).

	Asmenys gyvenantys skurdo rizikoje ar socialinėje atskirtyje				
	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m.	2016 m.
Miestas ir kaimas	32,5	30,8	27,3	29,3	30,1
Miestas	28,4	25,9	24,9	26,7	25,2
Didieji miestai ¹	27,3	23,8	22,2	22,5	21,3
Kiti miestai	30,0	29,3	29,2	33,2	31,2
Kaimas	40,7	40,8	32,2	34,9	40,4

Šaltinis: Duomenys pateikiami Lietuvos statistikos departamento internetiniame puslapyje.

Apibendrinant galima teigti, kad geografinė padėtis turi įtakos skurdui, nes pateikiami rodikliai parodo, kad didžiausią skurdo riziką ar socialinę atskirtį per praėjusius 5 metus patyrė kaimiškose vietovėse gyvenančios šeimos ar vieni gyvenantys asmenys. Galima manyti, kad probleminių regionų gyventojai, šiuo atveju kaimiškose vietovėse vieni gyvenantys asmenys ar šeimos, gali būti pasmerkti ilgalaikiam skurdui, nes jie gali atsidurti uždarame rate, kurį gali įtakoti žemos pajamos, menkos galimybės įsidarbinti, nesutampantis darbo bei transporto paslaugas teikiančių institucijų grafikas, nepakankamas išsimokslinimo lygis, ribotos pasirinkimo galimybės bei motyvacijos stoka.

Lietuvoje gyventojų skurdą sąlygoja tiek individualūs skirtumai, kultūriniai įsitikinimai, tiek politiniai – ekonominiai, geografiniai skirtumai ir cikliniai svyravimai, o pagrindinės skurdo problemos yra: didelis nedarbas ypač ilgalaikis, augantis absoliutus skurdas, plėtėjanti socialinė atskirtis – gerovės komercializacija, socialinis nusivylimas, nepasitikėjimas, žmogaus socialinės raidos degradacija, todėl atskiro individo lygmenyje skurdą labiau apibūdina ne materialinis nepriteklis, o vertybių, nuostatų bei poreikių visuma (Keršienė, 2011, p. 540).

Pasak Guogio (2010), žmogus gali susidurti su šiais skurdą įtakoti galinčiais pavojais:

- Prarasti už darbą gaunamas pajams dėl senatvės, negalios, ligos, nedarbo, mokymosi, reabilitacijos, šeimos nario slaugos;
- Prarasti išlaikymą dėl sutuoktinių skyrybų, dėl maitintojo mirties;
- Atsiradus specialiesiems poreikiams: šeimos pagausėjimas, vaikų išlaikymas, sveikatos priežiūra ir reabilitacija, mokymosi kaštai, didelės išlaidos būstui, neįgalaus žmogaus išlaikymas, artimo žmogaus išlaikymas, teisinės pagalbos išlaidos;
- Nepajėgti užsitikrinti bent minimalią socialinę ir kultūrinę veiklą (Guogis, 2008, p. 31).

Dirbdama socialinį darbą seniūnijoje, darbo autorė pastebi, kad viena iš skurdą patiriančių šeimos skurdo priežasčių yra vadinamieji „skurdo ratai“, kada tėvų gyvenimo būdas ir įpročiai perduodami vaikams iš kartos į kartą. Juk šeima yra pats svarbiausias socialinis veiksnys. Sunki šeimos ekonominė padėtis, pažeisti socialiniai ryšiai, menkas tėvų išsilavinimas ir nedarbas yra veiksnys, didinantis vaikų supratimą, kad kitaip gyventi yra neįmanoma, nors pasitaiko išimčių, kada vaikai pragyvenę skurdė visai stengiasi iš jo išlipti, o kiti ir toliau gyvena iš gaunamos valstybinės socialinės paramos.

Pasak Rakauskienės ir kt., (2011) skurdo priežastys, kurios dažniausiai glaudžiai susijusios tarpusavyje yra – mažos pajamos, (darbas mažos pridėtinės vertės sektoriuje, priklausomybės nuo valstybės išmokų), nedarbas, žemas išsilavinimas ar rinkos poreikių neatitinkanti kvalifikacija, sunkumai derinant šeimos ir darbo įsipareigojimus (Rakauskienė ir kt., p. 130).

Skurdo problema yra viena iš svarbiausių valstybės socialinių problemų, kurias būtina spręsti, nes net ir neturtingose šalyse, tokiose kaip Lietuva, kuriose biudžetinių lėšų trūksta būtiniausiems šalies poreikiams, neatlyginamos išmokos gali garantuoti pajamų padidinimą geriausiu atveju iki skurdo ribos, tuo tarpu mokesčių sistemos, ypač jei taikomi progresiniai mokesčiai, galimybės išlyginti pajamas yra daug didesnės (Davulis, 2009, p. 229).

Labiausiai Lietuvoje skursta namų ūkiai su vaikais arba vieniši asmenys auginantys vaikus iki 18 metų, o mažiausias skurdo lygis pagal namų ūkio tipą šalyje yra sutuoktinių / partnerių be vaikų namų ūkiuose (Šileika, Zabarauskaitė, 2009, p. 24).

Pasak Kanopienės ir kt., (2015), daugelyje Europos valstybių namų ūkių materialinė padėtis yra „jautri“ jų struktūrai, ypač išlaikytinių skaičiui, o Lietuvos šeimų materialinė padėtis yra viena iš prasčiausių, jos dažniau negu daugelyje kitų Europos valstybių patiria skurdo riziką (Kanopienė ir kt., 2015, p. 171).

Skurdas kaip socialinis reiškiny yra sudėtinga problema, todėl negalima išskirti vienos svarbiausios priežasties kas jį sąlygoja. Pasak Rimkutės (2001) pagrindinės skurdo priežastys yra:

- Nelaimės (stichinės ir asmeninės);
- Bendrojo šalies ekonominio potencialo sumažėjimas;
- Nedarbas;
- Nepakankamas išsilavinimas;
- Diskriminacija (tautinė ir rasinė);
- Šeimos suirimas;
- Fiziniai – mentaliniai sutrikimai (Rimkutė, 2001, p.83).

Keršienė (2011) pateikia skurdą galinčias įtakoti priežasčių teorijas:

- Skurdą sukelia individualūs trūkumai – kai pats individas yra atsakingas už savo skurdo situaciją. Politiškai konservatyvus teoretikai kaltina individus dėl skurdo ir teigia, kad sunkiau dirbdami bei geriau pasirinkdami galėtų išvengti savo problemų, o kai kurie šios teorijos šalininkai skurdą aiškina genetinėmis savybėmis, pavyzdžiui, protiniais gebėjimais, kurių negalima lengvai pakeisti;

- Skurdą sukelia kultūriniai įsitikinimai, gimdantys skurdo subkultūras – kai skurdą sukelia eilės įsitikinimų, vertybių ir įgūdžių, socialiai generuotų, bet individualiai turimų, perdavimas per kartas, tačiau individai nebūtinai dėl to kalti, kadangi jie yra savo disfunkcinės subkultūros aukos;

- Skurdą sukelia ekonominės, politinės ir socialinės deformacijos ar diskriminacijos – kai visas dėmesys yra skiriamas ne individui kaip skurdo šaltiniui, o ekonominei, politinei ir socialinei sistemai, kuri sukelia žmonėms ribotas alternatyvas ir išteklius, būtinus pajamų ir gerbūvio kūrimui;

- Skurdą sukelia geografiniai skirtumai – kai žmonės, institucijos ir kultūros tam tikruose rajonuose stokoja objektyvių išteklių, būtinų gerovės ir pajamų kūrimui;

- Skurdą sukelia sukauptos ir ciklinės tarpusavio priklausomybės – tai kai individai ir jų visuomenė, kurie pateko į galimybių ir problemų spiralę. Problemoms pradėjus dominuoti, užsidaro kitos galimybės ir susidaro augantis problemų rinkinys, dėl kurio veiksmingas atsakas tampa beveik neįmanomu (Keršienė, 2011, p. 536-538).

Skurdo priežastimis laikomi veiksniai, kurie padidina žmonių riziką tapti skurstančiais, todėl Smalskys (2005) pateikia svarbiausius veiksnius galinčius įtakoti skurdo atsiradimą:

- Nedarbas, ypač ilgalaikis;
- Mažos pajamos, susijusios su neefektyviais ūkiais (pirmiausia žemės ūkyje) ir mažai apmokamu, nekvalifikuotu, nepastoviu darbu;

- Mažėjantis gimstamumas ir darbingo amžiaus žmonių emigracija;
- Mažos pajamos, kurias nulemia demografiniai faktoriai (vieniši tėvai, daugiavaikės šeimos) ar kitos žmonių gyvenimo aplinkybės (prasta sveikata, negalia, senatvė, blogos būsto sąlygos ar jo neturėjimas);
- Žmonių ar institucijų nesugebėjimas prisitaikyti prie sparčiai tobulėjančios informacijos ir komunikacijos technologijų, silpna mokyklų techninė bazė bei pernelyg ankstyvas mokymosi nutraukimas, nepažangumas bei pamokų praleidinėjimas;
- Lyčių nelygybė, kitataučių diskriminacija ar etniniai konfliktai, susiję su tarptautine migracija ir didėjančia etnine, kultūrine įvairove;
- Šeimos irimas ir skyrybos, piktnaudžiavimas narkotinėmis medžiagomis ar alkoholiniais gėrimais (Smalskys 2005, p. 90-92).

Apibendrinant galima teigti, kad skurdas gali paliesti kiekvieną, staiga ir netikėtai, užklupti įvykus nesėkmei ar atsirasti palaipsniui, pasireikšti nepriklausomai nuo gyvenamosios vietos, amžiaus bei socialinės padėties. Šiandien kuriant šeimą gali kilti nemažai iššūkių, su kuriais šeimos ne visuomet yra pajėgios susidoroti ir priimti tinkamus sprendimus. Daugeliu atveju riziką gali didinti išlaikytinių šeimoje skaičius, todėl šeima yra įpareigota apsispręsti kiek vaikų susilaukti, kad po to nekiltu rizika patirti skurdą, juk kiekvienas šeimoje augantis vaikas padidina krūvį, dėl papildomų išlaidų vaikams išlaikyti. Būsto problemos, šiai dienai jaunoms šeimoms sunku įsigyti nuosavą būstą, tačiau valstybė atkreipė dėmesį į šią problemą ir svarsto naujai pateiktą įstatymo projektą dėl pagalbos šeimoms įsigyjant pirmąjį būstą.

1.4. Skurdą patiriančios socialinės grupės

Analizuojant skurdą patiriančias socialines grupes tikslinga apžvelgti skurstančiųjų namų ūkių pasiskirstymą pagal tai, kaip jie patys įvertina kaip jų namų ūkis verčiasi. Lietuvos statistikos departamentas pateikia informaciją apie namų ūkių ekonominę būklę įvairiose gyvenamosiose vietose (5 lentelė).

Apibendrinant lentelėje pateiktus duomenis galima teigti, kad šalyje iš apklaustųjų daugiausiai yra gyvenančių gana sunkiai arba sunkiai. Didžiausi rodikliai sunkiai ar gana sunkiai besiverčiančiu išlieka kaimiškose vietovėse, o tai dar kartą parodo, kad skurdui įtakos turi ir gyvenamoji vieta. Pastebima, kad per 5 metus gana sunkiai arba sunkiai besiverčiančiųjų skaičiai arba neženkliai sumažėjo arba visai nepasikeitė, kas rodo, kad gyvenimas Lietuvoje ženkliai nepagerėjo ir skurdo problema pastaraisiais metais išlieka labai aktuali.

5 I e n t e l ė. Namų ūkių pasiskirstymas pagal tai, kaip namų ūkis verčiasi (proc.).

		Namų ūkių pasiskirstymas pagal tai, kaip namų ūkis verčiasi proc.				
		2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m.	2016 m.
Miestas ir kaimas	Labai sunkiai	15	11	10	9	9
	Sunkiai	26	25	24	24	24
	Gana sunkiai	48	49	49	49	49
	Gana lengvai	10	13	14	15	16
	Lengvai, labai lengvai	1	2	4	4	4
Miestas	Labai sunkiai	16	12	11	10	10
	Sunkiai	25	24	24	23	23
	Gana sunkiai	47	48	47	46	46
	Gana lengvai	11	14	15	16	17
	Lengvai, labai lengvai	1	3	4	5	4
Didieji miestai ¹	Labai sunkiai	18	14	13	12	11
	Sunkiai	25	23	23	23	22
	Gana sunkiai	45	45	43	42	45
	Gana lengvai	11	15	16	18	19
	Lengvai, labai lengvai	1	3	5	6	4
Kaimas	Labai sunkiai	12	11	7	7	7
	Sunkiai	29	28	24	25	25
	Gana sunkiai	49	50	54	54	53
	Gana lengvai	10	10	11	12	12
	Lengvai, labai lengvai	1	2	4	2	3
Kiti miestai	Labai sunkiai	13	8	7	7	8
	Sunkiai	25	27	25	24	24
	Gana sunkiai	51	52	53	53	49
	Gana lengvai	10	12	12	14	15
	Lengvai, labai lengvai	1	2	2	3	3

Šaltinis: Duomenys pateikiami Lietuvos statistikos departamento internetiniame puslapyje <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?indicator=S3R239#/>

Kaip pateikiama ES struktūrinės paramos poveikio gyvenimo kokybei, socialinės atskirties ir skurdo mažinimo Lietuvoje galutinėje vertinimo ataskaitoje (2013), skurdo rizikos grupės yra:

1) Vaikai augantys be vieno iš tėvų arba daugiau nei 3 vaikų šeimose – vertinant amžių, skurdo rizikoje dažniausiai atsiduria vaikai iki 18 metų;

2) Jaunimas nuo 18 iki 24 metų amžiaus atsidūrė antroje vietoje (po vaikų) tarp amžiaus grupių, kurių nariai patiria didžiausią skurdo riziką;

3) Bedarbiai – pagrindinė darbingo amžiaus žmonių skurdo priežastis yra nedarbas, o skurdo pavojus bedarbiams yra penkis kartus didesnis nei dirbantiems žmonėms;

4) Vyresnio amžiaus žmonės 65 metų ir vyresni, nes vidutinė senatvės pensija svyruoja ties skurdo rizikos riba, o gaunantys mažesnę pensiją atsiduria žemiau skurdo rizikos ribos. Vertinant pagal amžiaus kriterijų, senatvės pensininkai atsidūrė trečioje vietoje (po vaikų ir jaunimo) tarp didžiausią skurdo riziką patiriančių visuomenės narių;

5) Vieniši gyvenantys asmenys neturintys artimųjų ir giminaičių;

6) Žmonės su negalia – neįgaliųjų nedarbo lygis yra du kartus didesnis nei žmonių, neturinčių negalios, ekonominius sunkumus dažnai patiria ne tik neįgalieji, bet ir visas namų ūkis, nuo kurio jie yra priklausomi;

7) Socialinės rizikos asmenys – nuteistieji, piktnaudžiaujantys narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, etninių mažumų atstovai – didžiausią grupę sudaro romai, kurie dažnai gyvena neproporcingo įvairaus pobūdžio nepritekliaus sąlygomis;

8) Vyresnio amžiaus moterys ar moterys grįžtančios į darbo rinką – dėl mažesnio darbo užmokesčio, dėl problemų derinant šeimos ir darbo įsipareigojimus, dėl išstūmimo iš darbo rinkos ir nepakankamo pajamų lygio moterys susiduria su didesne skurdo rizika nei vyrai (ES struktūrinės paramos poveikio gyvenimo kokybei, socialinės atskirties ir skurdo mažinimo Lietuvoje galutinė vertinimo ataskaita, 2013, p. 24).

Kaip pateikiama kovos su nedarbu ir skurdo mažinimo strategijų tyrimo galutinėje ataskaitoje (2014), labiausiai pažeidžiamų gyventojų grupės Lietuvoje yra:

1) Pajamų ir kitus materialinius nepriteklius patiriantys gyventojai arba kitaip tariant, žemiau ar arti santykinio skurdo ribos gyvenantys asmenys;

2) Ilgalaikiai bedarbiai ir asmenys gyvenantys žemo intensyvumo namų ūkiuose;

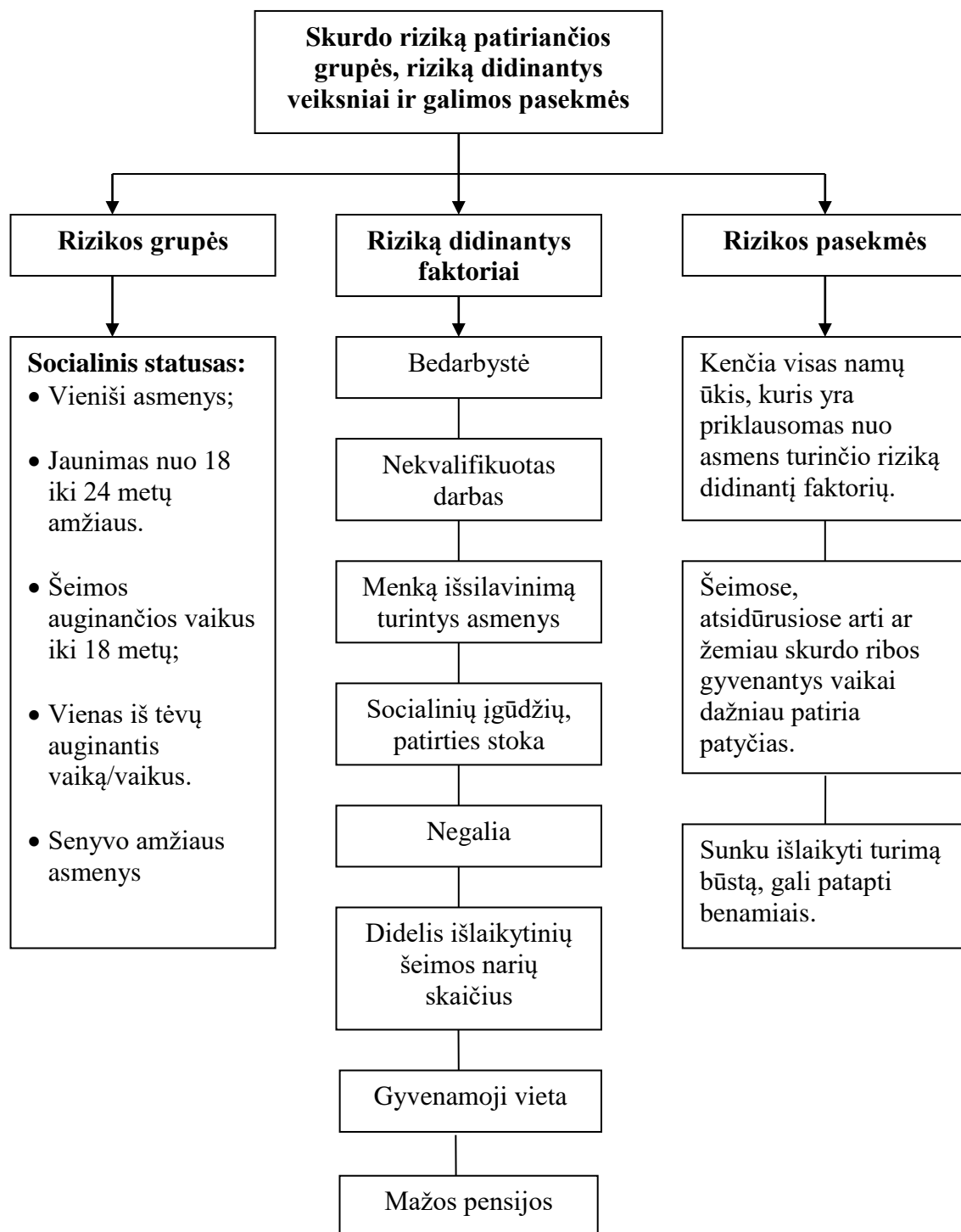
3) Benamiai, kurie neturi nuosavo būsto ir neišgali jo įsigyti arba turintys būstą, bet negalintys jo išlaikyti;

4) Socialinę riziką patiriančios šeimos, auginančios vaikus;

5) Žmonės su negalia dėl išgyvenamosios stigmatos ir fizinės aplinkos nepritaikymo;

6) Vieniši senyvo amžiaus žmonės, dėl ypatingai mažo prieinamumo prie ilgalaikės socialinės globos paslaugų ir menkų finansinių galimybių (Kovos su nedarbu ir skurdo mažinimo strategijų tyrimo, galutinė ataskaita, 2014, p. 14).

Apibendrinant autorių pateikiamas skurdą patiriančias grupes ir skurdo riziką didinančius veiksnius galima juos išskirstyti taip (žr. 2 pav.):

2 pav. Skurdą riziką patiriančios grupės ir riziką didinantys veiksniai.

Šaltinis: Paveikslas sudarytas darbo autorės apibendrinus autorių pateikiamą informaciją apie skurdo rizikos grupes bei labiausiai pažeidžiamų gyventojų grupes.

2. SKURDO MAŽINIMO POLITIKA

Žiniasklaidoje apstu straipsnių kurie skelbia, kad Lietuvoje gyvenimas gerėja, kad auga vidutinis darbo užmokestis, pensijos, tačiau daugelis toliau yra priversti skaičiuoti, kaip išgyventi iki algos ar pašalpų mokėjimo dienos. Pasak Keršienės (2011), politiškai konservatyvūs teoretikai kaltina pačius individus dėl patiriamo skurdo ir teigia, kad sunkiau dirbdami bei geriau pasirinkdami galėtų išvengti savo problemų, tačiau nepaisant teoretikų nuomonės, tokiems asmenims visuomenėje vystymosi praktikoje dažnai yra kuriamos ir įgyvendinamos kovos su skurdu programos, siekiančios sumažinti skurdą, kurių tikslas – įdarbinti skurstančiuosius (Keršienė, 2011, p. 536).

Lietuvoje skurstantieji bei mažiausiais pajamas gaunantieji dažnai yra vadinami vargetomis, ubagais, žemiausia klase bei kitais jų garbę ir orumą galinčiais įžeisti pavadinimais. Mokslinėje literatūroje kartais individai, kurie vienaip ar kitaip atsiskiria nuo kitų visuomenės sluoksnių, dar yra įvardijami kaip marginalai.

Anot Vosyliūtės (2005), marginalai yra mažiausiai nuo visuomenės institucijų priklausanti visuomenės dalis, nes jie nėra arba yra menkai įtraukti į jų veiklą, šie asmenys patiriantys skurdžias pragyvenimo sąlygas dažniausiai patys atsiriboja nuo visuomenės ir nekuria socialinių ryšių, nes tokiems asmenims būdingas uždarumas, o jei ir užsimezga socialinis ryšys tai tik su tokios pačios padėties individualais (Vosyliūtė, 2005, p. 35). Pasak Kavaliauskienės ir kt. (2012), skurstantys asmenys nedalyvaudami socialinėje veikloje ir menkai palaikydami ryšius su šeima, artimaisiais, tik dar labiau didina savo socialinę atskirtį (Kavaliauskienė ir kt., 2012, p. 77).

Anot Vosyliūtės (2005), dauguma marginalų – skurstančiųjų, vargetų yra iš dalies priklausomi nuo kitų, nes jų ekonominis savarankiškumas yra nepilnavertis, didelė dalis jų tenkinasi tik tuo, ką duoda kiti, ką randa konteineriuose arba gauna iš teikiamos labdaros skurstantiesiems (Vosyliūtė, 2005, p. 37). Tokiems asmenims sunku padėti, nes daugelis iš jų turi priklausomybių, dažniausiai, tai yra alkoholio vartojimas. Anot Vosyliūtės (2005), ši ypatybė pastebima kaip viena iš svarbiausių, išskiriančių skurstančiuosius iš kitų visuomenės sluoksnių, ši ypatybė būdingesnė miesto vargetoms, leidžianti lengviau išgyventi šaltuoju metų periodu, tai taip pat priemonė leidžianti lengviau užmegzti ryšių su kitas skurstančiaisiais (Vosyliūtė, 2005, p. 37).

Maniukaitė (2007) teigia, kad skurstantiesiems tikėjimas yra viena iš išskirtinių savybių, kuria daugelis pasižymi, nes atsidūrę kraštutinėse situacijose skurdžias pragyvenimo sąlygas patiriantys asmenys yra linkę pasikliauti Dievo malone (Maniukaitė, 2007, p. 52). Darbo autorės nuomone, dažnas skurstantis yra pripratęs gauti pagalbą ir paramą iš šalies, jam padeda valstybė, įvairios organizacijos, todėl skurdžiais gyvenimo sąlygas patiriantis asmuo arba šeima dažniausiai yra praradę viltį, nesiima jokios veiklos, kuri padėtų išbristi iš susiklosčiusios situacijos, o palieka

savo bėdas spręsti kitiems arba tikisi, kad jos išsprends savaime. Taip pat galima manyti, kad dalis skurstančiųjų pripranta gyventi iš kitų malonės, praranda gėdos jausmą ir motyvaciją ieškoti darbo, nes jiems sunku išeiti iš užburto skurstančiųjų rato, o bendraudami tarpusavyje skurdžias pragyvenimo sąlygas išgyvenantys įgyja kitas vertybes, išmoksta gyventi kitaip, ko pasekoje prisitaiko prie esamos situacijos. Todėl manau, kad siekiant mažinti skurdą, visų pirma, reikia atsižvelgti į individų vertybes, dirbti su kiekvienu skurstančiuoju ieškant jiems tinkamiausių problemų sprendimo būdų ir prevencijos priemonių.

Anot Keršienės (2011), sprendžiant skurdo problemą, labai didelis indėlis turi atitekti vyriausybės lygmens sprendimams, švietimui ir ugdymui, taip pat nevyriausybinėms organizacijoms, tačiau visuomenėje stiprėja požiūris, kad privačios įmonės taip pat turi prisiimti didesnę atsakomybę dėl visų gerovės kūrimo (Keršienė, 2011, p. 540).

Pasak Rakauskienės (2017), skurdą galima mažinti įvairiomis socialinės apsaugos priemonėmis, viena jų kurią įvardina autorė, tai mokamos pašalpos (Rakauskienė, 2017, p. 126). Todėl manau, kad būtų tikslinga apžvelgti socialinės pašalpos gavėjų skaičių, keletoje apskričių (6 lentelė).

6 I e n t e l ė. Socialinės paramos gavėjų skaičius (absoliučiais skaičiais).

	Socialinės pašalpos gavėjų skaičius / asmenys				
	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m.	2016 m.
Lietuvos Respublika	221 922	190 009	140 114	110 701	87 898
Sostinės regionas	40 923	34 749	26 563	20 899	16 486
Vilniaus apskritis	40 923	34 749	26 563	20 899	16 486
Vidurio ir vakarų Lietuvos regionas	180 999	155 260	113 551	89 802	71 412
Alytaus apskritis	16 090	14 484	10 751	8 457	6 631
Kauno apskritis	36 812	32 194	24 148	19 352	14 989
Klaipėdos apskritis	19 616	15 848	10 863	8 658	6 349
Marijampolės apskritis	14 905	12 891	9 578	7 670	6 588
Panevėžio apskritis	24 181	20 631	15 955	12 531	9 570
Šiaulių apskritis	27 357	23 448	16 493	12 914	11 177
Tauragės apskritis	11 481	9 696	7 165	5 706	4 580
Telšių apskritis	15 668	12 927	8 927	6 610	5 166
Utenos apskritis	14 890	13 143	9 671	7 904	6 361

Šaltinis: Duomenys pateikiami statistikos departamento internetiniame puslapyje <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?indicator=S3R239#/>

Apibendrinant statistikos departamento pateiktus duomenis, galima teigti, kad pinigine socialine pašalpa kaip paramos rūšis Lietuvoje yra populiari. Apie teikiamą paramą gyventojams yra žinoma. Didelis skaičius skurstančiųjų kreipiasi dėl pinigines socialines paramos, tačiau taip pat galima pastebėti iš pateikiamų duomenų, kad per 5 kalendorinius metus matomas ženklus socialinės pašalpos gavėjų skaičiaus sumažėjimas. Apžvelgus pateiktus duomenis kyla klausimas, kodėl šie rodikliai taip žymiai sumažėjo, o skurstančiųjų skaičiai šalyje išlieka tokie dideli. Darbo autorės nuomone, tam turi reikšmės padidėjusios žmogaus pajamos, nors pinigines socialines paramos gavėjų skaičius mažėja, tai nereiškia, kad jie gyvena geriau. Daugelio pajamos padidėjo vos keliais eurai, tačiau paslaugų kainos kai kuriais atvejais išaugo net kelis kartus, be to šiek tiek išaugusios pajamos ir bus priežastimi to, kad sumažino žmonių galimybę gauti socialines išmokas ar kompensacijas, todėl pinigines socialines paramos gavėjų skaičius per pastaruosius penkerius kalendorinius metus taip ženkliai sumažėjo.

2.1. Skurdo mažinimo praktika ES šalyse

Europos Sąjungos šalyse yra sukaupta didelė patirtis ieškant sprendimo būdų užkirsti kelią skurdui ir socialinei atskirčiai, tačiau kiekvienu istoriniu laikotarpiu keičiasi sąlygos, atsiranda įvairių aplinkybių, galimybių bei reikalavimų minėtų problemų sprendimui (Lietuvos socialinis modelis, Priedas II-5, p. 1).

Kovoje su skurdu telkėsi įvairių šalių vyriausybės, dažnai pasitelkdamos Jungtinių Tautų pagalbą, ko pasekoje pastebima reikšminga pažanga mažinant skurdą visame pasaulyje, tačiau nepaisant pasiekimų, nuo didelio skurdo vis dar kenčia daugelis pasaulyje gyvenančių žmonių (Gruževskis ir kt., 2011, p. 4).

2000 metų rugsėjį susirinkę šalių lyderiai, Jungtinių Tautų būstinėje Niujorke, patvirtino Jungtinių Tautų Tūkstantmečio deklaraciją, kurioje daugiausiai dėmesio skirta Tūkstantmečio vystymosi tikslams, o sąraše pateikiami siekiai ir tikslai galintys padėti įveikti skurdą, badą, neraštingumą, ligas, aplinkos niokojimą bei moterų diskriminaciją su apibrėžtais tikslų įgyvendinimo terminais (Gruževskis ir kt., 2011, 4).

Skurdą daugelis autorių įvardina kaip daugialypį reiškinį, kurį įveikti labai sunku, todėl manyti, kad jį įveiksime tik įgyvendinant strategijas, kurios yra kuriamos tam, kad kovoti su skurdu ir socialine atskirtimi labai naivu. Juk neužtenka kurti tik įvairias strategijas, reikia siekti, kad jos būtų įgyvendintos ir pagalbą pasitelkiant profesionalią pagalbą. Būtent todėl ES ir siekia, kad šie tikslai pasiekiami ir įgyvendinami būtų pasitelkiama kuo daugiau įvairių sferų specialistų, galinčių turėti

įtakos skurdui ir socialinei atskirčiai mažinti, yra nustatomi terminai, pagal kuriuos valstybės turi pateikti ataskaitas apie nuveiktus darbus.

Pasak Dromantienės (2008), socialinė parama ES skirstoma pagal aštuonias socialinės apsaugos funkcijas:

- 1) Ligos / sveikatos priežiūros išmokos, prie kurių priskiriamos išmokos ligos atveju, medicininė priežiūra, lengvatinis aprūpinimas medikamentais;
- 2) Negalios parama – tai negalios pensijos ir prekių bei paslaugų (kitų negu medicininės) teikimas neįgaliesiems;
- 3) Senatvės parama, kuri apima senatvės pensijas ir prekių bei paslaugų (kitų negu medicininės) teikimą pagyvenusiems žmonėms;
- 4) Prie pragyvenimo išmokų priskiriamas pajamų draudimas, pašalpa mirus šeimos nariui, našlių pensijos;
- 5) Šeimos/vaikų išmokos – tai nėštumo ir gimdymo išlaidos (išskyrus medicininę priežiūrą), vaiko priežiūros išmokos;
- 6) Bedarbio pašalpos, prie kurių priskiriamas ir profesinis mokymas, finansuojamas valstybinių struktūrų;
- 7) Būsto parama – valstybės pagalba namų ūkiams, susijusi su būsto išlaikymo kainomis;
- 8) Socialinės atskirties pašalpos, prie kurių priskiriamas pajamų rėmimas, alkoholikų ir narkomanų reabilitacijos išlaidų kompensavimas ir kitos įvairios pašalpos (išskyrus sveikatos priežiūrą (Dromantienė, 2008, p. 23-24).

Apibendrinant galima teigti, kad vien jau pagal pateikiamą Europos Sąjungos paramos skirstymą, parama yra reikalinga visose srityse, visoms amžiaus kategorijoms, tiek vaikams, tiek šeimoms, tiek neįgaliesiems, tiek pensinio amžiaus asmenims. Taigi, Europos Sąjungos parama skirstoma tikslingai, atsižvelgiant į visų kategorijų žmones ir visus galimus skurdo riziką įtakojančius kriterijus.

2.2. Skurdo mažinimo politika Lietuvoje

Lietuvoje atkūrus nepriklausomybę, šalis išgyveno svarbų ir intensyvių ekonominių pokyčių metą, kuomet didžiausias dėmesys buvo nukreiptas į demokratijos plėtrą bei laisvosios rinkos ekonomikos vystymą, kas įvardijama kaip nelabai sėkmingas laikotarpis Lietuvai, nes ekonominis vystymasis bei besiformuojančios rinkos mechanizmai šalyje sukėlė sudėtingų socialinių problemų – ekonominį nuosmukį, nedarbą, skurdą (Čiužas, 2004, p. 9).

Lietuvos Respublikoje po nepriklausomybės atkūrimo socialinė politika yra orientuota į dvi pagrindines kryptis:

- 1) Socialinės apsaugos ir darbo politikos formavimo;
- 2) Socialinės apsaugos ir darbo politikos įgyvendinimo (Gruževskis ir kt., 2011, p. 20).

Savaime suprantama, kad atsiradus socialinėms problemoms, nedarbui, skurdui, valstybė turi imtis priemonių, kad pagelbėtų sunkias gyvenimo sąlygas patiriantiems savo šalies gyventojams, todėl atsirado pagalbos poreikis, buvo imtasi veiksmų suteikiant paramą asmenims arba šeimoms atsidūrusiems krizinėse situacijose.

Siekiant užtikrinti piliečių gerovę, bet kuri valstybė susiduria su įvairiomis problemomis, o joms išspręsti valstybė turi surasti tam tinkamų būdų, kurie labiausiai atitiktų susidariusią situaciją valstybėje bei numatyti veiksmingiausias prevencijos priemones iškilusioms problemoms spręsti (Gruževskis ir kt., 2011, p. 20).

Pasak Vosyliūtės (2005) nepritekliaus sumažinimo, skurdo panaikinimo būdai gali būti įvairūs ir priklausomi nuo visuomenės, valstybės bei pačio žmogaus (Vosyliūtė, 2005, p. 36).

Pasak Bitino ir kt., (2009) socialinė parama yra viena iš sudėtingiausių socialinės apsaugos sistemos dalių, kurią sudaro pinigine socialinė parama ir socialinės paslaugos, kurių pagrindinis tikslas yra padėti žmogui ar šeimai, neturinčiai finansinių išteklių, arba kai turimos pajamos yra nepakankamos minimaliam pragyvenimo lygiui užtikrinti, tada socialinės paramos išmokos skiriamos užtikrinti asmenims minimalų pragyvenimo lygį ir yra finansuojamos iš valstybės biudžeto lėšų (Bitinas ir kt., 2010, p. 19).

Lietuvoje teikiama socialinė parama yra socialinės apsaugos dalis, kurios tikslas – teikti šalies gyventojams piniginę ir nepiniginę paramą bei šias socialines paslaugas:

- Piniginę socialinę paramą;
- Šalpos pensiją;
- Šeimos pašalpą;
- Socialinę pašalpą, šildymo, karšto bei geriamo vandens ir kitas kompensacijas;
- Socialines paslaugas;
- Socialinę globą;
- Senelių, neįgalųjų, našlaičių ir vaikų netekusių tėvų globos apgyvendinimas;
- Dienos centrai bei nakvynės namai;
- Pagalbą į namus;
- Dienos socialinę globą institucijoje bei slaugą namuose. (Gruževskis ir kt., 2011, p. 20).

Pasak Guogio (2010) socialinė parama vadovaujasi stokos principu, nes asmeniui teikiant pagalba kai šis neturi lėšų pragyvenimui ir yra nepajėgus savimi pasirūpinti, socialinės paramos atveju yra patikrinama ar jis tikrai nesugeba savarankiškai išspręsti iškilusių problemų, toliau vadovaujamosi šiais socialinės paramos kriterijais:

- Visos išlaidos dengiamos iš valstybės ar savivaldybių biudžetų;
- Įvertinus poreikį atliekami pajamų arba turto vertinimas, kuriuose atsižvelgiama į turimas pajamas ir išteklius;
- Pašalpa nustatoma tokio dydžio, kad padidintų visas asmens pajamas iki minimalaus pragyvenimo lygio, kuris tuo metu visuomenėje pripažįstamas kaip minimalios pajamos pragyvenimui, tačiau jis nesiejamas su ankstesnėmis jo pajamomis ar buvusiu pragyvenimo lygiu, kitaip tariant žiūrima į tuo metu valstybėje nustatytas normas (Guogis, 2010, p. 31).

Kaip jau aptarėme, socialinė parama yra daugialypė ir kompleksiška sąvoka, kuri yra skirtingai apibūdinama ir matuojama, atsižvelgiant į įvairius aspektus. Žmonėms patyrusiems nesėkmę arba atsidūrusiems situacijose, kurios dėka kyla didžiulė grėsmė atsidurti ties skurdo riba ar papildyti skurstančiųjų gretas, viena iš prevencijos priemonių galinti užkirsti kelią yra teisinė bazė, reglamentuojanti socialinės rizikos situacijose atsidūrusiems asmenims ar šeimoms.

Česnuitytė ir kt. (2014) įvardija aštuonis paramos tipus:

- 1) **Emocinė parama** (artumo ir prisirišimo, šilumos ir paguodos, rūpinimosi, palaikymo perteikimas verbaliniu ar kitokiais būdais, pavyzdžiui, išklausant, būnant kartu);
- 2) **Informacinė parama** (patarimų, žinių ir paaiškinimų, padedančių rasti sprendimus įtemptose gyvenimo situacijose suteikimas);
- 3) **Finansinė parama** (pinigų davimas nuolat arba epizodinė / vienkartinė pagalba, dovanojimas, beprocentinė paskola);
- 4) **Materialinė daiktinė parama** (Įvairių namų ūkio reikmenų, buities prietaisų, baldų, drabužių, vaikiškų daiktų, žemės ūkio produktų ir pan. atidavimas / perleidimas);
- 5) **Būsto suteikimas** (kambario / buto atidavimas, laikinai ar visam laikui);
- 6) **Instrumentinė parama** (tiesioginės fizinės pagalbos suteikimas, atliekant įvairius buities / namų ūkio bei žemės ūkio darbus);
- 7) **Senyvo amžiaus asmenų, ligonių globa / slauga** (tiesioginė nuolatinė arba epizodinė pagalba neįgaliems, sunkiai sergantiems ir senyvo amžiaus asmenims);
- 8) **Vaikų globa / priežiūra** (nuolatinė ar epizodinė pagalba auginant ikimokyklinio ar jaunesnio mokyklinio amžiaus vaikus) (Česnuitytė ir kt., 2014, p. 224-225).

Lietuvos valstybė yra socialiai orientuota į piliečio teisę gauti socialinę apsaugą. Valstybė yra suinteresuota prisidėti prie išlaikymo savo piliečių, kurie dėl įstatymuose numatytų priežasčių

negali apsirūpinti iš darbo arba kitokių gaunamų pajamų. Įvairios socialinės paramos rūšys garantuojamos tiems asmenims ir tokiais pagrindais, kurie nustatyti įstatymais. Atskiros socialinės paramos rūšys: asmenys, kuriems skiriama socialinė parama, socialinės paramos skyrimo ir mokėjimo pagrindai, sąlygos, dydžiai gali būti nustatyti tik įstatymu, tad socialinės paramos santykių teisinis reguliavimas yra vienas svarbiausių konstitucinės teisės į socialinę paramą garantijų (Jarašiūnas ir kt., 2009, p. 230).

Galima paminėti neįgaliųjų įdarbinimą, subsidijuojant darbo vietas, kuris yra vienas iš gerosios praktikos pavyzdžių, nes neįgalus asmuo yra atsidūręs socialinės rizikos situacijoje, kuriam suteikiama galimybė dirbti ir uždirbti papildomas pajamas, o tai yra ne kas kita kaip didžiulė tikimybė sumažinti minėtos socialinės rizikos grupės atsiradimui.

Lietuvoje taip pat yra įsikūrę daug įvairiausių labdarų arba paramą teikiančių fondų, kurie padeda krizinėse situacijose atsidūrusiems vieniems gyvenantiems asmenims arba šeimoms, tačiau Vosyliūtė (2005) savo moksliniame straipsnyje „Vargetos: ieškant gyvenimo sąlygų ir savęs“ gilindamasi į egzistencinę ir fenomenologinę vargetų sampratą, teikiamoje paramoje skurstantiesiems išvelgia ir paramos davėjų ieškomos naudos sau. Vosyliūtė (2005) teigia, kad šiuolaikiniai labdaros davėjai ir gavėjai yra tarpusavyje glaudžiai susiję ir sudaro tam tikrus socialinius tinklus, kuriose susijungia įvairios organizacijos, bendruomenės, įvairių galių bei statuso socialinės grupės, o tuo metu labdaros davėjai rūpindamiesi skurstančiais ar teikdami paramą tam tikroms grupėms, atsiskleidžia per gerus darbo rezultatus, o tai yra kaip labai geras būdas viešinti tiekėjų produkciją, jų geranoriškumą, taip laimėdami gyventojų palankumą, kas pritraukia jų gaminių ir paslaugų vartotojų (Vosyliūtė, 2005, p. 39-40).

Viena skaudžiausių problemų Lietuvoje – tai skurstančios šeimos, kuriose auginami vaikai, todėl vienas iš pagrindinių socialinės paramos tikslų – padėti būtent tokioms šeimoms, tenkinant būtiniausius jų poreikius, jei gaunamos pajamos nepakankamos tinkamoms pragyvenimo sąlygoms užtikrinti. Todėl šeimoms bei jose augantiems vaikams yra mokamos socialinės išmokos ir teikiamos socialinės garantijos bei lengvatos (Gruževskis ir kt., 2011, p. 22).

Kaip pateikiama Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos internetinėje svetainėje <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/seima-ir-vaikai/socialine-parama-seimoms-ir-vaikams>, vienas pagrindinių piniginių socialinės paramos tikslų yra padėti užtikrinti būtiniausius poreikius asmenims arba šeimoms, kurių gaunamos pajamos yra nepakankamos, o gebėjimai pasirūpinti savimi dėl įvairių priežasčių yra riboti. Puslapyje skelbiama, kad valstybinę šeimų ir vaikų rėmimo sistemą sudaro dvi pagrindinės dalys, kurios nepriklausomai nuo šeimos turto ir pajamų mokomos išmokos bei nepasiturintiems gyventojams teikiama parama įvertinus jų turtą ir pajamas. Taip pat pateikiama informacija, kad siekiant gerinti socialinės paramos šeimoms ir vaikams sistemą yra įgyvendinamos kryptys susijusios su:

- Ekonominės socialinė aplinkos kūrimas siekiant sumažinti nedarbą;
- Profesinio aktyvumo skatinimas;
- Paramos šeimoms ir vaikams sistemų tobulinimas;
- Šeimų atsakomybės už savo šeimos gerovės kūrimą didinimas;
- Palankių sąlygų sukūrimas šeimoms sprendžiančioms būsto problemą;
- Piniginės socialinės paramos šeimai derinimas su kitomis paramos formomis integruojant į darbo rinką bei įgyjant išsilavinimą (Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija).

Siekiant užtikrinti geresnes gyvenimo sąlygas ir paramą skurstantiesiems, kurių gaunamos pajamos yra nepakankamos yra sukurta teisinė bazė, kurioje paramos tekimą šeimai ar vieniems gyvenantiems asmenims užtikrina:

- 2003 m. liepos 1 d. Nr. IX-1675 Lietuvos Respublikos piniginės socialinės paramos mažas pajamas gaunančioms šeimoms (vieniems gyvenantiems asmenims) įstatymas, o šio įstatymo paskirtis – įvertinus mažas pajamas gaunančių šeimų (vienų gyvenančių asmenų) turtą ir pajamas, nustatyti joms (jiems) valstybės teikiamos piniginės socialinės paramos dydį ir teikimo sąlygas, gavėjų teises ir pareigas bei finansavimo šaltinius (Lietuvos Respublikos piniginės socialinės paramos mažas pajamas gaunančioms šeimoms (vieniems gyvenantiems asmenims) įstatymas, 2003);

- Siekiant garantuoti socialinį saugumą vaikus auginančioms šeimoms, 2004 m. gegužės 18 d. priimtas Lietuvos Respublikos išmokų vaikams įstatymas Nr. IX-2237, o šio įstatymo paskirtis – nustatyti išmokų vaikams rūšis, jų dydžius, asmenų turinčių teisę gauti išmokas, kategorijas, šių išmokų skyrimo ir mokėjimo tvarką, sąlygas ir finansavimą (Lietuvos Respublikos išmokų vaikams įstatymas, 2004);

- Siekiant paremti šeimas auginančias mokyklinio amžiaus vaikus 2006 m. birželio 1 d. priimtas Lietuvos Respublikos socialinės paramos mokiniams įstatymas Nr. X-686, o šio įstatymo paskirtis – nustatyti socialinės paramos mokiniams rūšis, dydžius, skyrimo sąlygas, tvarką ir finansavimą (Lietuvos Respublikos socialinės paramos mokiniams įstatymas, 2006).

- Siekiant paremti skurstančias šeimas ir vienus gyvenančius asmenims parama maisto produktais yra priimtas 2014 m. vasario 6 d. Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos ir darbo ministro įsakymas Nr. A1-68, dėl Europos pagalbos labiausiai skurstantiems asmenims fondo projektų, finansuojamų pagal laikinąją tvarką, finansavimo sąlygų aprašas.

- Siekiant garantuoti paramą neįgaliesiems ir užtikrinti pajamas 1994 m. lapkričio 29 d. priimtas Lietuvos Respublikos šalpos pensijų įstatymas Nr. I-675, o šio įstatymo paskirtis –

nustatyti mėnesines pinigines išmokas, užtikrinančias minimalias pajamas asmenims, atitinkantiems šiame įstatyme nustatytas sąlygas neįgalumo, netekto darbingumo ir senatvės atvejais (Lietuvos Respublikos šalpos pensijų įstatymas, 1994).

2.3. Socialinio darbuotojo vaidmuo teikiant paramą skurstančioms šeimoms ir vieniems gyvenantiems asmenims

Lietuvoje, kaip ir kitose Europos Sąjungos valstybėse narėse, siekiant užtikrinti paramą skurstantiesiems, rengiami įvairūs dokumentai ir teisės aktai, tačiau to neužtenka, reikalingas darbuotojas – profesionalas, šiuo atveju socialinis darbuotojas, kuris savo tiesioginiu darbu padėtų spręsti vis sudėtingesnes socialines ir kitas skurstančiuosius išstingančias problemas.

Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakyme „Socialinių darbuotojų ir socialinio darbo padėjėjų profesinės kvalifikacijos kėlimo tvarkos bei socialinių darbuotojų atestacijos tvarkos apraše“ (2006), teigiama, kad socialinis darbuotojas yra specialistas, kurio darbo paskirtis – ugdyti žmogaus prisitaikymo prie aplinkos gebėjimus, puoselėti ryšius su bendruomene, padedant jam integruotis į visuomenę ir skatinti visavertį žmogaus socialinį funkcionavimą (Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas, 2006).

Socialinis darbuotojas, dirbdamas dabartinėje visuomenėje susiduria su įvairiomis klientų problemomis: nepriteklumi, didėjančiu skurdu, nedarbu, vaikų nepriežiūra, socialinių įgūdžių šeimose stoka, piniginių socialinės paramos bei paslaugų organizavimu, todėl tinkamai atlikdamas savo kompetencijas turi gebėti tinkamai komunikuoti, palaikyti gerus santykius su individualiais, institucijomis ir organizacijomis, tam, kad būtų pasiekti geriausi rezultatai ir visos įmanomos prevencijos priemonės žmonių problemoms išspręsti (Sadauskas, Leliūgienė, 2010, p. 58).

Socialinio darbuotojo veikla nukreipta į darbą su individualiais, žmonių grupėmis, bendruomenėmis ir įvairiomis organizacijomis, kurių bendras tikslas padėti žmogui, žmonių grupei arba bendruomenei išspręsti iškilusias problemas (Petrauskienė, Raudeliūnaitė, 2012, p. 9).

Socialinio darbuotojo darbo pobūdis – tai kasdienė veikla bei sąveika su žmonėmis, kuriems reikalinga pagalba, nes jie yra patekę į sunkias situacijas, iš kurių patys yra nepajėgūs išlipti. Socialinio darbuotojo klientais dažniausiai yra asmenys arba šeimos, kurioms reikia padėti spręsti iškilusias sudėtingas problemas, kas socialinėje sferoje dirbantiesiems sukelia didelį emocinį krūvį, emocinę įtampą darbe ir tai dažnai įvardijama kaip vienas iš socialinio darbo veiklos ypatumų (Žalimienė, 2014, p. 7).

Pasak Indrašienės ir Garjonienės (2007), socialinis darbuotojas turi nuolat tobulinti savo profesinę kvalifikaciją dėl to, kad tai padeda atrasti naujų sprendimo būdų išskylančioms problemoms spręsti, leidžia panaudoti įgytas žinias bei įgūdžius ir juos tinkamai pritaikyti dirbant

su klientu, sustiprina darbuotojo pasitikėjimą savo jėgomis bei gebėjimais (Indrašienė, Garjonienė, 2007, p. 71).

Socialinį darbą tenka dirbti ne tik valstybinės institucijos, bet ir nevyriausybinių organizacijos, įvairiems paramos fondams, fiziniams ir juridiniams asmenims, tačiau paramos teikime ir organizavime svarbų vaidmenį atlieka socialiniai darbuotojai, kurie išnagrinėję konkrečius atvejus dirbdami individualiai su asmeniu arba šeima, nusprendžia, koks tinkamiausias būdas ar paramos forma klientui arba šeimai bus efektyviausia. Tai galėtų būti:

- Socialinė pašalpa;
- Kompensacija už būsto šildymą, karšta ir geriamą vandenį;
- Nemokamas maitinimas vaikams mokykloje bei parama mokinio reikmėms įsigyti;
- Apgyvendinimas socialinės globos įstaigose, nakvynės namuose, savarankiško gyvenimo namuose, krizių centruose;
- Parama maisto produktais, drabužiais, daiktais, avalyne ir patalyne;
- Socialinių paslaugų tekimas asmens namuose (Gruževskis ir kt., 2011, p. 21).

Pasak Indrašienės ir Garjonienės, (2007), pagrindinė socialinių darbuotojų funkcijų yra teikti pagalbą asmenims arba jų grupėms, o norint gerai atlikti darbą, socialinis darbuotojas privalo turėti gerą profesinį išsilavinimą, nuolat tobulinti profesinę kompetenciją, atnaujinti turimas žinias ir jas tinkamai panaudoti (Indrašienė, Garjonienė, 2007, p.6 8).

Socialinis darbas yra labai sudėtinga ir sunki profesija, nes socialiniai darbuotojai dirba su labiausiai pažeidžiamais visuomenės asmenimis, šeimomis, dažnai turi spręsti sunkiai įveikiamas, sudėtingas, išgalėjusias, ilgalaikes problemas, kurių pobūdis lemia socialinio darbo tikslą ir vaidmenį (Kavaliauskienė, 2005, p. 237).

Pasak Kavaliauskienės ir Balčiūnaitės (2014), žmonės, kurių profesija susijusi su rūpinimusi kitais, kaip socialinių darbuotojų, dažnai per tam tikrą laiką praranda savo teigiamas emocijas, nes dažnai yra patiriamas stresas, kuris sunkiai įveikiamas, o tokiai būsenai užsitęsus galimas visiškas psichikos ir fizinių jėgų išsekimas, galintis paveikti asmens motyvaciją, požiūrį ir elgesį (Kavaliauskienė, Balčiūnaitė, 2014, p. 18).

2.4. Organizacijų socialinė parama skurstančioms šeimoms ir vieniems gyvenantiems asmenims

Institucijų, dalyvaujančių skurdo mažinimo procese, galima įvardinti daug ir įvairių, tačiau kaip pateikiama Lietuvos socialiniame modelyje pagrindinį vaidmenį šiame procese atlieka:

- **Nacionalinio lygmens** – Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Darbo birža, Valstybinė mokesčių inspekcija, Valstybinė darbo inspekcija;
- **Savivaldybių lygmens** – savivaldybės politika, savivaldybių tarybos, savivaldybių administracija (socialinės paramos skyriai), seniūnijos, seniūnaičiai;
- **Bendruomeninio lygmens** – vietos bendruomenių nariai, vietos bendruomenių centrai, Nevyriausybinių organizacijų (Lietuvos socialinis modelis. Priedas II – 5, p. 6).

Analizuojant organizacijų paramą skurstančioms šeimoms, darbo autorės nuomone, tikslinga plačiau apžvelgti kiekvienos iš jų svarbą šiame procese. Institucijų pateikiamų Lietuvos socialiniame modelyje, kovojančių su skurdo mažinimu apžvalga:

Nacionalinio lygmens:

1. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos tikslas yra:

- formuoti darbo, socialinio draudimo, socialinės paramos, šeimos ir jaunimo, socialinės integracijos, bendruomeninių ir nevyriausybinių organizacijų plėtros, Lietuvos Europos Sąjungos politiką ministrui pavestose valdymo srityse, tarptautinių santykių, paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti politiką,
- organizuoti, koordinuoti ir kontroliuoti šių tikslų įgyvendinimą (Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija).

2. Lietuvos darbo biržos paskirtis siekiant sumažinti skurdo problemą Lietuvoje yra:

- Siekti užtikrinti darbo rinkos pusiausvyrą, didinant darbo ieškančiųjų darbingo amžiaus žmonių užimtumo galimybes;
- Įgyvendinti dvišalį ir trišalį socialinių ir darbo rinkos partnerių sklandų bendradarbiavimą, skatinant per užimtumo programas;
- Prisidėti prie socialinės atskirties mažinimo, rengiant ir įgyvendinant nedarbo prevencijos ir darbuotojų atleidimą iš darbo vietų pasekmių švelninimo priemones, siekiant sumažinti struktūrinį nedarbą, vykdant darbo rinkos stebėseną, vertinant padėtį darbo rinkoje ir prognozuojant jos pakyčius, plėtojant viešąsias paslaugas ir gerinant įgyvendinamų užimtumo rėmimo priemonių efektyvumą;
- Įsisavinti Europos Sąjungos struktūrinių, Europos prisitaikymo prie globalizacijos padarinių ir kitų fondų finansinę paramą, siekiant užimtumo ir investicijų į žmogiškąjį kapitalą skatinimo bei užtikrinimo lygių galimybių darbo rinkoje;
- Aktyviai veikti Europos užimtumo tarnybų tinkle, kuriant vieningą ir skaidrią Europos Sąjungos darbo rinką, užtikrinant ir modernizuojant teritorinių darbo biržų veiklą,

skatinant užimtumą ir investicijas į žmogiškąjį kapitalą (Lietuvos darbo birža prie socialinės apsaugos ir darbo ministerija).

3. Valstybinės mokesčių inspekcijos paskirtis:

- Padėti mokesčių mokėtojams ir mokesčius išskaičiuojantiems asmenims įgyvendinti savo teises ir pareigas;
- Įgyvendinti mokesčių įstatymus;
- Užtikrinti mokesčių į biudžetą sumokėjimus;
- Užtikrinti efektyvų teritorinės valstybinės mokesčių inspekcijos darbą koordinuojant, kontroliuojant bei metodiškai jam vadovaujant (Valstybinė mokesčių inspekcija).

4. Valstybinė darbo inspekcijos paskirtis:

- Vykdyti Lietuvos Respublikos darbo kodekso, darbuotojų saugos ir sveikatos bei darbo santykius reglamentuojančių įstatymų ir kitų norminių teisės aktų nuostatų laikymosi kontrolę ir jų pažeidimų prevenciją;
- Vykdyti nelaimingų atsitikimų darbe bei profesinių ligų prevenciją (Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas).

Savivaldybių lygmens:

I. Savivaldybių politikos paskirtis:

- Siekti savivaldybės ir valstybės interesų derinimo;
- Siekti tiesioginio toje savivaldybėje gyvenančių Lietuvos Respublikos piliečių dalyvavimo savivaldybės tarybos rinkimuose, apklausose, gyventojų sueigose ir peticijose;
- Siekti savivaldos institucijų bei jų pareigūnų atsakingumo gyventojams;
- Siekti viešumo ir reagavimo į gyventojų nuomonę;
- Siekti teisėtumo ir socialinio teisingumo;
- Siekti ekonominio savarankiškumo (Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas).

II. Savivaldybių tarybų paskirtis:

- Tarybų narius dvejiems metams renka savivaldybių gyventojai – Lietuvos Respublikos piliečiai, remdamiesi visuotine, lygia ir tiesiogine rinkimų teise, slaptu balsavimu Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo nustatyta tvarka;
- Tarybos įgyvendina valstybės laiduotą savivaldos teisę ir turi juridinio asmens teisę;
- Tarybos sudaro komitetus, komisijas ir kitus Lietuvos Respublikos įstatymų numatytus organus;

- Tarybų struktūras ir veiklos tvarkas nustato tarybų statutas;
- Tarybos netenka įgaliojimų prieš terminą, kai savivaldybių teritorijose laikinai įvedamas tiesioginis valdymas;
- Posėdis yra pagrindinė tarybos veiklos forma;
- Tarybos savo įgaliojimus vykdo svarstydamą ir sprenddamą klausimus tarybos, komitetų bei komisijų posėdžiuose, frakcijų ir grupių pasitarimuose;
- Tarybos svarstomais klausymais priima sprendimus ir organizuoja jų įgyvendinimą bei kontrolę;
- Tarybos ne rečiau kaip vieną kartą per metus turi informuoti gyventojus apie savo ir jos suformuotų institucijų veiklas, šalinti nurodytus darbo trūkumus, įgyvendinti konstruktyvius pasiūlymus (Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas).

III. Savivaldybių administracijų (Socialinės paramos skyrių paskirtis):

Kadangi gyvenu Anykščiuose, norėčiau plačiau panagrinėti Anykščių rajono savivaldybės administracijos Socialinės paramos skyriaus veiklą mažinant skurdą. Kaip pateikiama Anykščių rajono savivaldybės tinklapyje, **pagrindinė šio skyriaus funkcija** – administruoti socialinę paramą Anykščių rajone:

1. Skirti ir mokėti socialines pinigines išmokas:

- Socialines pašalpas;
- Kompensacijas būsto šildymui, šaltam bei karštam vandeniui;
- Kompensacijas kietam kurui įsigyti;
- Vienkartines išmokas gimus kūdikiui;
- Išmokas vaikams;
- Išmokas privalomosios tarnybos kario vaikui;
- Kitas išmokas vaikams;
- Paramą mokinio reikmėms įsigyti.
- Išmokos nėščioms moterims;
- Vienkartines laidojimo pašalpas bei kompensacijas užsienyje mirusių asmenų palaikams parvežti;
- Šalpos (socialines) pensijas ir kompensacijas;
- Vienkartines išmokas sunkių ligų atveju, esant sunkiai materialiniai padėčiai bei gaisro atveju.

- Kitas socialines pinigines išmokas.
2. Rengti ir teikti pasiūlymus rajono savivaldybės tarybai dėl socialinės paramos teikimo bei socialinių paslaugų plėtros rajone;
 3. Organizuoti neįgaliųjų reabilitacijos ir integracijos bei socialinių paslaugų programose numatytų priemonių įgyvendinimą:
 - Aprūpinti neįgaliuosius techninės pagalbos priemonėmis;
 - Nustatyti specialiuosius poreikius neįgaliesiems ir išduoti neįgaliojo pažymėjimus;
 - Nukreipti vaikus, senyvo amžiaus bei neįgaliuosius į ilgalaikės socialinės globos įstaigas;
 - Koordinuoti rajono savivaldybės socialinių paslaugų įstaigų veiklą;
 - Teikti teismui pareiškimus dėl fizinio asmens pripažinimo neveiksnium, globos skyrimo ir išvadas dėl globos ir rūpybos nustatymo.
 4. Nagrinėti gyventojų prašymus, pasiūlymus bei skundus socialinės paramos klausymais;
 5. Atlikti kitais įstatymais, kitais norminiais teisės aktais, savivaldybės tarybos, mero potvarkiais bei administracijos direktoriaus įsakymais pavestas funkcijas pagal skyriaus kompetenciją;
 6. Vykdyti valstybės ir rajono savivaldybės nustatytą socialinę politiką;
 7. Analizuoti socialinės paramos poreikį bei galimybes, planuoti bei organizuoti socialinę paramą, ją koordinuoti ir kontroliuoti;
 8. Numatyti socialinės paramos plėtojimo kryptis;
 9. Bendradarbiauti su nevyriausybinėmis organizacijomis įgyvendinant socialines programas (Anykščių rajono savivaldybės administracijos Socialinės paramos skyrius).

IV. Seniūnijų paskirtis:

Seniūnijų veikla grindžiama savivaldybių administracijos direktorių patvirtintais seniūnijų veiklos nuostatais, kurie pateikiami Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatyme. Seniūnijų veiklą finansuoja iš savivaldybių biudžeto, nes kiekvienais metais savivaldybių tarybos tvirtindamos biudžetą turi patvirtinti ir seniūnijų veiklas kurioms numato ir skiria lėšas veikloms įgyvendinti (Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas).

Seniūnijų veikla yra plataus spektro, tačiau šiame darbe tikslinga paanalizuoti, kaip seniūnijos prisideda prie skurstančių šeimų gerovės kūrimo. Todėl pateikiama tik su parama skurstantiesiems susijusi veikla:

- Esant poreikiui įvertina atskirų šeimų ar vienu gyvenančių asmenų gyvenimo sąlygas ir pateikia administracijai siūlymus dėl piniginių socialinės paramos šeimoms ar vieniems gyvenantiems asmenims reikalingumo ir paramos būdų;

- Organizuoja vaikų teisių apsaugos prevencijos priemones su probleminėmis šeimomis, kuriose auginami vaikai ar apribotos tėvų teisės vaikams auginti;
- Organizuoja ir įgyvendina gyventojų užimtumo didinimo programas seniūnijoje;
- Pagal nustatytą tvarką organizuoja socialinės paramos teikimą ir pašalpų mokėjimą;
- Renka duomenis apie gyvenamosios vietos neturinčius asmenis (Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas).

V. Seniūnaičių paskirtis seniūnijose:

Šioje darbo dalyje bus aptartos seniūnaičių veiklos taip pat tiesiogiai susijusios su skurstančiomis šeimomis ir jų gyvenimo kokybės gerinimu, nes seniūnaitis turi teisę atstovauti seniūnijoje gyvenančių piliečių interesus savivaldybės institucijoje ar savivaldybės teritorijoje veikiančiose valstybės įstaigose.

- Seniūnaitiai yra įtraukti svarstant klausymus dėl piniginės socialinės paramos teikimo savivaldybės tarybos nustatyta tvarka;
- Seniūnaitiai skatina rūpintis labiausiai pažeidžiamais bendruomenės nariais t.y. socialinės rizikos šeimoms, nepilnamečiais, vienais gyvenančiais asmenimis, neįgaliaisiais ir kitais bendruomenės nariais kuriems reikalinga kito asmens pagalba (Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas).

Bendruomeninio lygmens:

1. Vietos bendruomenių narių paskirtis:

Pasak Pilipavičiaus (2008) bendruomenės veiklos efektyvumas priklauso nuo įvaldymo laipsnio bei sugebėjimo savarankiškai išsiversti ir išgyventi įvairiomis sąlygomis, bendruomenėje sutariant dėl gyvenimo kokybės gerinimo ir ateities, draugiškų santykių kaimynystėje ir panašiai, kitaip tariant, bendruomenės nariai turi siekti, kad jų veikla būtų orientuota bendruomenės savivaldos formavimo linkme (Pilipavičius, 2008, p. 52).

Pasak Nefo (2009) pilietinė bendruomenė įvardijama kai grupė žmonių, gyvenančių toje pačioje teritorijoje ir siekianti bendrų tikslų tos vietos labui, kurias vienija bendri interesai ir vidinis jausmas, kad jis yra tai pačiai žmonių grupei priklausantis narys (Nefas, 2009, p. 102).

2. Vietos bendruomenių centrų paskirtis:

Pasak Misiūnienės ir Tumosaitės (2013), bendruomeninių centrų paskirtis pirmiausia yra išjudinti bendruomenės gyventojus iš kasdieninės veiklos, nusistovėjusios rutinos, pasitelkti juos bendrai veiklai, skatinti pačius ieškoti prevencijos priemonių tam, kad išspręstų savo ir bendruomenės narių ekonomines, socialines, švietimo, kultūrinio gyvenimo problemas (Misiūnienė, Tumosaitė, 2013, p. 123).

Kaip teigia Mickus (2011), keičiantis ekonominiais, politiniais ir socialiniais santykiams, keičiasi ir žmonių mąstymas bei vertybės, o šie pokyčiai sukelia visuomenės narių socialinę įtampą, kartu iškeldama naujas socialines problemas, ko pasekoje valstybė yra priversta suvienyti tiek žmogiškuosius, tiek materialinius išteklius tam, kad sumažintų kylančių problemų poveikį gyventojams, kas lėmė socialinių apsaugos sistemų kūrimą, pasitelkiant valstybines ir nevyriausybinės organizacijas, bei bendruomenes (Mickus, 2011, p. 65).

Kadangi atsiranda vis daugiau socialinių problemų, galima teigti, kad didėja ir pagalbos poreikis. Darbo autorės manymu, šiandien valstybinėms institucijoms yra reikalinga pagalba spręsti vis didėjančioms bei naujai atsirandančioms problemoms visuomenėje bei tenkinant vis didėjančius žmogaus socialinius poreikius. Teikiant pagalbą valstybinėms institucijoms didelį vaidmenį pagalbos procese atlieka nevyriausybinės organizacijos.

3. Nevyriausybinių organizacijų paskirtis:

Nevyriausybinių organizacijų toliau (NVO) vaidmuo sprendžiant skurdo problemą mano manymu yra labai reikšmingas bei reikalingas, nes jos yra suinteresuotos skleisti savo idėjas, siekdamos gerinti vietos gyventojų gyvenimo sąlygas ir yra pasirengusios padėti žmonėms, kuriems labiausiai reikalinga pagalba ar šie patys yra nepajėgūs jų išspręsti savarankiškai.

NVO būdinga tai, kad jos vykdydamos veiklą, pirmosios nustato socialines problemas vyraujančias visuomenėje, taiko įvairius problemų sprendimo būdus bei prevencijos priemones, yra lanksčios, dažnai sprendžia tokias nepopuliarias iškilusias socialines problemas, kurioms valstybinės institucijos ir politikai skiria nepakankamai dėmesio, o NVO veikla pasižymi partneryste, kurių svarbiausia veiklos kryptis – pagalba žmonėms dėl skurdo, nedarbo ir kitų veiksnių atsidūrusiems žemiau skurdo ribos ir tampančiais socialine atskirtimi visuomenėje (Dromantienė, 2008, p. 18).

Todėl galima teigti, kad vis daugiau atsirandančių NVO yra didžiulė pagalba valstybinėms institucijoms ir tik nuolatinis bendradarbiavimas gali padėti efektyviai spręsti išskylančias problemas, su kuriomis susiduria visuomenėje gyvenantis žmogus.

Nevyriausybinių organizacijos – yra svarbus pilietinės visuomenės veiksnys. NVO tampa vis svarbesnės viešojo sektoriaus partnerės įvairiose veiklos srityse. Šiandien NVO tampa vis aktyvesnės, teikiančios įvairesnes paslaugas organizacijos.

Nevyriausybinių organizacijų vaidmuo visose pasaulio šalyse, tame tarpe ir Lietuvoje, yra apibendrinamas kaip esminis demokratijos ir pilietinės visuomenės plėtros užtikrinimo ir stabilumo garantas, nes nevyriausybinių organizacijos šiuo metu vykdo švietimo ir profesinio mokymo veiklas su tuo susijusius projektus, padeda asmenims su negalia ir jaunimui įsitvirtinti darbo rinkoje, tačiau kaip ir daugelis institucijų pagalbos procese susiduria su veiklos problemomis,

kurios stabdo aktyvų dalyvavimą valstybės strategijų įgyvendinime, šiuo atžvilgiu ir skurdo mažinime (Gruževskis ir kt., 2011, p. 37).

Apibendrinant galima teigti, kad išvardintos institucijos vaidiną svarbų vaidmenį paramos teikime skurstantiesiems. Visos institucijos tarpusavyje glaudžiai susijusios sprendžiant iškilusias problemas. Teikdamos informaciją, konsultuodamos, tarpininkaudamos ar atstovaudamos skurstančiųjų interesams, institucijos vykdo prevencinį darbą, suteikia žmonėms motyvacijos spręsti iškilusias problemas. Tik bendradarbiaudamos tarpusavyje įstaigos, organizacijos, seniūnijos, bendruomenės ir seniūnaičiai gali pasiekti geriausių rezultatų.

3. SOCIALINĖS PARAMOS SKURSTANČIOMS ŠEIMOMS IR VIENIEMS GYVENANTIEMS ASMENIMS ANYKŠČIŲ RAJONE TYRIMAS

3.1. Empirinio tyrimo metodologija

Tyrimo tikslas – nustatyti socialinės paramos skurstančioms šeimoms ir vieniems gyvenantiems asmenims praktikas ir jų pasekmes Anykščių rajone.

Tyrimo uždaviniai:

1. Ištirti šeimų ir vienu gyvenančių asmenų skurdą įtakojančius veiksnius.
2. Nustatyti skurstančių socialinės paramos poreikį.
3. Įvertinti socialinės apsaugos priemonių poveikį skurstančiųjų gyvenimo kokybei.

Tyrimo objektas: Paramą gaunančios skurstančios šeimos ir vieni gyvenantys asmenys Anykščių rajone.

Taikyti metodai: Siekiant nustatyti skurstančių šeimų ar vienu gyvenančių asmenų socialinės paramos poreikius ir jų tenkinimo galimybes, buvo pasirinktas kiekybinio tyrimo metodas. Tidikio (2003), teigimu, kiekybiniai metodai padeda giliau ir tiksliau nagrinėti dinامينius ir statistinius dėsningumus, suteikia sociologinių žinių formą, kuri skatina juos praktiškai naudoti valdant ir prognozuojant socialinius procesus. Norint surinkti kiek galima daugiau ir įvairesnės pirminės informacijos apie objektą, t.y. skurstančių šeimų ar pavienių asmenų socialinės paramos poreikius ir jų tenkinimo galimybes, išsamiau atskleisti tyrimo problemą (kokie skurstančiųjų socialinės paramos poreikiai, kokios tenkinimo galimybės) buvo atlikta Anykščių rajono savivaldybės paramą gaunančių skurstančių šeimų ar vienu gyvenančių asmenų anketinė apklausa.

Anketinė apklausa yra vienas populiariausių sociologinių tyrimo metodų. Manoma, kad anketai būdingos tokios pat savybės, kaip ir geram įstatymui. Ji turi būti aiški, nedviprasmiška, patikima ir skatinti respondento norą bendradarbiauti ir kuo teisingiau atsakinėti (Kardelis, 2002). Pateikus keletą klausimų, galima gauti daug ir patikimos informacijos, tačiau anketinė apklausa reikalauja kruopštaus ir nuoseklaus darbo bei laiko. Pagal atsakymų formą anketos gali būti uždaros, atviros, pusiau atviros. Uždaroje yra parašyti klausimai ir atsakymai. Atsakančiajam reikia tik pasirinkti vieną iš jų. Atviroje anketoje atsakymų nėra arba jie tik orientaciniai, atsakantysis paprastai rašo savo atsakymą (Tidikis, 2003).

Kardelis (2002) teigia, kad uždari klausimai yra pranašesni nei atviri, nes lengviau pasirinkti atsakymą iš kelių pateiktų variantų, lengviau kokybiškai apdoroti duomenis, lengviau lyginti, didesnis indikatoriaus patikimumas. Mokslininkas nurodo, kad apklausų metu būtų užduodami uždari ir atviri klausimai, nes atsakius į uždarą klausimą, paliekama vietos tiriamajam išsakyti savo nuomonę, kurios dėl uždaro klausimo ribotumo negalėjo pareikšti (Kardelis, 2002).

Tyrimo hipotezė: skurstančioms šeimoms ir vieniems gyvenantiems asmenims teikiama socialinė parama iš dalies patenkina jų poreikius, tačiau nėra pakankama.

Kiekybinio tyrimo klausimynas. Buvo parengtas klausimynas skurstančioms šeimoms ar vieniems gyvenantiems asmenims, kurį sudarė viena anketa (Priedas Nr.1). Kiekybinio tyrimo anketą sudarė 24 klausimai. Anketa buvo sudaryta iš kelių grupių klausimų, kuriuos galima suskirstyti:

- Respondentų sociodemografinė charakteristika t.y. lytis, amžius, namų ūkio tipas, išsilavinimas, socialinis statusas (17–22 klausimai).
- Klausimai, atspindintys skurdą įtakojančius veiksnius (1–2 klausimai).
- Klausimai, skirti namų ūkio pajamų vertinimo atlikimui (3–7; 23-24 klausimai).
- Klausimai, atspindintys socialinių paslaugų poreikį (8–10 klausimai).
- Klausimai, atspindintys socialinės apsaugos priemonių poveikį skurstančiųjų gyvenimo kokybei (11-16 klausimai).

Atrankos metodas ir imtis. Bendras Anykščių rajone socialinių paramos gavėjų skaičius yra 1403. Tyrimo imtis apskaičiuota pagal formulę:

$$n = \frac{1}{0,05^2 + \frac{1}{1403}} = 211$$

Taigi, norint gauti patikimus apklausos rezultatus, reikia apklausti ne mažiau kaip 211 respondentų. Tiriamųjų atrankai buvo naudojama tikslinė patogioji atranka.

Bendras tiriamųjų skaičius – 211 respondentų. Tiriamiesiems buvo pateikta 250 anketų, tačiau apklausos metu buvo užpildyta 216 anketų. Tyrimo analizei tiko 211 anketos, netiko – 5 anketos, nes jose respondentų atsakymai buvo neinformatyvūs, atsakymai į pateiktus klausimus padaryti skubotai, neįsigilinus į jų esmę.

Tyrimo eiga ir organizavimas. Tyrimas buvo vykdomas 2018 m. sausio – kovo mėn. Tyrėja išdalino anketas 11 seniūnijų socialiniams darbuotojams, dirbantiems su tos seniūnijos gyventojais. Respondentai anketas pildė socialinio darbuotojo kabinete.

Anketinės apklausos duomenų skaičiavimams ir statistiniams vertinimams atlikti buvo naudotas statistinių programų paketas SPSS 17.0 (angl. *Statistical Package of Social Sciences*) ir „Microsoft Office Excel 2003“ programa. Skirtumo tarp atsakymų pasiskirstymų skirtingose respondentų grupėse statistiniam reikšmingumui įvertinti naudotas chi kvadrato (χ^2) testas. Skirtumas buvo vertinamas kaip statistiškai reikšmingas, kai $p < 0,05$. Tyrimo metu buvo naudojama

aprašomoji statistika ir gauti duomenys šiame darbe pateikti procentine išraiška. Visos lentelės ir paveikslai pateikti, remiantis atlikto tyrimo rezultatais.

Tyrimo etika. Atliekant apklausą, analizuojant empirinius duomenis ir pristatant gautus rezultatus buvo laikomasi sociologinio tyrimo etikos principų: laisvanoriškumo, konfidencialumo ir anonimiškumo. Sudarant klausimyną bei vykdant anketinę apklausą buvo atsižvelgta į etinius tyrimo principus. Apklausiai atlikti buvo sudaryta anoniminė anketa, kurią pildysiantys respondentai buvo užtikrinti, kad pavardės nebus skelbiamos, niekas negalės nustatyti respondento vardo, pavardės ir kitų individualių duomenų. Prieš vykdant respondentams paaiškintas tyrimo tikslas, paaiškinta, kad duomenys bus naudojami apibendrintai. Respondentai dalyvavo anketinėje apklausoje laisvanoriškai, visi respondentai sutiko atsakinėti į klausimus savo noru.

3.2. Empirinio tyrimo rezultatai

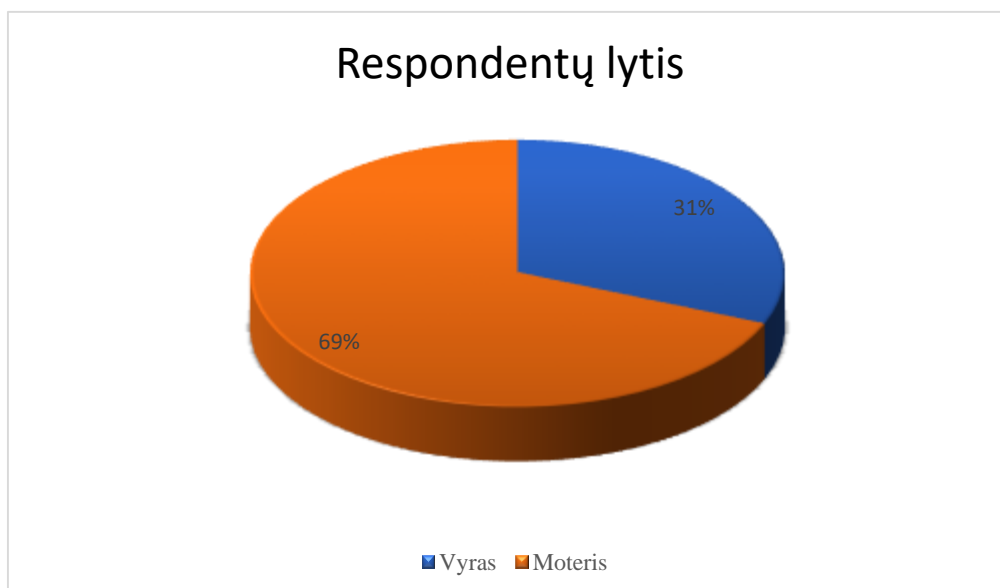
3.2.1. Tiriamųjų sociodemografinės charakteristikos

Tyrimo dalyvavo 211 socialinę paramą gaunantys asmenys. Tyrimo dalyvavo 11 Anykščių rajono seniūnijų gyventojai (7 lentelė).

7 l e n t e l ė. Respondentų pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietovę

Eil. Nr.	Seniūnijos pavadinimas	Imtis	Procentai
1.	Anykščių miesto seniūnija	30	14 proc.
2.	Anykščių seniūnija	25	12 proc.
3.	Andrioniškio seniūnija	10	5 proc.
4.	Debeikių seniūnija	20	9 proc.
5.	Kavarsko seniūnija	25	12 proc.
6.	Kurklių seniūnija	15	7 proc.
7.	Skiemonių seniūnija	15	7 proc.
8.	Svėdasų seniūnija	21	10 proc.
9.	Traupio seniūnija	15	7 proc.
10.	Troškūnų seniūnija	25	12 proc.
11.	Viešintų seniūnija	10	5 proc.

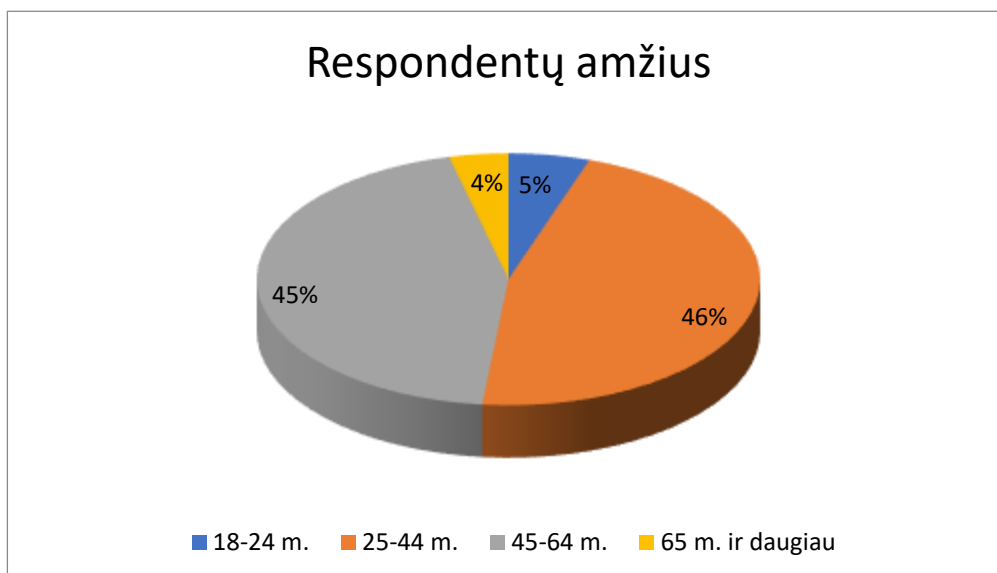
Kaip matyti iš 1 lentelėje pateiktų duomenų, tyrime dalyvavo 14 proc. Anykščių miesto ir 86 proc. kaimo gyventojų. Respondentų sociodemografinės charakteristikos pateiktos 3–9 pav.

3 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal lytį (N=211)

Analizuojant respondentų pasiskirstymą pagal lytį nustatyta, kad tyrime dalyvavo 69 proc. moterų ir 31 proc. vyrų.

Vertinant respondentų pasiskirstymą pagal amžių (4 pav.), nustatyta, kad didžiausią dalį – 47 proc. sudarė respondentai 25-44 metų bei 43 proc. 45-65 metų amžiaus. Tik nedidelė dalis respondentų buvo jauno amžiaus (18-24 m.) – 6 proc. ir vyresnių nei 65 metų – 4 proc. Tyrimo duomenų pagrindu, galima teigti, kad tyrime daugiausia dalyvavo darbingo amžiaus asmenys, t.y. 25-65 metų amžiaus.

4 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal amžių (N=211)

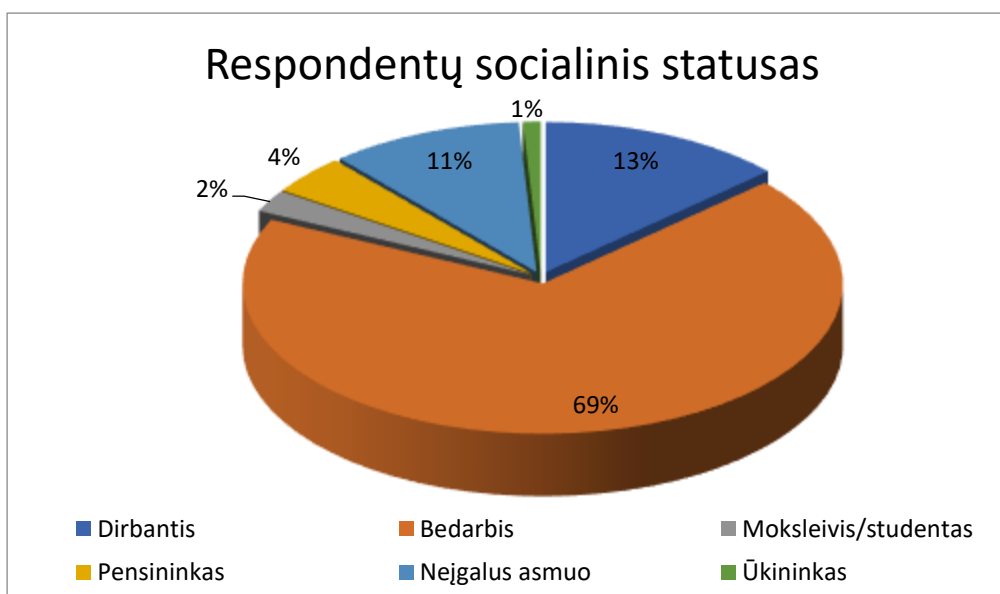
Apžvelgiant respondentų išsilavinimą (5 pav.) daugiausiai – 32 proc. turėjo pagrindinį išsilavinimą; 28 proc. respondentų – pagrindinį su profesine kvalifikacija išsilavinimą; 17 proc.

respondentų – vidurinį su profesine kvalifikacija išsilavinimą; 12 proc. – vidurinį išsilavinimą. Tuo tarpu aukštąjį išsilavinimą turėjo tik nedidelė dalis respondentų – 9 proc. (aukštąjį neuniversitetinį – 6 proc., aukštąjį universitetinį–3 proc.).

5 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal išsilavinimą (N=211)

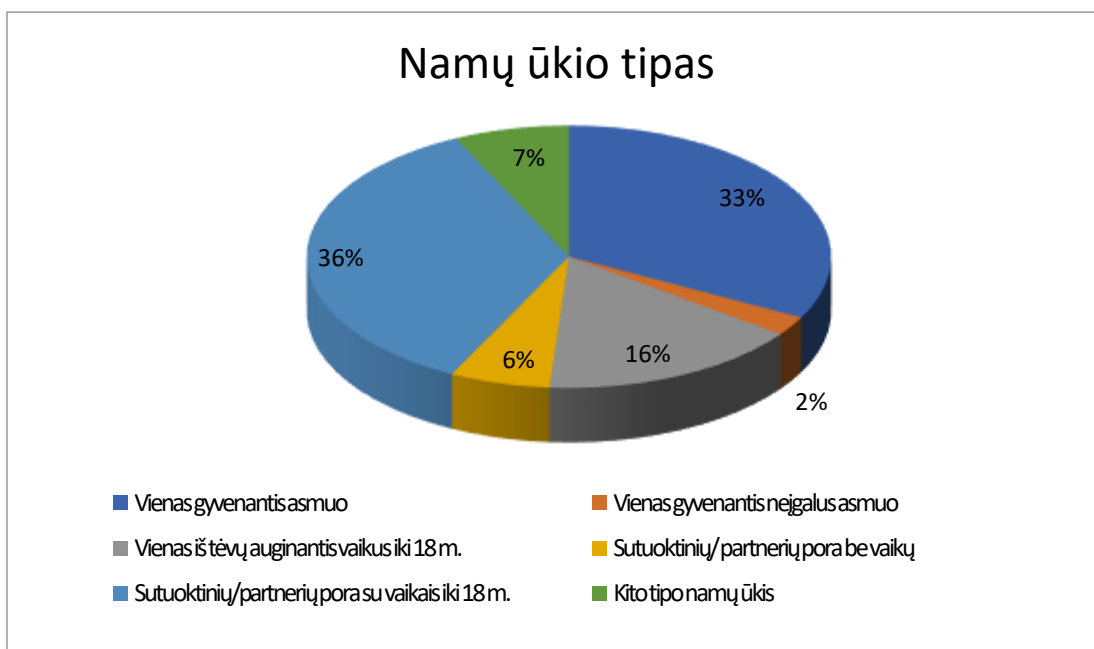
Tarp respondentų daugiausiai buvo bedarbių (70 proc.). Tik nedidelė dalis respondentų – 13 proc. buvo dirbantys asmenys. Kitų pagal užsiėmimą respondentų pasiskirstymas: 10 proc.– neįgalių asmenų; 4 proc.– pensininkų; 2 proc.– moksleivių/studentų; 1 proc. ūkininkų.

6 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal socialinį statusą (N=211)

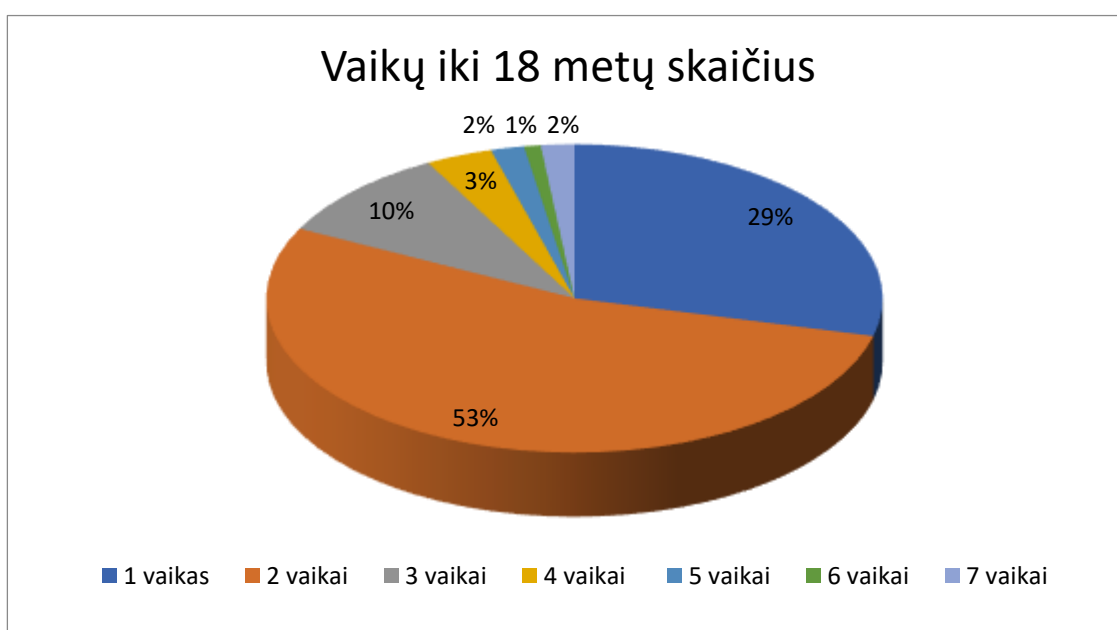
Tyrimo eigoje nustatytas tiriamųjų pasiskirstymas pagal namų tipą (7 pav.). Beveik keturi dešimtadaliai (36 proc.) respondentų namų ūkį sudarė sutuoktinių/partnerių pora su vaikais iki 18

m. Daugiau nei trečdalis (33 proc.) respondentų namų ūkį sudarė vienas gyvenantis asmuo, o beveik penktadalis (16 proc.) – vienas iš tėvų auginantis vaikus iki 18 metų.

7 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal namų ūkio tipą (N=211)

Tyrimo metu nustatyta (žr. 8 pav.), kad daugiau nei pusė respondentų augina vaikus iki 18 metų amžiaus. Išanalizavus vaikų iki 18 metų vaikų skaičių šeimoje, nustatyta, kad 53 proc. respondentų šeimose auga 2 vaikai. Beveik trečdalis respondentų turi 1 vaiką. 19 proc. respondentų sudarė respondentai, auginantys daugiau nei 2 vaikus: 10 proc. – 3 vaikus; 4 proc. – 4 vaikus; 2 proc. – 5 ar 7 vaikus ir 1 proc. – 6 vaikus.

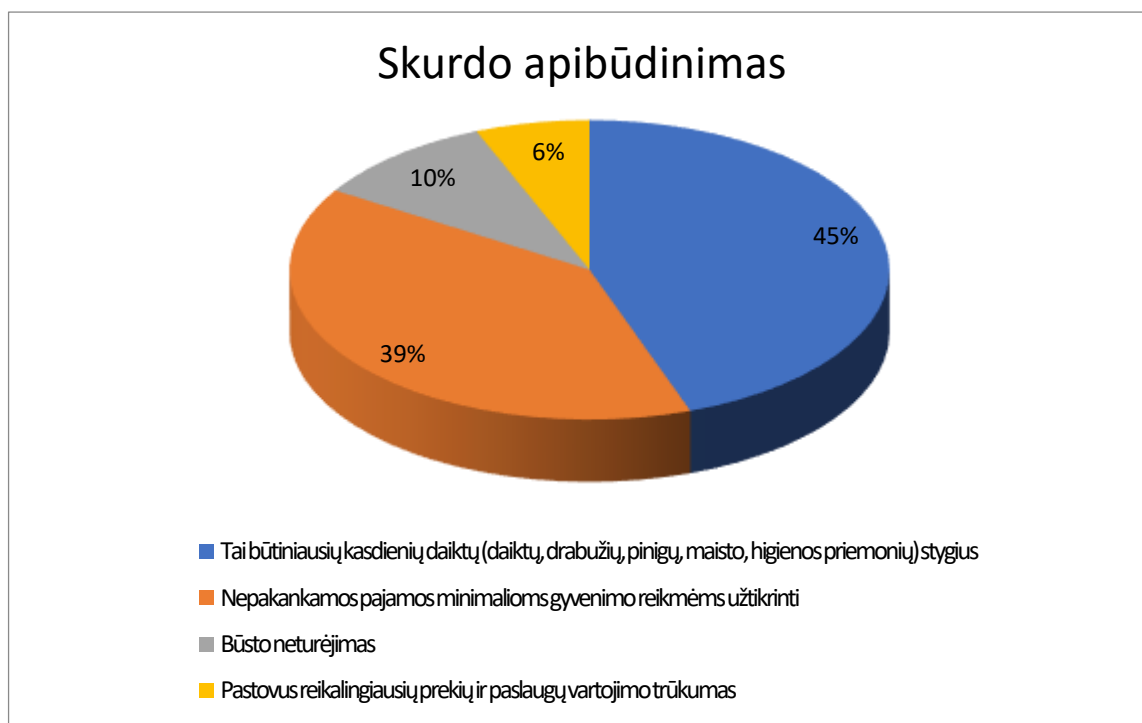
8 pav. Respondentų, auginančių vaikus iki 18 metų pasiskirstymas pagal vaikų skaičių (N=114)

Apibendrinant socialinę paramą gaunančių asmenų, sociodemografinius duomenis galima konstatuoti, kad anketinėje apklausoje dalyvavo daugiausia moterų (69 proc.), gyvenančių kaimo vietovėje. Dauguma (90 proc.) respondentų – pačio darbingiausio amžiaus žmonės, t.y. 25-65 metų amžiaus, įgiję žemesnį išsilavinimą: 61 proc. – profesinį ir 29 proc. – vidurinį išsilavinimą. 70 proc. tiriamųjų – bedarbiai. 52 proc. respondentų augina vaikus iki 18 metų (dauguma 1 arba 2 vaikus). Todėl respondentų nuomonės apibendrinimas padės objektyviau nustatyti skurstančių asmenų paramos poreikius bei jų tenkinimo galimybes Anykščių rajone.

3.2.2 Respondentų nuomonė apie skurdą ir jį įtakojančius veiksnius

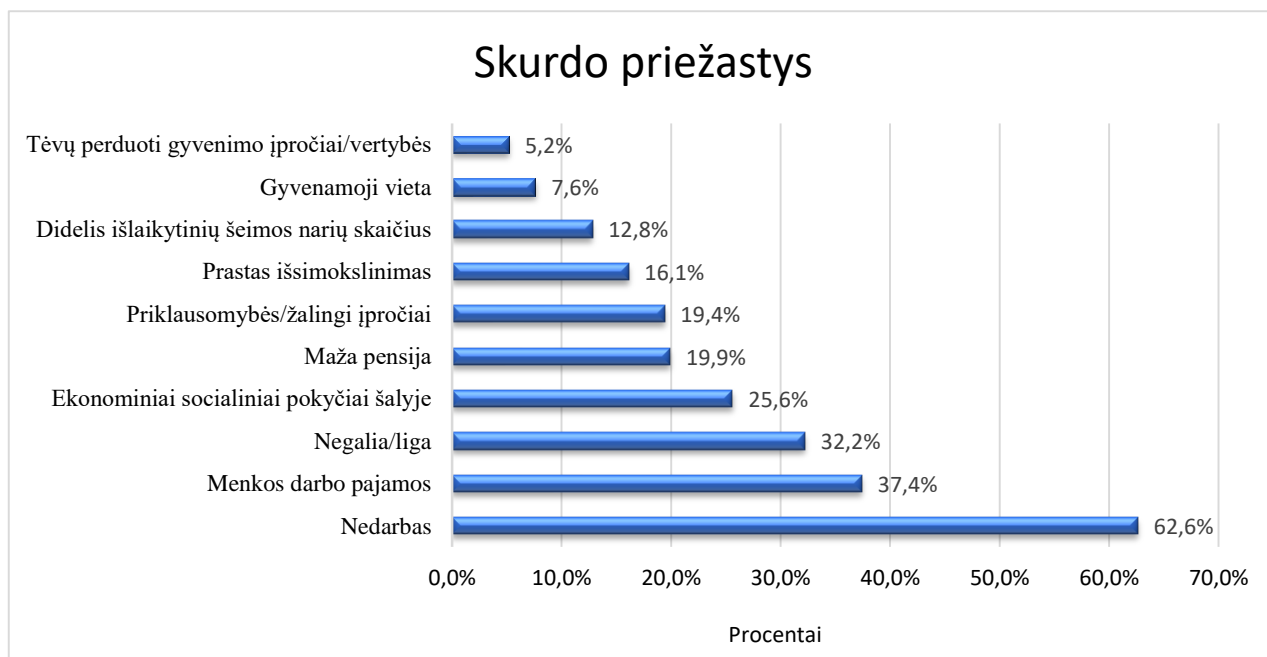
Tyrimo pradžioje buvo siekiama atskleisti respondentų nuomonę apie skurdą, jo esmę, skurdą įtakojančius veiksnius. Respondentų nuomonė, kas yra skurdas pavaizduota 9 pav.

Tyrimo metu buvo patvirtinta teorinėje darbo dalyje identifikuota skurdo samprata. Išanalizavus respondentų atsakymus, paaiškėjo, kad skurdas, anot 45 proc. respondentų, tai būtinausių kasdienių daiktų (daiktų, drabužių, pinigų, maisto, higienos priemonių) stygius, t.y. asmenys arba šeimos skursta, jeigu jų pajamos yra nepakankamos organizmo fizinio pajėgumo palaikymui būtinoms prekėms ir paslaugoms įsigyti. 39 proc. respondentų nurodė, kad skurdu galima vadinti nepakankamas pajamas minimalioms gyvenimo reikmėms užtikrinti, t.y. asmenys arba šeimos skursta, jeigu jų ištekliai ir galimybės yra nepakankami minimalioms reikmėms patenkinti.

9 pav. Respondentų nuomonės pasiskirstymas, kas yra skurdas (N=211)

Dauguma respondentų išskyrė tas pačias pagrindines skurdo priežastis (10 pav.).

10 pav. Respondentų nuomonės pasiskirstymas apie skurdo priežastis (N=211)

Tyrimo duomenų pagrindu galima teigti, kad pagrindinė skurdo priežastis – aukštas nedarbo lygis. Tai pripažįsta daugiau nei pusė respondentų (62,6 proc.). Kita svarbi priežastis, lemianti skurdo mąstus yra menkos darbo pajamos, tai nurodo 37,4 proc. respondentų. Dirbantys nekvalifikuotą ar nenuolatinį darbą gauna menkus atlyginimus, kurių nepakanka padoriai gyventi. Kiek mažiau – 32,2 proc. respondentų pastebi, kad prie pagrindinių skurdą skatinančių priežasčių galima būtų priskirti negalia/ligą. Menkos sveikatos ar asmenys su negalia gauna mažesnes pajamas, todėl patiria nepriteklius minimalioms reikmėms patenkinti. Ketvirtadalis (25,6 proc.) respondentų nurodė, kad skurdą lemia ekonominiai socialiniai pokyčiai šalyje. Penktadalis (19,9 proc.) respondentų, nurodo, kad skurdą lemia mažos pensijos, tai tik patvirtina viešojoje erdvėje egzistuojančią nuomonę, kad pensininkai yra labiausiai skurdo pažeidžiama grupė. 19,4 proc. respondentų mano, kad piktnaudžiavimas narkotikais ir alkoholiu bei gyvenimas aplinkoje, kuriai būdinga tokia elgsena, taip pat didina skurdą. 16,1 proc. respondentų nurodo, prastą išsilavinimą kaip skurdo priežastį, taigi, tai tik patvirtina, kad pastaruoju metu išsilavinimas tampa labai svarbiu indikatoriumi darbo rinkoje. 12,8 proc. respondentų teigimu, skurdą lemia didelis išlaikytinių šeimos narių skaičius. Tik nedidelė dalis respondentų nurodė, skurdą įtakojančius veiksnius gyvenamąją vietovę bei tėvų perduotus gyvenimo įpročius/ vertybes.

Remiantis anketinės apklausos duomenis, galima identifikuoti pagrindines asmenų grupes, kurios šiuo metu dažniausiai patiria skurdą. Respondentai išskiria tokias asmenų grupes: bedarbius, neįgaliuosius, pensininkus, asmenis turinčius nepriklausomybių, daugiavaikes šeimas.

3.2.3. Respondentų namų ūkio pajamų vertinimas

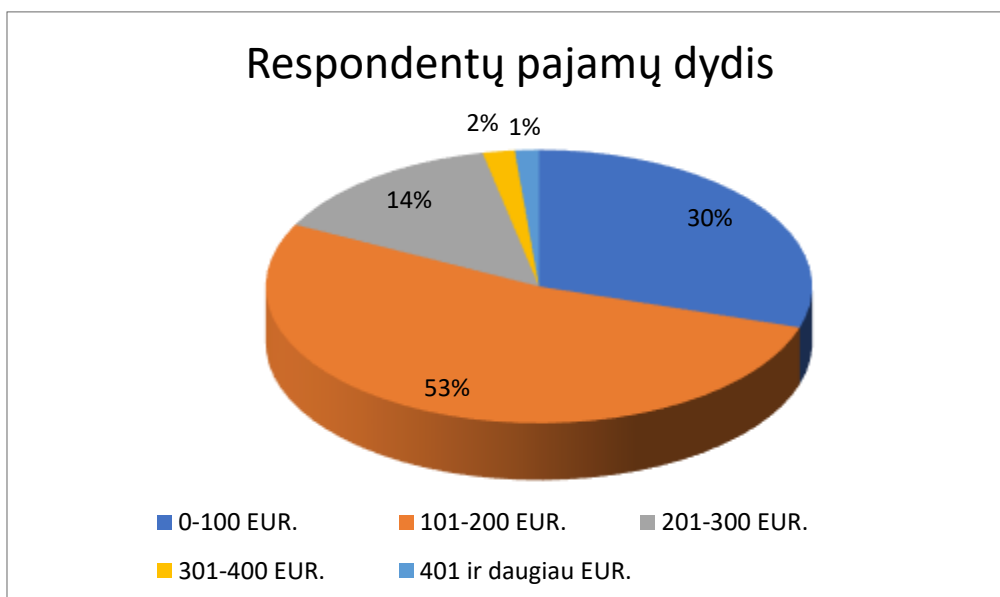
Tyrimo metu siekėme atskleisti socialinę paramą gaunančių asmenų materialinę padėtį bei atlikti namų ūkio pajamų vertinimą. Respondentų pasiskirstymas pagal pajamų rūšis pavaizduotas 11 pav.

11 pav. Respondentų pasiskirstymas pajamų rūšis (N=211)

Tyrimo duomenų pagrindu nustatyta, kad pagrindinis daugumos respondentų pajamų šaltinis yra socialinė pašalpa (71 proc.). Tik nedidelės dalies (15 proc.) respondentų pajamos siejamos su darbo santykiais: 14 proc. respondentų pajamas gauna iš vieno asmens darbo užmokesčio ir 1 proc. – iš žemės ūkio veiklos. 14 proc. respondentų įvardino kitus pajamų šaltinius, kurie susiję su įvairiomis socialinėmis išmokomis: 8 proc. – invalidumo pensiją; 4 proc. – senatvės pensiją; po 1 proc. našlių/našlaičių pensiją ar nedarbo draudimo išmoką.

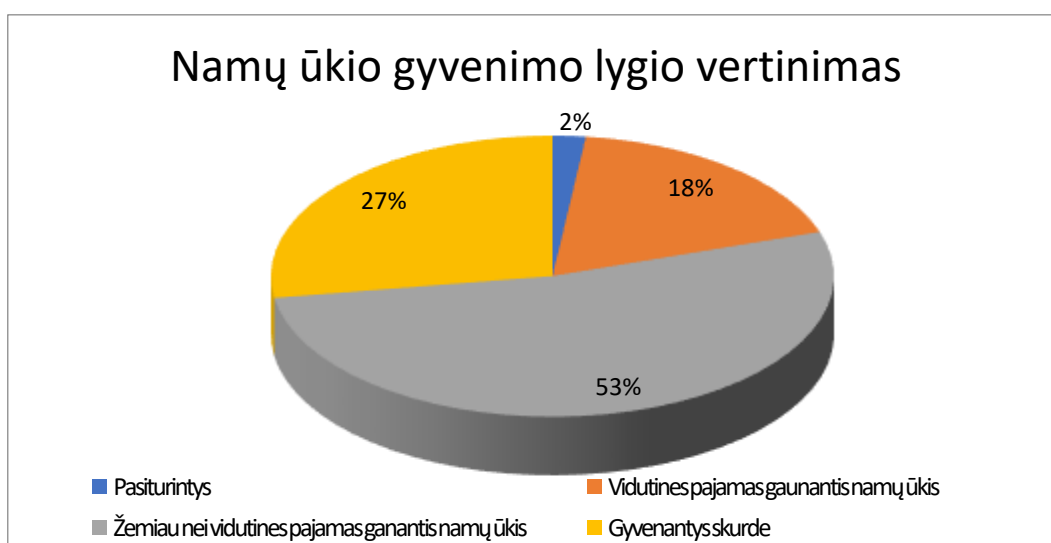
Tyrimo metu įvertinome respondentų gaunamas pajamas per mėnesį vienam šeimos nariui (12 pav.).

12 pav. Respondentų pajamų dydžio vertinimas (N=211)

Nustatyta, kad dauguma respondentų susiduria su materialiniais sunkumais. Trečdalis respondentų nurodė, kad disponuojamosios pajamos vienam šeimos nariui per mėnesį sudaro iki 100 Eur.; o daugiau nei pusė – 53 proc. pajamų dalis tenkanti vienam šeimos nariui sudaro nuo 100 iki 200 Eur. Tik nedidelės dalies – 17 proc. respondentų pajamos vienam šeimos nariui yra didesnės nei 300 Eur.

Tyrimo metu siekėme įvertinti namų ūkio gyvenimo lygį (13 pav.). Tyrimo duomenų pagrindu, galima teigti, kad daugumos respondentų namų ūkis priklauso skurstančiųjų grupei. Beveik trečdalis (27 proc.) respondentų nurodė, kad gyvena skurde ir daugiau nei pusė (53 proc.) respondentų, teigė, kad jų namų ūkis priklauso žemiau nei vidutines pajamas gaunantis namų ūkis grupei.

13 pav. Respondentų namų ūkio gyvenimo lygio vertinimas (N=211)

Analizuojant namų ūkio gyvenimo lygio prisiskyrimą pagal socialines-demografines charakteristikas nustatyti statistiškai reikšmingi skirtumai pagal respondentų išsilavinimą ir socialinį statusą.

8 l e n t e l ė. Namų ūkio gyvenimo lygio vertinimo pasiskirstymas pagal respondentų išsilavinimą

Išsilavinimas	Namų ūkio gyvenimo lygio vertinimas				χ^2 reikšmė ir patikimumo lygmuo
	Esame pasiturintys	Esame vidutines pajamas gaunantis ūkis	Esame žemiau nei vidutines pajamas gaunantis ūkis	Esame skurde	
Pradinis n=3	0	0	66,7 proc.	33,3 proc.	$\chi^2(2) = 51,551$ p= 0,000
Pagrindinis n= 67	3 proc.	11,9 proc.	49,3 proc.	35,8 proc.	
Pagrindinis su profesine kvalifikacija n=60	0	20 proc.	53,3 proc.	26,7 proc.	
Vidurinis n= 26	0	3,8 proc.	57,7 proc.	38,5 proc.	
Vidurinis su profesine kvalifikacija n=36	5,6 proc.	11,1 proc.	69,4 proc.	13,9 proc.	
Aukštasis neuniversitetinis n=13	0	69,2 proc.	15,4 proc.	15,4 proc.	
Aukštasis n= 6	0	66,7 proc.	33,3 proc.	0	

Kaip matyti iš 8 lentelėje pateiktų duomenų, daugiausia respondentų vertinančių savo namų ūkį kaip esantį skurde yra tarp vidurinių išsilavinimą (38,5 proc.) ir pagrindinį išsilavinimą (35,8 proc.) turinčių respondentų. Tuo tarpu aukštąjį išsilavinimą, turintys respondentai nenurodė, kad gyvena skurde. Dauguma respondentų, įgijusių aukštąjį neuniversitetinį (69,2 proc.) ir aukštąjį (66,7 proc.) savo namų ūkio gyvenimo lygį vertina kaip vidutines pajamas gaunantį ūkį. Taigi, tyrimo duomenų pagrindu galima teigti, kad žemesnį išsilavinimą, turintys asmenys labiau linkę savo namų ūkį priskirti skurstančiųjų grupei, o aukštesnį išsilavinimą turintys asmenys – vidutines pajamas, gaunantį ūkį.

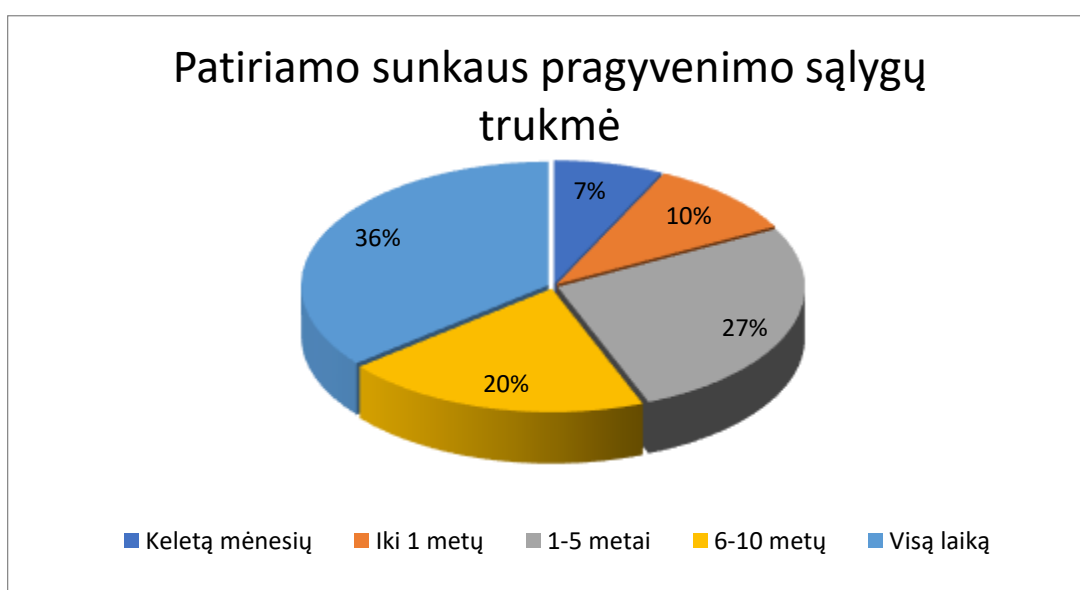
Respondentų socialinis statusas turi įtakos namų ūkio gyvenimo lygio vertinimui (9 lentelė).

9 lentelė. Namų ūkio gyvenimo lygio vertinimo pasiskirstymas pagal respondentų socialinį statusą

Socialinis statusas	Namų ūkio gyvenimo lygio vertinimas				χ^2 reikšmė ir patikimumo lygmuo
	Esame pasiturintys	Esame vidutines pajamas gaunantis ūkis	Esame žemiau nei vidutines pajamas gaunantis ūkis	Esame skurde	
Dirbantis n=28	0	64,3 proc.	28,6 proc.	7,1 proc.	$\chi^2(2) = 65,269$ p= 0,000
Bedarbis n= 145	1,4 proc.	11 proc.	56,6 proc.	31 proc.	
Moksleivis/studentas n=5	0	0	100 proc.	0	
Pensininkas n= 9	0	33,3 proc.	33,3 proc.	33,3 proc.	
Neįgalus asmuo n=22	9,1 proc.	0	54,5 proc.	36,4 proc.	
Ūkininkas n=2	0	50 proc.	50 proc.	0	

Gyvenančių skurde daugiausia priklauso šios grupės: neįgalūs asmenys (36,4 proc.), pensininkai (33,3 proc.) ir bedarbiai (31 proc.). Tuo tarpu dirbantys asmenys (64,3 proc.) ir ūkininkai (50 proc.) savo ūkį priskiria vidutines pajamas, gaunančių ūkių kategorijai. Taigi, dirbančių asmenų ir ūkininkų materialinė padėtis daug geresnė nei kitų tyrime dalyvavusių socialinių grupių atstovų.

Tyrimo metu įvertinome patiriamo sunkaus pragyvenimo sąlygų trukmę (14 pav.).

14 pav. Sunkių pragyvenimo sąlygų trukmės vertinimas (N=211)

Nustatyta, kad dauguma respondentų patiria sunkias pragyvenimo sąlygas ilgą laiką. Beveik keturi dešimtadaliai (36 proc.) nurodė, kad sunkiai pragyvena visą laiką; beveik trečdalis (27 proc.) respondentų sunkių pragyvenimo sąlygų trukmė nuo 1 iki 5 metų; penktadalis (20 proc.) – nuo 6 iki 10 metų. Tik 17 proc. respondentų teigė, kad jų patiriami pragyvenimo sunkumai trunka neilgai: 10 proc. – iki 1 metų, o 7 proc. – keletą mėnesių.

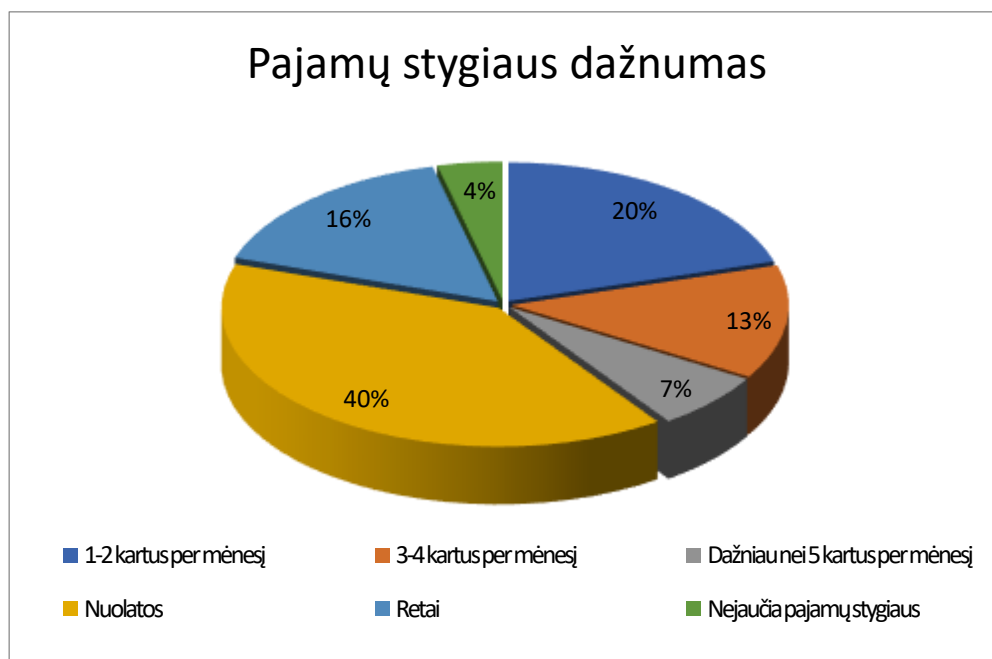
Tyrimo metu respondentų prašėme įvertinti namų ūkio gyvenimo sąlygų kaitą 1 metų laikotarpyje (15 pav.).

15 pav. Namų ūkio gyvenimo sąlygų kaita 12 mėn. laikotarpyje (N=211)

Įvertinus namų ūkio gyvenimo sąlygų kaitą 12 mėn. laikotarpyje nustatyta, kad pusės tiriamųjų gyvenimo sąlygos nepakito. Daugiau nei trečdalis (34 proc.) gyvenimo sąlygos paskutinių metų laikotarpyje pablogėjo ir 7 proc. – labai pablogėjo. Tik nedidelė dalis respondentų – 9 proc. teigė, kad jų namų gyvenimo sąlygos pagerėjo.

Respondentų teiravomės, kaip dažnai jaučia pajamų stygių, anketinės apklausos rezultatai pateikti 16 pav.

16 pav. Pajamų stygiaus dažnumas (N=211)

Nustatyta, kad dauguma respondentų jaučia pajamų stygių. 40 proc. respondentų teigė, kad gyvena nuolatiniame pajamų stygiuje; 20 proc. – 1-2 kartus per mėnesį; 13 proc. – 3-4 kartus per mėnesį. Tik 16 proc. respondentų jaučia pajamų stygių retai ir 4 proc. – nejaučia pajamų stygiaus.

Analizuojant tyrimo duomenis pagal respondentų sociodemografines charakteristikas nustatyta, kad išsilavinimas ir socialinis statusas turi įtakos gyventojų pajamų stygiui.

10 l e n t e l ė. Pajamų stygiaus dažnumo vertinimo pasiskirstymas pagal respondentų išsilavinimą

Išsilavinimas	Pajamų stygiaus dažnumas						χ^2 reikšmė ir patikimumo lygmuo
	1-2 kartus per mėnesį	3-4 kartus per mėnesį	Dažniau nei 5 kartus per mėnesį	Nuolat	Retai	Nejaučiu pajamų stygiaus	
Pradinis n=3	66,7 proc.	0	0	33,3	0	0	$\chi^2(2) = 65,953$ p= 0,000
Pagrindinis n= 67	17,9 proc.	14,9 proc.	3 proc.	47,8 proc.	14,9 proc.	1,5 proc.	
Pagrindinis su profesine kvalifikacija n=60	23,3 proc.	8,3 proc.	11,7 proc.	50 proc.	3,3 proc.	3,3 proc.	
Vidurinis n= 26	11,5 proc.	34,6 proc.	11,5 proc.	30,8 proc.	3,8 proc.	7,7 proc.	
Vidurinis su profesine	13,9 proc.	8,3 proc.	5,6 proc.	27,8 proc.	36,1 proc.	8,3 proc.	

kvalifikacija n=36							
Aukštasis neuniversitetinis n=13	30,8 proc.	7,7 proc.	0	23,1 proc.	38,5 proc.	0	
Aukštasis n= 6	50 proc.	0	0	0	50 proc.	0	

Kaip matyti iš 10 lentelėje pateiktų duomenų, žemesnį išsilavinimą, turintys respondentai nuolatos patiria pajamų stygių: 50 proc. – įgiję pagrindinį su profesine kvalifikacija ir 47,8 proc. – turintys pagrindinį išsilavinimą, tuo tarpu respondentai su aukštesniu išsilavinimu, nenurodė, kad nuolatos jaučia pajamų stygių ir 38,5 proc. respondentų nurodė, kad retai patiria pajamų stygių.

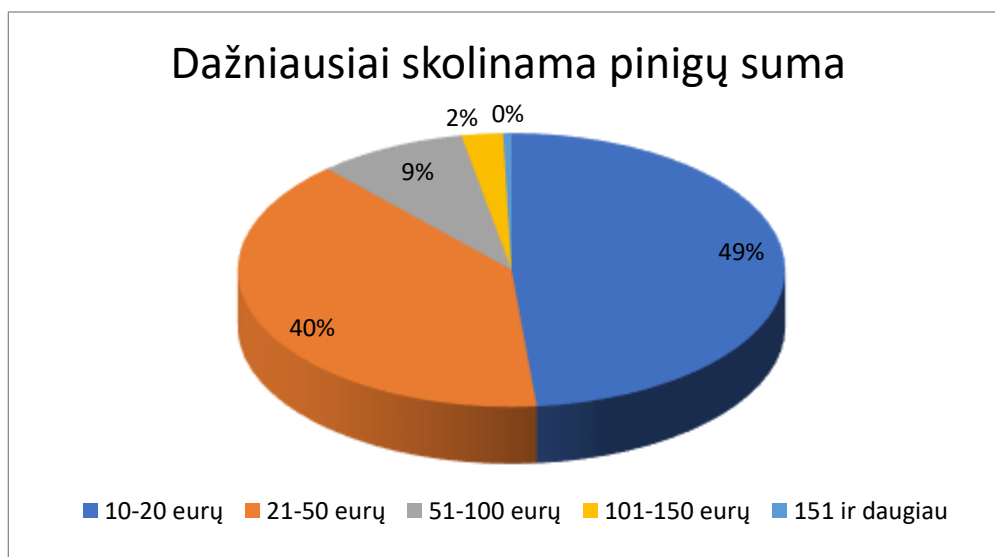
Įvertinus pajamų stygiaus dažnumo ir socialinio statuso sąsajas, nustatyta, kad labiausiai pažeidžiamos asmenų grupės (11 lentelė).

11 l e n t e l ė. Pajamų stygiaus dažnumo vertinimo pasiskirstymas pagal respondentų socialinį statusą

Socialinis statusas Socialinis statusas	Pajamų stygiaus dažnumas						χ^2 reikšmė ir patikimumo lygmuo
	1-2 kartus per mėnesį	3-4 kartus per mėnesį	Dažniau nei 5 kartus per mėnesį Dažniau nei 5 kartus per mėnesį	Nuolat	Retai	Nejaučiu pajamų stygiaus	
Dirbantis n=28	28,6 proc.	7,1 proc.	0	21,4 proc.	39,3 proc.	3,6 proc.	$\chi^2(2) = 41,330$ p= 0,002
Bedarbis n= 145	19,3 proc.	13,1 proc.	8,3 proc.	42,8 proc.	11,7 proc.	4,8 proc.	
Moksleivis/studentas n=5	40 proc.	40 proc.	0	0	20 proc.	0	
Pensininkas n= 9	44 proc.	0	0	44,4 proc.	11,1 proc.	0	
Neįgalus asmuo n=22	0	22,7 proc.	9,1 proc.	54,5 proc.	13,6 proc.	0	
Ūkininkas n=2	50 proc.	0	0	0	50 proc.	0	

Statistiškai reikšmingai, neįgalūs asmenys (54,5 proc.), pensininkai (44,4 proc.) ir bedarbiai (42,8 proc.) dažniau nurodė, kad jaučia nuolatinį pinigų stygių, tuo tarpu 39,3 proc. dirbančių respondentų ir 50 proc. ūkininkų nurodė, kad retai jaučia pinigų stygių.

Skurstantys asmenys, patiriantys nuolatinę pajamų stygių, priversti skolintis pinigų būtiniausioms pragyvenimo reikmėms patenkinti. Tyrimo metu nustatyta dažniausiai skolinama pinigų suma (17 pav.).

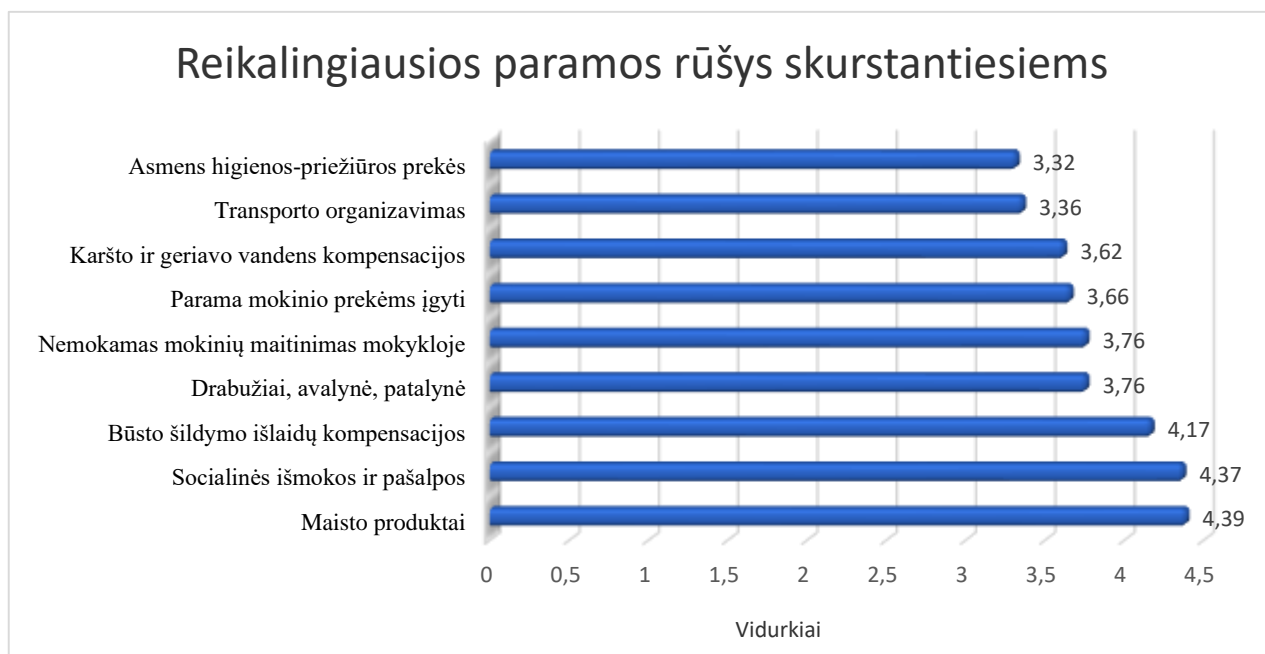

17 pav. Dažniausiai skolinama pinigų suma (N=204)

Tyrimo duomenimis, skolintis pinigų tenka 96 proc. apklaustų respondentų. Vyraujanti pinigų suma, skolinama yra iki 20 EUR. (taip nurodė 49 proc. respondentų). Besiskolinantys didesnę sumą nurodė 51 proc. respondentų: 40 proc. skolinasi iki 50 EUR.; 9 proc. – iki 100 EUR. Daugiau nei 100 EUR. skolinasi 2 proc. respondentų.

3.2.4. Paramos skurstantiems poreikio įvertinimas

Tyrimo metu siekėme įvertinti, kokios paramos rūšys yra reikalingiausios skurstantiesiems. Apie tai, kokios socialinės paramos rūšys laikomos prioritetinėmis atspindi respondentų nuomonė pateikta 18 paveiksle.

18 pav. Respondentų nuomonė apie paramos rūšis reikalingiausias skurstantiesiems (N=211)

Atlikus anketinės apklausos apibendrinimą, nustatyta, kad skurstančioms šeimoms ar vieniems gyvenantiems asmenims, labiausiai reikalingos paslaugų rūšys yra: maisto produktai, socialinės išmokos ir pašalpos bei būsto šildymo išlaidų kompensavimas. Mažiausiai reikalinga parama – asmens higienos-priežiūros paslaugos bei transporto organizavimas.

Tyrimo metu atlikome paramos rūšių, reikalingiausių skurstantiems asmenims įvertinimo palyginimą priklausomai nuo respondentų sociodemografinių charakteristikų (12 lentelė).

12 l e n t e l ė. Paramos rūšių, reikalingiausių skurstantiems asmenims įvertinimo palyginimas, priklausomai nuo respondentų sociodemografinių charakteristikų (N=211)

Paramos rūšis	Pearson koreliacijos koeficientas								
	Lytis	Amžius	Namų ūkio tipas	Suaugusių narių skaičius	Vaikų iki 18 m. skaičius	Išsilavinimas	Socialinis statusas	Pajamų rūšis	Pajamų dydis
Maisto produktai	-0,025	-0,004	-0,037	0,095	0,115	-0,197**	0,008	0,053	-0,040
Drabužiai, avalynė, patalynė	0,020	0,028	0,053	0,010	0,239*	-0,211**	-0,030	-0,003	-0,044
Socialinės išmokos ir pašalpos	-0,23	-0,142*	-0,119	-0,157*	0,056	-0,151*	0,026	0,011	0,277**
Būsto šildymo išlaidų kompensacijos	0,035	0,044	0,047	0,066	0,022	0,127	0,014	0,103	0,048
Karšto ir geriamo vandens kompensacijos	0,018	-0,0158*	0,100	0,042	0,061	0,073	0,073	0,115	0,052

Parama mokinio reikmėms įsigyti	0,152*	-0,0175*	0,237**	0,140*	0,133	-0,023	-0,134	0,169*	-0,034
Nemokamas mokinių maitinimas mokykloje	0,176*	-0,160*	0,244**	0,0117	0,172	-0,022	-0,111	0,148*	-0,014
Asmens higienos – priežiūros paslaugos	0,030	0,020	0,024	0,002	0,149	-0,161*	0,039	0,097	0,097
Transporto organizavimas	0,138*	0,091	-0,005	-0,058	0,153	-0,220**	0,063	0,079	-0,076

Pastaba: statistinio patikimumo žymėjimai: ** p<0,001; * p<0,005

Lentelėje matyti, kad su lytimi gana stipriai, statistiškai reikšmingai ($p < 0,001$) koreliuoja trys paramos rūšys: parama mokinio reikmėms įsigyti, nemokamas mokinių maitinimas mokykloje, transporto organizavimas. Nurodytomis paslaugos rūšimis labiau suinteresuotos moterys nei vyrai.

Amžius, gana stipriai, statistiškai reikšmingai neigiamai koreliuoja su įvairiomis paramos rūšimis: socialinėmis išmokomis ir pašalpomis, karšto ir geriamo vandens kompensavimu, parama mokinio reikmėms įsigyti ir nemokamu maitinimu mokykloje. Kuo vyresni respondentai, tuo šias paslaugas nurodo, kaip pačias reikalingiausias skurstantiems asmenims.

Namų ūkio tipas statistiškai reikšmingai ($p < 0,001$) koreliuoja su parama mokinio reikmėms įsigyti ir nemokamu maitinimu mokykloje. Respondentai, kurių namų ūkyje yra vaikų iki 18 metų nurodo, kad šios paslaugos yra labiausiai reikalingos skurstantiems asmenims.

Suaugusiųjų narių skaičius namų ūkyje statistiškai reikšmingai neigiamai koreliuoja su socialinėmis išmokomis ir pašalpomis. Kuo mažiau narių sudaro namų ūkį, tuo ši paslaugos rūšis labiau reikalinga. Taip pat suaugusiųjų narių skaičius namų ūkyje teigiamai koreliuoja su parama mokinio reikmėms įsigyti, t.y. kuo daugiau suaugusiųjų narių yra namų ūkyje, tuo ši paslaugos rūšis reikalingesnė.

Vaikų skaičius iki 18 metų statistiškai reikšmingai ($p < 0,005$) ir gana stipriai koreliuoja su parama drabužiais, avalyne, patalyne. Kuo daugiau vaikų šeimoje tuo ši paramos rūšis reikalingesnė.

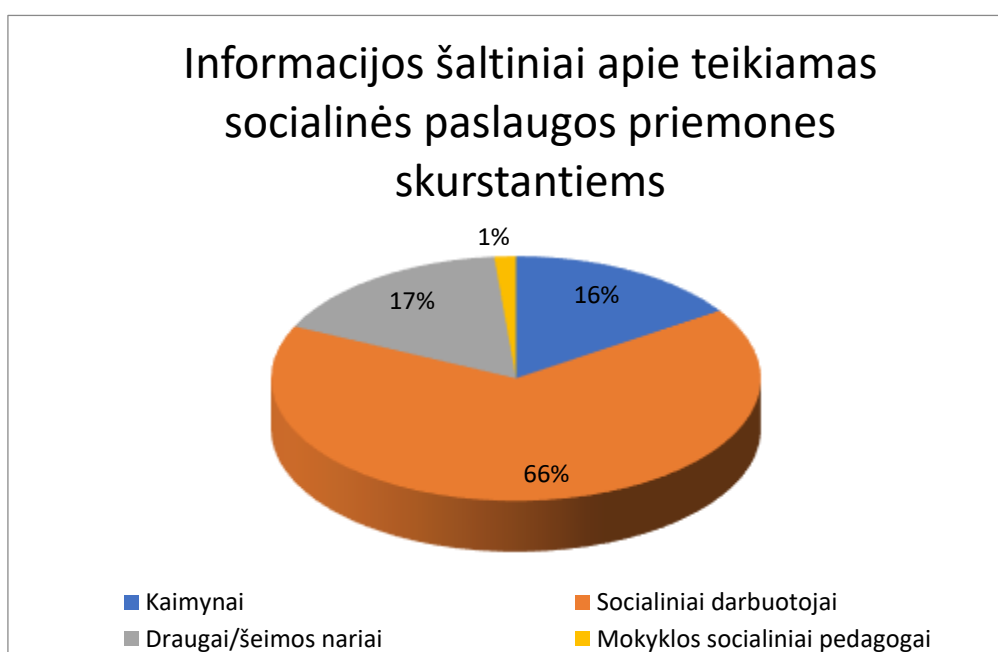
Išsilavinimas statistiškai neigiamai ir gana stipriai koreliuoja su daugeliu paramos rūšių: su parama maisto produktais, drabužiais, avalyne, patalyne, socialinėmis išmokomis ir pašalpomis, asmens higienos priežiūros paslaugomis, transporto organizavimu. Kuo žemesnio išsilavinimo, tuo minėtos paslaugų rūšys reikalingesnės.

Pajamų rūšis statistiškai reikšmingai neigiamai koreliuoja su parama mokinio reikmėms įsigyti ir nemokamu maitinimu. Daugumai socialinių pašalpų gavėjų ši paslauga yra pati reikalingiausia.

Pajamų dydis neigiamai koreliuoja su socialinių išmokų ir pašalpų reikalingumu, t.y. kuo mažesnės pajamos tuo labiau reikalingos išmokos.

Vertinant paramos rūšių reikalingumą, nustatytos šios sąsajos: respondentų grupėje vyresnis amžius, moteriška lytis, žemesnis išsilavinimas, vaikų skaičius iki 18 metų, namų ūkio tipas turi įtakos socialinių paslaugų poreikiui.

Viena iš socialinių paslaugų rūšių yra informavimo – konsultavimo paslauga, kurios tikslas yra vykdyti informacijos apie socialines paslaugas ir socialinių paslaugų teikėjus sklaidą, nuolat konsultuoti gyventojus socialinių paslaugų klausimais. Todėl tyrimo metu siekėme sužinoti respondentų nuomonę apie informacijos šaltinius socialinės apsaugos priemonių skurstantiems klausimais (19 pav.).

19 pav. Respondentų nuomonė apie informacijos šaltinius apie teikiamas socialinės paslaugos priemones skurstantiesiems (N=211)

Dauguma respondentų (66 proc.) apie teikiamas socialines priemones skurstantiesiems sužino iš socialinių darbuotojų. Esant krizinei situacijai, dažniausiai atsigręžiama į artimus šeimos narius/draugus (17 proc.) ar kaimynus (16 proc.). Taigi, galima teigti, kad skurstantiems žmonėms profesionalios informacijos nepakanka, nes trečdalis respondentų informaciją gauna iš šeimos narių ar kaimynų.

Įvertinus informacijos šaltinius apie teikiamas socialinių paslaugų priemones skurstantiesiems pagal respondentų sociodemografines charakteristikas nustatyti statistiškai reikšmingi skirtumai (13 lentelė).

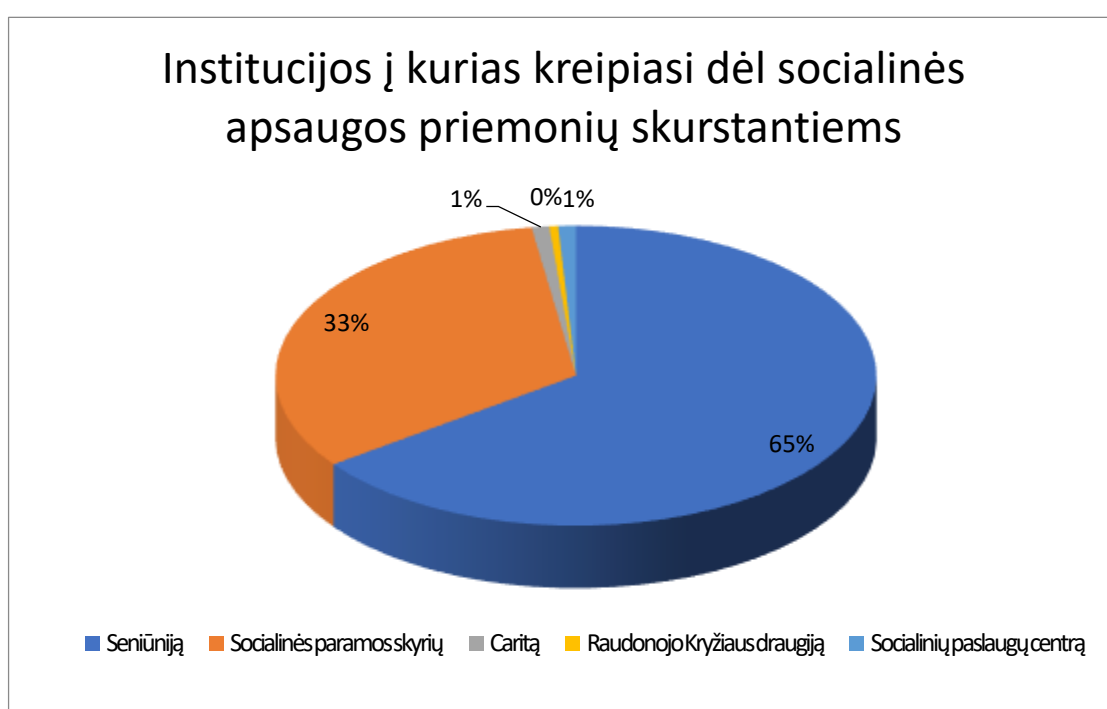
13 l e n t e l ė. Informacijos šaltinių apie teikiamas socialinių paslaugų priemones skurstantiesiems įvertinimo palyginimas, priklausomai nuo respondentų sociodemografinių charakteristikų (N=211)

Sociodemografinės charakteristikos		Informacijos šaltiniai apie teikiamas socialinės paslaugos priemones skurstantiems				χ^2 reikšmė ir patikimumo lygmuo
		Kaimynai	Socialinis darbuotojas	Draugai/šeimos nariai	Mokyklos socialinis pedagogas	
<i>Lytis</i>	vyrų n= 66	21,2 proc.	50 proc.	25,8 proc.	3 proc.	$\chi^2(2) = 12,393$ p= 0,006
	moterys n= 145	13,1 proc.	73,8 proc.	12,4 proc.	0,7 proc.	
<i>Amžiaus grupės</i>	18-24 n= 12	16,7 proc.	58,3 proc.	8,3 proc.	16,7 proc.	$\chi^2(2) = 24,620$ p= 0,003
	25-44 n= 101	13,9 proc.	69,3 proc.	15,8 proc.	1,0 proc.	
	45-64 n= 90	18,9 proc.	63,3 proc.	17,8 proc.	0	
	Daugiau nei 65 n= 8	0	75 proc.	25 proc.	0	
<i>Išsilavinimas</i>	Pradinis n=3	0	100 proc.	0	0	$\chi^2(2) = 90,090$ p= 0,000
	Pagrindinis n= 67	14,9 proc.	77,6 proc.	6 proc.	1,5 proc.	
	Pagrindinis su profesine kvalifikacija n=60	11,7 proc.	78,3 proc.	10 proc.	0	
	Vidurinis n= 26	23,1 proc.	53,8 proc.	23,1 proc.	0	
	Vidurinis su profesine kvalifikacija n=36	16,7 proc.	58,3 proc.	25 proc.	0	
	Aukštasis neuniversitetinis n=13	15,4 proc.	15,4 proc.	69,2 proc.	0	
	Aukštasis n= 6	33,3 proc.	16,7 proc.	16,7 proc.	33,3 proc.	
<i>Socialinis statusas</i>	Dirbantis n=28	14,3 proc.	39,3 proc.	46,4 proc.	0	$\chi^2(2) = 87,831$ p= 0,000
	Bedarbis n= 145	14,5 proc.	74,5 proc.	10,3 proc.	0,7 proc.	
	Moksleivis/studentas n=5	40 proc.	0	20 proc.	40 proc.	
	Pensininkas n= 9	0	66,7 proc.	33,3 proc.	0	
	Neįgalus asmuo n=22	22,7 proc.	63,6 proc.	13,6 proc.	0	
	Ūkininkas n=2	50 proc.	50 proc.	0	0	

Vertinant respondentų atsakymų pasiskirstymą pagal lytį, nustatyta, kad statistiškai reikšmingai vyrai dažniau yra linkę informaciją gauti iš kaimynų, draugų, artimųjų, o moterys – iš socialinių darbuotojų. Vyresnio amžiaus respondentų pagrindinis informacijos šaltinis apie socialinės paramos priemones yra socialiniai darbuotojai, 65 m. ir vyresni, statistiškai reikšmingai dažniau, nei jaunesni respondentai informaciją gauna iš socialinių darbuotojų. Tyrimo metu

nustatyta, kad žemesnio išsilavinimo asmenys daugiau linkę bendrauti ir gauti informaciją iš socialinio darbuotojo: visi respondentai, įgiję pradinį išsilavinimą, 77,6 proc. – įgiję pagrindinį ir 78,3 proc. – įgiję pagrindinį išsilavinimą apie socialinės apsaugos priemones skurstantiesiems sužinojo iš socialinio darbuotojo, tuo tarpu dauguma respondentų (69,2 proc.) įgiję aukštąjį neuniversitetinį išsilavinimą gavo informaciją iš draugų/šeimos narių. Socialiniai darbuotojai dažniausiai teikia konsultacinę informacinę pagalbą bedarbiams, nes dauguma bedarbių nurodė, kad dažniausiai informaciją gauna iš socialinių darbuotojų.

Tyrimo metu teiravomės respondentų, ar jie žino į kokias institucijas reikia kreiptis, norint gauti socialinės apsaugos priemones skurstantiesiems (20 pav.).

20 pav. Institucijos į kurias kreipiasi dėl socialinės apsaugos priemonių skurstantiesiems (N=211)

Kaip matyti iš 20 pav., dauguma respondentų (65 proc.) dėl socialinės apsaugos priemonių kreipiasi į seniūniją, o daugiau nei trečdalis (33 proc.) nurodė, kad ištikus krizinei situacijai kreipiasi į socialinės paramos skyrių.

Analizuojant institucijas į kurias kreipiasi dėl paramos skurstantiesiems priskyrimą pagal socialines-demografines charakteristikas nustatyti statistiškai reikšmingi skirtumai pagal respondentų amžių ir išsilavinimą (14 lentelė).

14 l e n t e l ė. Institucijos, į kurias kreipiasi dėl socialinės apsaugos priemonių skurstantiesiems, įvertinimo palyginimas, priklausomai nuo respondentų sociodemografinių charakteristikų (N=211)

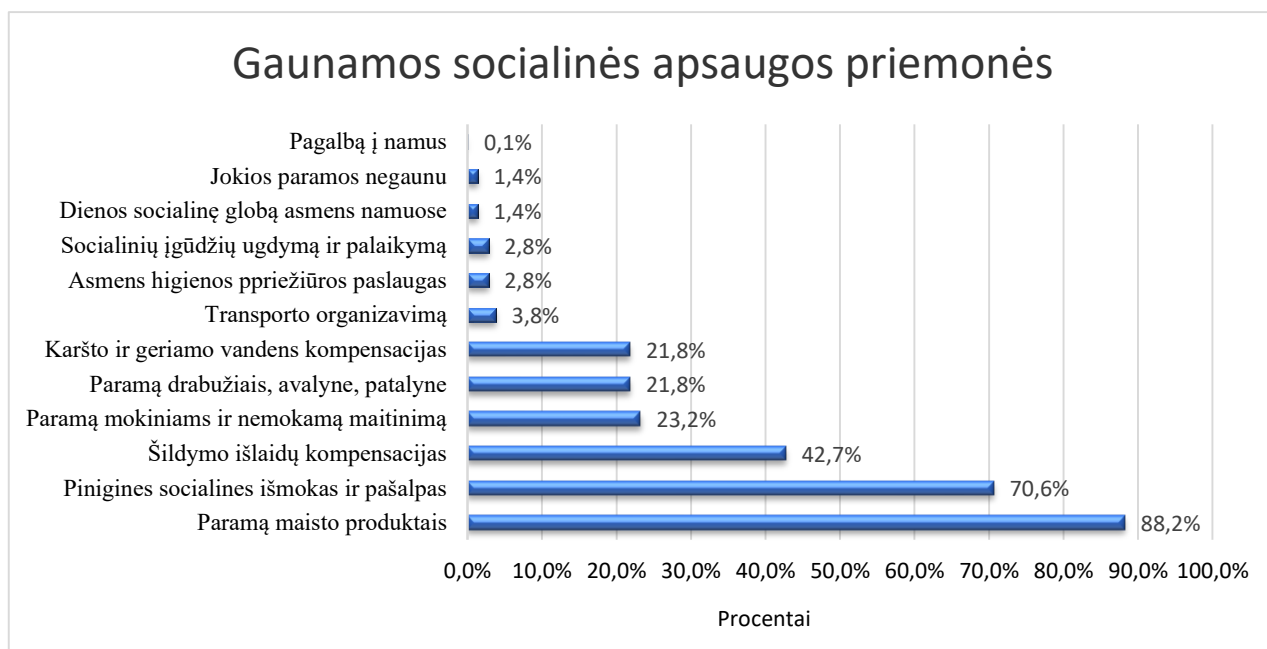
Sociodemografinės charakteristikos		Institucijos į kurias kreipiasi dėl socialinės apsaugos priemonių skurstantiesiems					χ^2 reikšmė ir patikimumo lygmuo
		Seniūnija	Socialinės paramos skyrius	Caritas	Raudonojo Kryžiaus draugija	Socialinių paslaugų centras	
<i>Amžiaus grupės</i>	18-24 n= 12	50 proc.	33,3 proc.	0	0	16,7 proc.	$\chi^2(2) = 37,506$ p= 0,000
	25-44 n= 101	67,3 proc.	29,7 proc.	2,0 proc.	1,0 proc.	0	
	45-64 n= 90	64,4 proc.	35,6 proc.	0	0	0	
	Daugiau nei 65 n= 8	62,5 proc.	37,5 proc.	0	0	0	
<i>Išsilavinimas</i>	Pradinis n=3	66,7 proc.	33,3 proc.	0	0	0	$\chi^2(2) = 43,745$ p= 0,008
	Pagrindinis n= 67	79,1 proc.	16,4 proc.	0	1,5 proc.	3 proc.	
	Pagrindinis su profesine kvalifikacija n=60	68,3 proc.	28,3 proc.	3,3 proc.	0	0	
	Vidurinis n= 26	61,5 proc.	38,5 proc.	0	0	0	
	Vidurinis su profesine kvalifikacija n=36	61,1 proc.	38,9 proc.	0	0	0	
	Aukštasis neuniversitetinis n=13	23,1 proc.	76,9 proc.	0	0	0	
	Aukštasis n= 6	0	100 proc.	0	0	0	

Nustatyta, kad jaunimas 18-24 metų amžiaus statistiškai reikšmingai dažniau nurodo, kad norint gauti socialinės apsaugos priemones skurstantiesiems būtina kreiptis į socialinių paslaugų centrą. Vertinant respondentų išsilavinimą ir kreipimosi į institucijas sąsajas, nustatyta, kad dauguma žemesnį išsilavinimą, įgiję respondentai dėl paramos skurstantiesiems kreipiasi į seniūniją, o tuo tarpu dauguma respondentų įgiję aukštąjį ar aukštąjį neuniversitetinį kreipiasi į socialinės paramos skyrių.

3.2.5. Socialinės apsaugos priemonių poveikio vertinimas

Tyrimo metu siekėme įvertinti socialinės apsaugos priemonių taikymo efektyvumą, socialinių priemonių kokybę, teigiamus bei neigiamus kriterijus, jų poveikį gyvenimo kokybei.

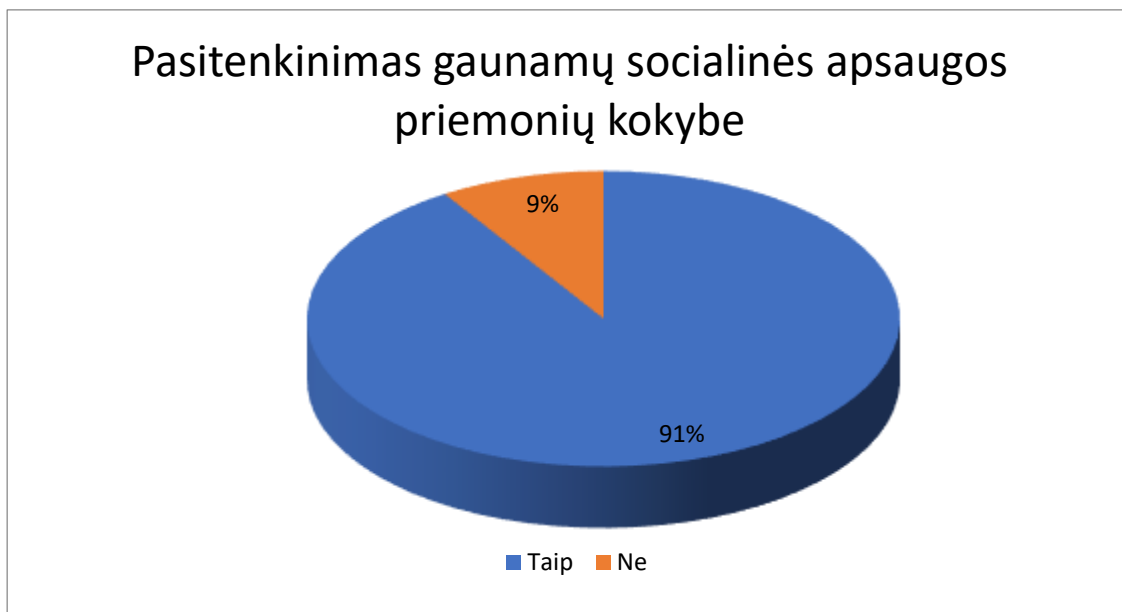
Išanalizavus anketinės apklausos rezultatus paaiškėjo, kad dauguma tiriamųjų yra socialinės apsaugos priemonių gavėjai (21 pav.).

21 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal gaunamas socialinės apsaugos priemones (N=211)

Daugiausia respondentai nurodė, gaunantys šias socialinės apsaugos priemones: 88,8 proc. gauna paramą maisto produktais; 70,6 proc.– pinigines išmokas ir pašalpas; 42,7 proc.–šildymo išlaidų kompensacijas. Daugiau nei penktadalis respondentų gauna paramą mokiniams ir nemokamą maitinimą; paramą drabužiais, avalyne, patalyne; karšto ir geriamo vandens kompensacijas. Tik nedidelė dalis respondentų gauna kitas paslaugas, tokias kaip transporto organizavimą (3,8 proc.), asmens higienos priežiūros paslaugas (2,8 proc.), socialinių įgūdžių ugdymą ir palaikymą (2,8 proc.). Visai jokios paramos negauna tik 1,4 proc. tiriamųjų.

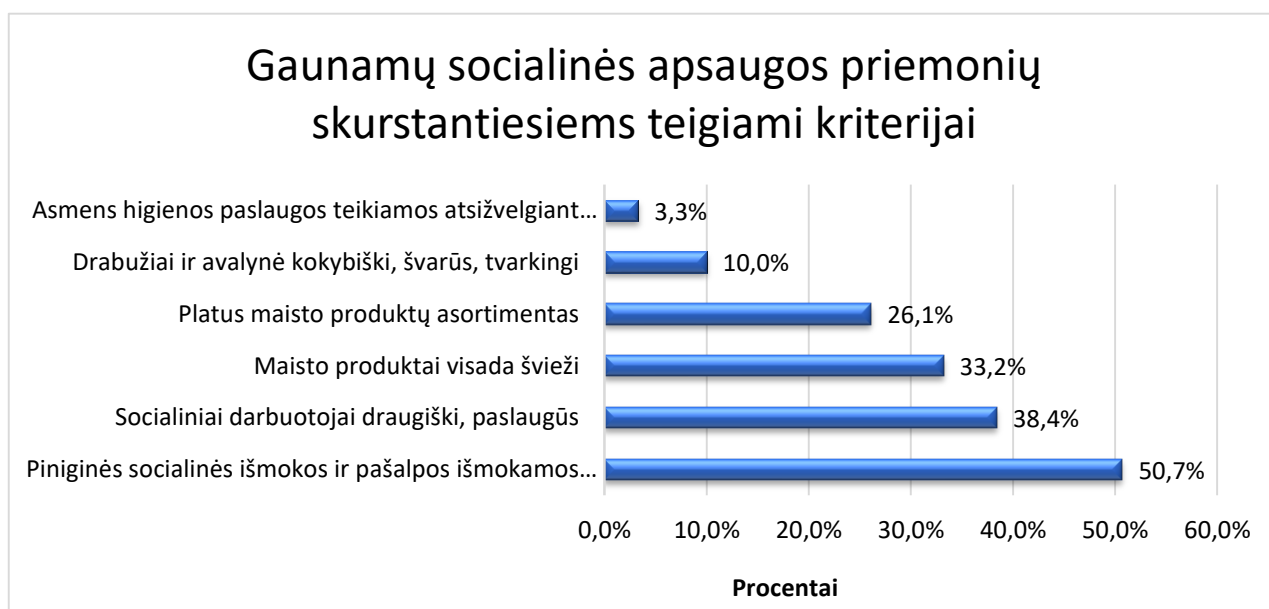
Tyrimo metu siekėme įvertinti gaunamų socialinės apsaugos priemonių kokybę. Respondentų nuomonė apie gaunamų socialinės apsaugos priemonių kokybę pavaizduota 22 pav.

22 pav. Respondentų nuomonė, apie gaunamų socialinės apsaugos priemonių kokybę (N=211)

Tyrimo duomenų pagrindu galima konstatuoti, kad dauguma respondentų (91 proc.) gaunamų socialinės apsaugos priemonių kokybe yra visiškai patenkinti. Tik nedidelė dalis (9 proc.) tiriamųjų yra nepatenkinti socialinės apsaugos priemonėmis, jų kokybe.

Respondentai įvardino gaunamų socialinės apsaugos priemonių skurstantiems teigiamus kriterijus (23 pav.).

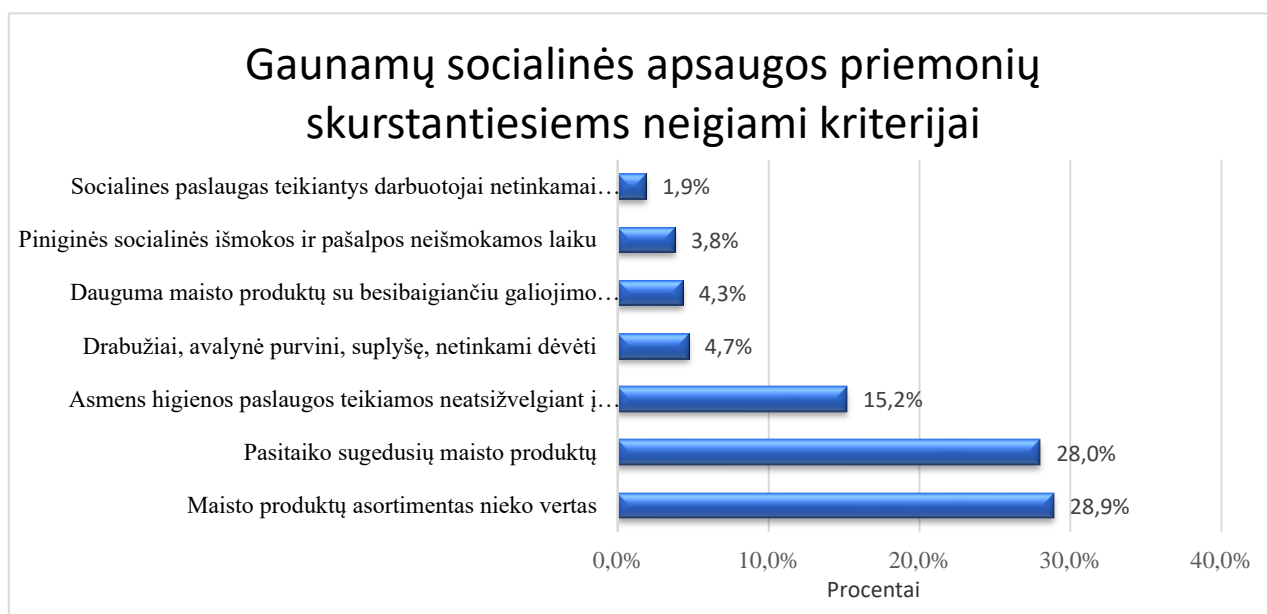
23 pav. Respondentų nuomonė, apie gaunamų socialinės apsaugos priemonių skurstantiems teigiamus kriterijus (N=211)

Respondentai nurodė gana skirtingus gaunamų apsaugos priemonių skurstantiesiems teigiamus kriterijus. Daugiau nei pusė (50,7 proc.) konstatavo, kad piniginės socialinės išmokos ir pašalpos išmokamos laiku.

Socialinių paslaugų teikimas, pasitenkinimas jomis, kokybė labai priklauso nuo socialinių darbuotojų pasirengimo, profesionalumo, turimų kompetencijų darbui žmonėmis, gyvenantiems skurde, beveik keturi dešimtadaliai (38,4 proc.) teigė, kad socialiniai darbuotojai yra draugiški ir paslaugūs. Šių duomenų pagrindu galima daryti prielaidą, kad socialiniai darbuotojai siekdami palengvinti skurstančiųjų žmonių kasdienybę, atlieka darbą profesionaliai ir nestokoja kompetencijų.

Trečdalis respondentų maisto paketo sudėtį įvertinimo palankiai: 33,2 proc. teigė, kad maisto produktai visada švieži ir 26,1 proc. – nurodė, kad platus maisto asortimentas. Šių duomenų pagrindu galima daryti prielaidą, kad maisto paketo sudėtis gera, maisto produktų paketas yra subalansuotas ir tuo yra patenkinti tikslinės grupės atstovai.

Respondentų nuomonė apie gaunamų socialinės apsaugos priemonių skurstantiems neigiamus kriterijus pavaizduota 24 pav.

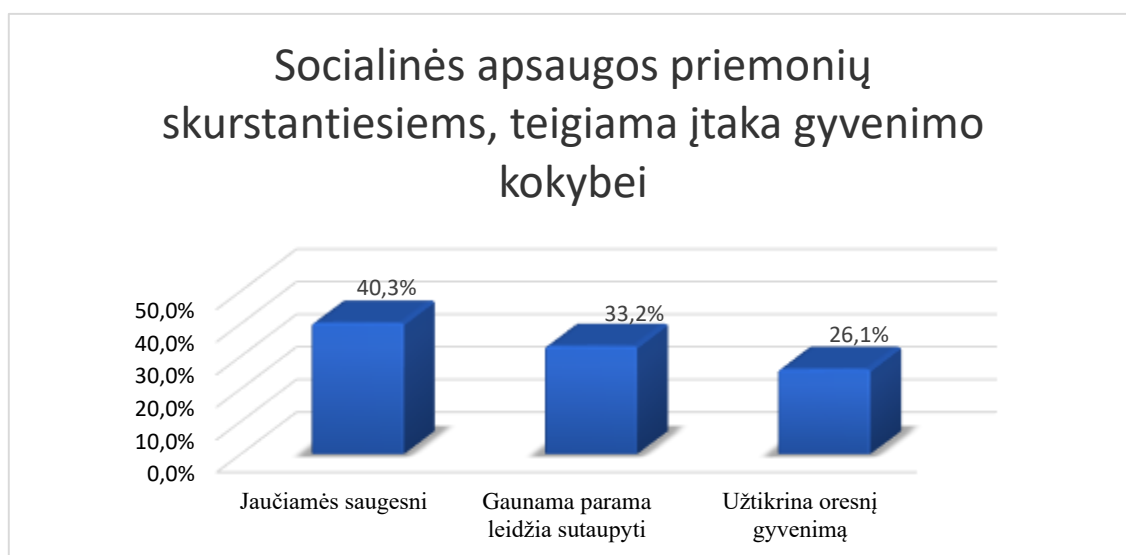
24 pav. Respondentų nuomonė, apie gaunamų socialinės apsaugos priemonių skurstantiems neigiamus kriterijus (N=211)

Respondentai daugiausia neigiamų veiksnių įvardino dėl paramos maisto produktais teikimo. Nors parama maistu skurstantiesiems padeda kompensuoti nepakankamas pajamas, prisideda prie šeimų prasimaitinimo poreikių, tačiau trečdalis respondentų nėra patenkinti maisto produktų paketu ir teigia, kad maisto produktų asortimentas menkavertis, o maisto kokybė prasta, nes pasitaiko sugedusių maisto produktų.

Daugiau nei dešimtadalis (15,2 proc.) respondentų nepatenkinti asmens higienos teikiamomis paslaugomis. Asmens higienos paslaugos teikiamos mieste, ir dviejuose didžiosiose seniūnijose, o mažesnių seniūnijų kaimiškų vietovių gyventojams iškyla papildomų trukdžių jomis pasinaudoti, todėl susiduriama su šių paslaugų prieinamumo problemomis.

Neabejotinai, skurdas, kurį įtakoja skirtingi veiksniai, tokie kaip mažas atlyginimas, menkos galimybės patenkinti kultūrinius, socialinius poreikius, išsilavinimo stoka ir nesaugi gyvenimo aplinka ir t. t., yra kliuvinys pasiekti bent pakenčiamą gyvenimo kokybę. Tai menkina asmens savigarbą, pasitikėjimą savimi ir pasitenkinimą gyvenimu. Todėl tyrimo eigoje siekėme, nustatyti kokią įtaką turi teikiamos socialinės apsaugos priemonės skurstantiesiems gyvenimo kokybei.

Respondentų nuomone, gaunamos socialinės apsaugos priemonės pagerina jų gyvenimo kokybę (25 pav.).

25 pav. Respondentų nuomonė, apie socialinės apsaugos priemonių skurstantiems teigiamą įtaką gyvenimo kokybei (N=211)

Tyrimo metu apklausos dalyviai įvardijo teigiamus socialinės apsaugos priemonių veiksnius, dėl kurių skurstančiųjų gyvenimo kokybė pagerėja. 40,3 proc. respondentų teigimu, gaudami socialines paslaugas jie jaučiasi saugesni, 33,2 proc.– gaunama parama leidžia sutaupyti bei 26,1 proc. respondentų teigimu užtikrina oresnį gyvenimą. Analizuojant atsakymų pasiskirstymą pagal respondentų sociodemografinės charakteristikas (žr. 15 ir 16 lenteles) nustatyta, statistiškai reikšmingi skirtumai.

15 l e n t e l ė. Saugumo jausmo įvertinimo palyginimas, priklausomai nuo respondentų išsilavinimo (N=211)

Sociodemografinės charakteristikos		Jaučiamės saugesni		χ^2 reikšmė ir patikimumo lygmuo
		Ne	Taip	
<i>Išsilavinimas</i>	Pradinis n=3	66,7 proc.	33,3 proc.	$\chi^2(2) = 29,130$ p= 0,000
	Pagrindinis n= 67	80,6 proc.	19,4 proc.	
	Pagrindinis su profesine kvalifikacija n=60	55 proc.	45 proc.	
	Vidurinis n= 26	26,9 proc.	73,1 proc.	
	Vidurinis su profesine kvalifikacija n=36	50 proc.	50 proc.	
	Aukštasis neuniversitetinis n=13	76,9 proc.	23,1 proc.	
	Aukštasis n= 6	33,3 proc.	66,7 proc.	

Kaip matyti iš 15 lentelėje pateiktų duomenų, labiausiai socialinės apsaugos priemonės užtikrina saugumo jausmą, asmenims, įgijusiems vidurinį išsilavinimą, tuo tarpu daugumai respondentų, turinčių pagrindinį išsilavinimą socialinės apsaugos priemonės neužtikrina saugumo jausmo.

Oresnio gyvenimo užtikrinimas kaip teigiamo gyvenimo kokybės komponentas priklauso nuo respondentų išsilavinimo ir amžiaus (16 lentelė).

16 l e n t e l ė. Oresnio gyvenimo užtikrinimas įvertinimo palyginimas, priklausomai nuo respondentų išsilavinimo ir amžiaus (N=211)

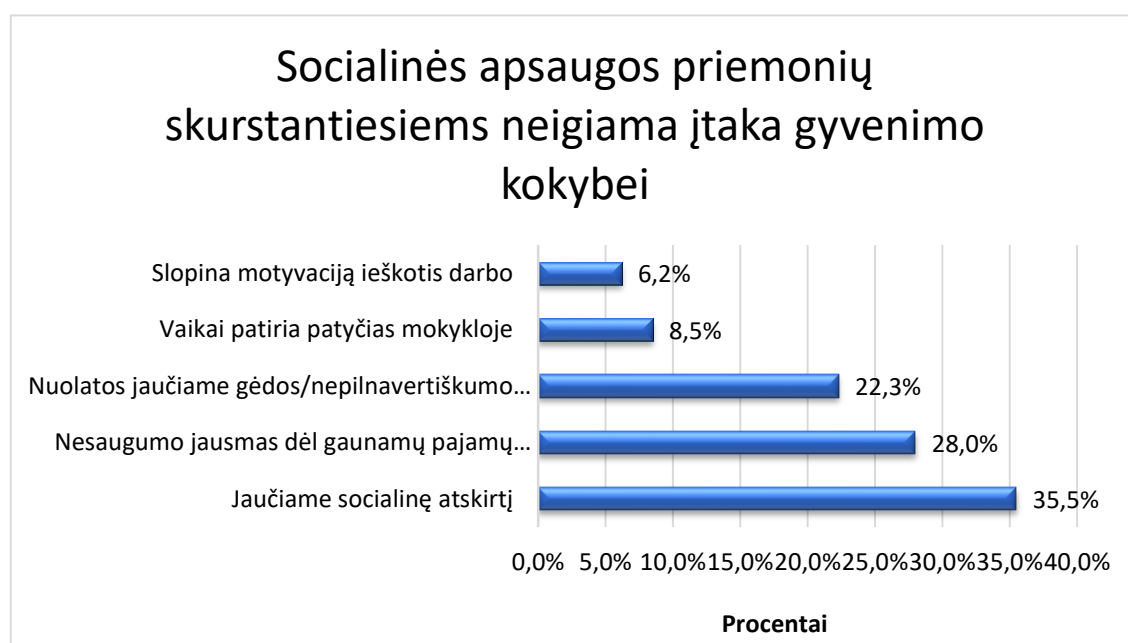
Sociodemografinės charakteristikos		Užtikrina oresnį gyvenimą		χ^2 reikšmė ir patikimumo lygmuo
		Ne	Taip	
<i>Išsilavinimas</i>	Pradinis n=3	33,3 proc.	66,7 proc.	$\chi^2(2) = 14,435$ p= 0,025
	Pagrindinis n= 67	64,2 proc.	35,8 proc.	
	Pagrindinis su profesine kvalifikacija n=60	75 proc.	25 proc.	
	Vidurinis n= 26	92,3 proc.	7,7 proc.	
	Vidurinis su profesine kvalifikacija n=36	80,6 proc.	19,4 proc.	
	Aukštasis neuniversitetinis n=13	61,5 proc.	38,5 proc.	
	Aukštasis n= 6	100 proc.	0	
<i>Amžiaus grupės</i>	18-24 n= 12	100 proc.	0	$\chi^2(2) = 7,651$ p= 0,054
	25-44 n= 101	70,3 proc.	29,7 proc.	
	45-64 n= 90	76,7 proc.	23,3 proc.	
	Daugiau nei 65 n= 8	50 proc.	50 proc.	

Žemesnio išsilavinimo respondentai linkę manyti, kad socialinės apsaugos priemonės užtikrina oresnį gyvenimą labiau nei aukštesnį išsilavinimą įgiję tiriamieji. 66,7 proc. respondentų, turintys pradinį išsilavinimą teigė, kad socialinė parama užtikrina oresnį gyvenimą, tuo tarpu,

respondentų tarpe, įgijusių aukštąjį išsilavinimą taip manančių visai nėra. Taip pat respondentų amžius svarbus veiksnys vertinant socialinės paramos ir gyvenimo kokybės sąsajas. Pusė vyresnių nei 65 metų respondentų nurodė, kad socialinė parama užtikrina oresnį gyvenimą, tuo tarpu jauno amžiaus (18-24 metų) taip nemano.

Taigi, žemesnio išsilavinimo ir vyresnio amžiaus respondentų nuomone, socialinės apsaugos paslaugos yra pakankama priemonė siekiant sumažinti skurdą ir pagerinti skurstančiųjų gyvenimo kokybę: patirti saugumo jausmą, užtikrinti oresnį gyvenimą.

Tačiau potencialūs socialinių paslaugų gavėjai patiria ne tik teigiamus jausmus, bet išgyvena neigiamus padarinius, nes skurdas, nuolatinis gyvenimas iš socialinių paslaugų sumenkina gyvenimo kokybę (26 pav.).

26 pav. Respondentų nuomonė, apie socialinės apsaugos priemonių skurstantiems neigiamą įtaką gyvenimo kokybei (N=211)

Tyrimo metu apklausos dalyviai įvardijo veiksnius, kurių nevisavertis tenkinimas labiausiai žeidžia ir kenkia jų gyvenimo kokybei. 35,5 proc. respondentų nurodė, kad jaučia socialinę atskirtį. Beveik trečdalis (28 proc.) respondentų jaučia susirūpinimą ir baimę dėl ateities, nes gaunamos pajamos neužtikrina saugumo jausmo. 22,3 proc. paminėjo, kad gyvenimas iš gaunamos socialinės paramos juos žeidžia, nes nuolatos jaučia nepilnavertiškumo/gėdos jausmą. Tarp kitų paminėtų neigiamų padarinių gyvenimo kokybei respondentai nurodė, kad vaikai patiria patyčias mokykloje (8,5 proc.). Taigi, socialinių paslaugų gavėjai ne tik patys išgyvena neigiamus jausmus, bet tai atsiliepia ir kitiems šeimos nariams, ypač vaikams.

Neretai, asmenys, gaudami ilgalaikę paramą, suvokia ją kaip neabejotiną ir privalomą, o tai slopina iniciatyvą ieškoti darbo. Šiam teiginiui, pritarė nedidelė dalis, tik 6,2 proc. respondentų.

3.3. Empirinio tyrimo apibendrinimas

Atlikus statistinių duomenų analizę nustatyta, kad asmenys arba šeimos skursta, jeigu jų pajamos yra nepakankamos organizmo fizinio pajėgumo palaikymui būtinoms prekėms ir paslaugoms įsigyti. Pagrindinės skurdo priežastys yra nedarbas, mažos disponuojamos namų ūkių pajamos, menkas išsilavinimas ir priklausymas pažeidžiamiausioms gyventojų grupėms: bedarbiams, neįgaliesiems, pensininkams, asmenims, turintiems priklausomybių, daugiavaikėms šeimoms.

Atlikus respondentų namų ūkių pajamų vertinimą, nustatyta skurstančiųjų asmenų gyvenimo realybė. Pagrindinis daugumos respondentų pajamų šaltinis yra socialinė pašalpa (71 proc.), todėl dauguma respondentų susiduria su ilgalaikiais materialiniais sunkumais ir savo namų ūkį priskiria skurstančiųjų grupei (27 proc. gyvena nuolatiniam skurde, o 53 proc. respondentų namų ūkis priklauso žemiau nei vidutinės pajamas gaunantis namų ūkis grupei). Labiausiai skurstančios socialinės grupės yra neįgalūs asmenys (36,4 proc.), pensininkai (33,3 proc.) ir bedarbiai (31 proc.), šių grupių atstovai jaučia nuolatinį pajamų stygių. Dirbančių asmenų ir ūkininkų materialinė padėtis daug geresnė nei kitų tyrime dalyvavusių socialinių grupių atstovų ir jie daug rečiau jaučia pajamų stygių. Skurdo raiškai įtakos turi išsilavinimas: žemesnio išsilavinimo asmenys save laiko skurstančiais bei patiria nuolatinį pajamų stygių, tuo tarpu aukštąjį išsilavinimą įgiję asmenys savo ūkį priskiria prie vidutinės pajamas, gaunanti ūkį ir retai patiria pajamų stygių.

Įvertinus paramos skurstantiems poreikį nustatyta, kad prioritetinėmis paramos rūšys yra: maisto produktai, socialinės išmokos ir pašalpos bei būsto šildymo išlaidų kompensavimas. Šios paramos rūšys yra reikalingiausios skurstantiesiems. Moterys bei respondentai, kurių namų ūkyje yra vaikų iki 18 metų įvardijo paslaugų rūšis, susijusias su vaikais ir rūpinimąsi jų ateitimi, t.y. labiausiai reikalinga parama mokinio reikmėms įsigyti, nemokamas mokinių maitinimas mokykloje bei transporto organizavimas. Kuo žemesnis išsilavinimas, tuo daugiau paslaugų rūšių reikalinga (parama maisto produktais, drabužiais, avalyne, patalyne, socialinėmis išmokomis ir pašalpomis, asmens higienos priežiūros paslaugomis, transporto organizavimu). Galima teigti, kad didelė dalis respondentų ilgą laiką gavę socialines apsaugos priemones nėra motyvuoti pradėti dirbti, nesuinteresuoti gauti daugiau pajamų, konkuruoti darbo rinkoje ir daugiau dirbti, investuoti į mokslą ar kvalifikacijos kėlimą. Įvertinus informavimo – konsultavimo paslaugas, galima teigti, kad dažniausiai skurdą patiriantys asmenys apie paramos galimybes sužino iš socialinių darbuotojų. Svarbus informacijos kanalas yra draugų, giminių ar kaimynų žodžiu perduodama informacija,

todėl informavimo konsultavimo paslaugas galima vertinti kaip nepakankamas, nes trečdalis respondentų informaciją apie socialinės apsaugos priemones skurstantiesiems gauna iš šeimos narių ar kaimynų. Dažniausiai žemesnį išsilavinimą turintys, paramos gavėjai kreipiasi į seniūnijas dėl įvairių su socialine parama susijusių reikalų – dėl socialinių išmokų, kompensavimo už šildymą, vaikų nemokamo maitinimo ir pan., o aukštesnį išsilavinimą – kreipiasi į socialinės paramos skyrių.

Atlikus socialinės apsaugos priemonių vertinimą nustatyta, kad dauguma respondentų (91 proc.) gaunamų socialinės apsaugos priemonių kokybę vertina teigiamai. Tyrimo duomenų pagrindu galima išskirti šiuos gaunamų socialinės apsaugos priemonių skurstantiems teigiamus kriterijus: piniginės socialinės išmokos ir pašalpos išmokamos laiku; socialiniai darbuotojai yra draugiški ir paslaugūs. Tačiau tik trečdalis respondentų maisto paketo sudėtį įvertinimo palankiai, bei teigė, kad maisto paketo sudėtis gera, maisto produktų paketas yra subalansuotas ir tai patenkina tikslinės grupės poreikius. Pagrindinis gaunamų socialinės apsaugos priemonių skurstantiems neigiamas kriterijus, siejamas su maisto produktų paketu, trečdalis respondentų teigia, kad maisto produktų asortimentas menkavertis, o maisto kokybė prasta, nes pasitaiko sugedusių maisto produktų.

Gaunamos socialinės apsaugos priemonės daro įtaką gyvenimo kokybei. Gaunant socialinės apsaugos priemones gyvenimo kokybė pagerėja, nes jaučiasi saugesni, gaunama parama leidžia sutaupyti bei užtikrinti oresnį gyvenimą. Saugesnio gyvenimo jausmą bei oresnio gyvenimo užtikrinimą įvardina žemesnio išsilavinimo ir vyresnio amžiaus respondentai. Socialinės apsaugos priemonės skurstantiesiems kenkia ir pablogina skurstančiųjų gyvenimo kokybę, nes daugiau nei trečdalis respondentų jaučia socialinę atskirtį, nesaugumo jausmą dėl gaunamų pajamų nepastovumo.

IŠVADOS

1. Išanalizavus skurdo sampratą ir ypatumus iš teorinės perspektyvos, galima teigti, kad:
 - 1) Skurdo sampratų įvairovė, tačiau visose akcentuojama materialių ar socialinių išteklių žmogaus pilnaverčiam gyvenimui trūkumas;
 - 2) Išskiriami skurdo tipai: daugiamatis, reliatyvus ir laipsniškas;
 - 3) Skurdas yra socialinis reiškiny. Pagrindinės skurdo priežastys: nelaimės (stichinės ir asmeninės); bendrojo šalies ekonominio potencialo sumažėjimas; nedarbas; nepakankamas išsilavinimas; diskriminacija (tautinė ir rasinė); šeimos suirimas.
2. Viena iš pagrindinių skurdo mažinimo politikos priemonių yra įvairių socialinės apsaugos priemonių teikimas skurstantiems asmenims.
3. Tyrimas patvirtino iškeltas hipotezes, kad skurstančiomis šeimoms ir vieniems gyvenantiems asmenims teikiama socialinė parama iš dalies patenkina jų poreikius, tačiau nėra pakankama. Be to, ištyrus paramos skurstančioms šeimoms ir vieniems gyvenantiems asmenims Anykščių rajone praktiką ir pasekmes, nustatyta, kad:
 - 1) Pažeidžiamiausios dėl skurdo gyventojų grupės: bedarbiai, neįgalieji, pensininkai, asmenys, turintys priklausomybių, daugiavaikės šeimos. Atlikus namų ūkio pajamų vertinimą, nustatyta, kad dažniausiai skursta bedarbiai (70 proc.), pagrindinis daugumos respondentų pajamų šaltinis yra socialinė pašalpa (71 proc.), todėl dauguma respondentų susiduria su ilgalaikiais materialiniais sunkumais ir savo namų ūkį priskiria skurstančiųjų grupei (27 proc. gyvena nuolatiniam skurde, o 53 proc. respondentų namų ūkis priklauso žemiau nei vidutinės pajamas gaunantis namų ūkis grupei).
 - 2) Gaunamų socialinės apsaugos priemonių kokybė vertina teigiamai. Pagrindiniai gaunamų socialinės apsaugos priemonių skurstantiems teigiami kriterijai: pinigines socialinės išmokos ir pašalpos išmokamos laiku; socialiniai darbuotojai yra draugiški ir paslaugūs. Socialinės apsaugos priemonės skurstantiesiems padeda kompensuoti nepakankamas pajamas, prisideda prie šeimų prasimaitinimo poreikių.
 - 3) Skurstantieji daugiausia gauna šias socialinės apsaugos priemones: paramą maisto produktais (88,8 proc.), pinigines išmokas ir pašalpas (70,6 proc.); šildymo išlaidų kompensacijas (42,7 proc.). Šios paramos rūšys yra reikalingiausios skurstantiesiems.
 - 4) Pagrindinis gaunamų socialinės apsaugos priemonių skurstantiems neigiamas kriterijus, siejamas su maisto produktų paketu, trečdalis respondentų teigia, kad maisto produktų asortimentas menkavertis, o maisto kokybė prasta, nes pasitaiko sugedusių maisto produktų. Taigi, socialinė parama nėra pakankama priemonė siekiant sumažinti skurdą.

- 5) Socialinės apsaugos priemonės daro įtaką gyvenimo kokybei: gyvenimo kokybė pagerėja, nes jaučiasi saugesni, gaunama parama leidžia sutaupyti bei užtikrinti oresnį gyvenimą. Socialinės apsaugos priemonės skurstantiesiems pablogina jų gyvenimo kokybę, nes daugiau nei trečdalis respondentų jaučia socialinę atskirtį, nesaugumo jausmą dėl gaunamų pajamų nepastovumo.
- 6) Dažniausiai skurdą patiriantys asmenys apie paramos galimybes sužino iš socialinių darbuotojų bei kreipiasi į seniūnijas dėl įvairių su socialine parama susijusių reikalų. Informavimo – konsultavimo paslaugos vertinamos kaip nepakankamos, nes trečdalis respondentų informaciją apie socialinės apsaugos priemones skurstantiesiems gauna iš šeimos narių ar kaimynų.
- 7) Vertinant socialinės paramos poreikį svarbus veiksnys yra respondentų socialinis statusas, nes labiausiai skurstančios socialinės grupės yra neįgalūs asmenys (36,4 proc.), pensininkai (33,3 proc.) ir bedarbiai (31 proc.), šių grupių atstovai jaučia nuolatinį pajamų stygių. Kitas svarbus veiksnys yra išsilavinimas, nes žemesnio išsilavinimo asmenys save laiko skurstančiais bei patiria nuolatinį pajamų stygių, tuo tarpu aukštąjį išsilavinimą įgiję asmenys savo ūkį priskiria prie vidutinės pajamas, gaunantį ūkį ir retai patiria pajamų stygių. Kuo žemesnis išsilavinimas, tuo daugiau paslaugų rūšių reikalinga (parama maisto produktais, drabužiais, avalyne, patalyne, socialinėmis išmokomis ir pašalpomis, asmens higienos priežiūros paslaugomis, transporto organizavimu). Moterys dažniau įvardijo paslaugų poreikį, susijusį su vaikais, ir susirūpinimą dėl ateities: paramą mokinio reikmėms įsigyti, nemokamą mokinių maitinimą mokykloje bei transporto organizavimą.

REKOMENDACIJOS

- **Anykščių rajono savivaldybei:** supažindinti su tyrimo rezultatais Anykščių rajono savivaldybės seniūnijų socialinius darbuotojus.
- **Visų lygmenų socialinės apsaugos institucijoms:** Vykdyti socialinės apsaugos priemonių poreikių tyrimus, identifikuojant labiausiai pažeidžiamas ir skurstančiųjų gyventojų grupes bei nustatyti išskylančias problemas, teikiant socialinės apsaugos priemones skurstantiesiems.
- **Visų lygmenų socialinės apsaugos institucijoms:** Siekiant išvengti skurstančiųjų stigmatizavimo, socialiniams darbuotojams kelti kvalifikaciją bendravimo su jautria socialine grupe klausimais, nepamirštant jos orumo.
- **Anykščių rajono savivaldybės socialinės paramos skyriams ir socialiniams darbuotojams, dirbantiems su skurstančiųjų šeimomis ir vienais gyvenančiais asmenimis:** Siekiant maisto paketo kokybės, tikrinti maisto galiojimo terminus bei dalinti informaciją apie tikslinei grupei mažai pažįstamus produktus, ką iš produktų galima pasigaminti.
- **Visų lygmenų socialinės apsaugos institucijoms:** Vykdyti informacijos sklaidą apie socialinės paramos teikimą, pasitelkiant TV reportažus, viešojo transporto ekranus, straipsnius regioninėje žiniasklaidoje.

LITERATŪRA

1. Angele S., Dobrovolskas A., Keinys St., Murauskienė L., Sakalaitė R., Steinmeyer H. *Socialinės apsaugos terminų žodynas*. Vilnius: Sveikatos ekonomikos centras, 1999.
2. Babachinaitė G., Kiškis A., Galinaitytė J., Jurgelaitienė G., Kuolaitė A., Palavinskienė B., Paukštė A., Petkus A., Raudonienė A., Rudzkiš T., Uscila R. *Kriminologija*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010.
3. Bagdonavičius J., Stankevičius P., Lukoševičius L. *Ekonomikos terminai ir sąvokos*. Mokymosi žodynas. Vilnius: Vilniaus Pedagoginis universitetas, 1999.
4. Bitinas A., Guogis A., Migun L., Važgytė G. Socialinių paslaugų administravimo tobulinimas Lietuvos savivaldybėse: Vilniaus ir Varėnos rajonų atvejų tyrimas. *Socialini darbas. Mokslo darbai*. 2010, Nr. 9(1), p. 18-26. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
5. Čiužas A. *Gyvenimo lygio pokyčiai ir nepritekliaus raiška. Socialinės grupės: nepritekliaus žymės*. Straipsnių rinkinys. Vilnius: Socialinių tyrimų institutas. Lietuvos sociologų draugija. 2004, p.9-25.
6. Česnuitytė V., Kanopienė V., Mikulionienė S. *Lietuvos šeima: socialinių saitų perspektyva*. Monografija, Vinius: Mykolo Romerio universitetas. 2014.
7. Dapkūnaitė R. *Valstybės skurdo samprata ir gerovės problema: Kambodžos atvejis*. Vilnius: Vytauto Didžiojo universitetas, 2014, p.180-193.
8. Davulis G. *Ekonomikos teorijos*. Vadovėlis aukštųjų mokyklų studentams. Antroji papildyta ir pataisyta laida. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009.
9. Dromantienė L. *Socialinės Europos kūrimas*. Monografija. Antroji laida. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. 2008.
10. Dromantienė L., Česnuitytė V. *Europos sąjungos socialinė politika*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011.
11. Dobrovolskas A. Ciklinio ekonomikos vystymosi poveikis gerovės kokybei. IN: Beinoravičius D., et al., *REGNUM EST 1990 m. Kovo 11-osios Nepriklausomybės Aktui – 20, Liber Amicorum Vytautui Lansbergiui*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010, p.1017-1028.
12. Guogis A. Dėl Lietuvos socialinės apsaugos sampratos. *Socialinis darbas*, 2010, Nr.7(2), p. 26-34. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
13. Gruževskis B., Svarinskaitė R., Žaltauskas M., Mackevič S. Mackevič V. *Skurdo mažinimo priemonės ir pilietinės visuomenės vaidmuo. Lietuvos ir Baltarusijos lyginamoji analizė*. Vilnius, 2011.

14. Indrašienė V., Garjonienė D. L. Socialinių darbuotojų kompetencijų vertinimas atestacijos metu. *Socialinis ugdymas*, 2007, Nr. 4(15). p.67-82.
15. Jarašiūnas E., Žiobienė E., Žalėnienė I., Vidrinskaitė S., Gailiūtė D. *Žmogaus teisių apsaugos institucijos*. Kolektyvinė monografija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009.
16. Jasaitis J. Kaimo raidos kryptys žinių visuomenėje. Mokslo darbai. Šiauliai: Šiaulių universitetas, Socialinių mokslų fakultetas. 2013.
17. Ratkevičienė V., Kocai E., *Socioekonominė Lietuvos kaimo būklė: ūkininkavimo aspektai*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. 2013, p.71-83.
18. Jociūtė A. *Visuomenės darnus vystymasis*. Metodinė priemonė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. 2013.
19. Kardelis K., *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. 2-asis pataisytas ir papildytas leidimas. Kaunas, 2003. (naujas šaltinis)
20. Kavaliauskienė J., Prascieniūtė S. Asmenų, neturinčių nuolatinės gyvenamosios vietos, socialinė atskirtis. *Profesinės studijos: teorija ir praktika*, 2012/9, p.75-80. Šiauliai : Šiaulių valstybinė kolegija.
21. Kavaliauskienė V. *Socialinio darbo kaip pagalbos žmogui profesijos, raidos aspektai*. Klaipėdos universitetas, 2005, p.230-239.
22. Kavaliauskienė V., Balčiūnaitė R. *Profesinis perdegimas ir jo raiška socialinio darbo profesionalizacijos kontekste*. Klaipėdos universitetas, 2014, p. 17-35.
23. Kanopienė V., Mikulionienė S., Česnūitytė V. *Lietuvos šeima Europos kontekste*. Monografija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. 2015.
24. Keinys S., Klimavičius J., Paulauskas J., Pikčilingis J., Šližienė N., Ulvydas K., Vitkauskas V. *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000.
25. Keršienė R. *Skurdas ir jo priežastys Lietuvoje, Ekonomika ir vadyba*. Kaunas: Kauno technologijų universitetas, 2011, p.535-542.
26. Kšivickienė D. *Skurdo apraiškos Lietuvos kaime*. Vilnius: Lietuvos mokslų akademijos leidykla, 2006, p.81-91.
27. Kublickienė L. Šiuolaikiniai pokyčiai ir socialinių grupių interesai. *Žmogaus interesai ir dabartis*. Straipsnių rinkinys. Vilnius: Filosofijos, sociologijos ir teisės institutas. 1993, p. 8-13.
28. Kvieskienė G. *Socializacija ir vaiko gerovė*. Monografija, Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas, 2003.
29. Lazutka R. Pajamos, vartojimas ir skurdas. *Žmogaus socialinė raida*. Vilnius: Homo Liber, 2001, p. 101-116.

30. Maniukaitė G. Visuomenės silpnieji ir atstumtieji: vertybių konflikto ypatumai Lietuvoje. *Filosofija. Sociologija*, 2007, T18, Nr.2, p.45-54. Vilnius : Lietuvos mokslų akademija.
31. Maniukaitė G., Vosyliūtė A., Kasparavičienė V., Kocai E., Titarenko L. Visuomenės pakraščio žmonės: *Praradimai ir viltys*. Straipsnių rinkinys. Lietuvos socialinių tyrimų centras. Vilnius, 2012, p.7-31.
32. Mickus J. Daugiafunkčių centrų steigimo galimybės. *Socialinis ugdymas. Socialinio darbo ekologija*, 2011, Nr. 15 (26), p.65-75.
33. Misiūnienė G., Tumosaitė G. Daugiafunkčių centrų veiklos prielaidos ir galimybės. *Socialinis ugdymas*, 2013. Nr. 2 (34), p.121-138.
34. Morkūnienė J. *Paradigmos. Filosofija ir visuomenė*. Monografija, Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2015.
35. Nefas S. Funkcionalių vietos bendruomenių veiklą sąlygojantys veiksniai. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 2009. 3 (16), p. 101-109.
36. Payne R. K. A. *Framework for Understanding Poverty*. USA: Aha Process, Inc. 2005.
37. Petrauskienė A., Raudeliūnaitė R. *Supervizijos taikymas socialinio darbo studijose*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012.
38. Pilipavičius V. Bendruomenė ir organizacinės bendruomeninės veiklos formos. *Ekonomikos ir vadybos fakulteto 2007 metų mokslinių tyrimų rezultatai. Mokslinės konferencijos straipsnių rinkinys* Nr.1(4). 2008, p.48-54.
39. Pileckaitė E. Skurdo kultūros apraiškos Lietuvoje: Studentų požiūris. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, 2011, p. 77-83. Kaunas: Kauno technologijų universitetas.
40. Polukordienė O. K. Psichologinės krizės ir jų įveikimas. *Pagrindinės žinios apie krizių ir savižudybių prevenciją ir postvenciją*. Vilnius: Helsagrama, 2003.
41. Rakauskienė O. G., Puškorius S., Diržytė A., Servetkienė V., Krinickienė E., Bartuševičienė I., Volodzkienė L., Juršėnienė V., Kisielytė U. *Socialinė ekonominė neligybė Lietuvoje*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2017.
42. Rakauskienė O. G., Servetkienė V. *Lietuvos Gyventojų gyvenimo kokybė: Dvidešimt metų rinkos ekonomikoje*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011.
43. Rimkutė J. *Žmogaus socialinė raida*. Vadovėlis aukštosioms mokykloms. Vilnius: Homo Liber, 2001.
44. Sadauskas J. Benamiai, kaip socialinės atskirties grupė. *Socialinis darbas*, t. 7, Nr. 1., 2008, p. 127-136. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
45. Sadauskas J., Leliūgienė I. Socialinio darbuotojo kompetencijos veikti bendruomenėje struktūra. *Socialinis darbas*, Nr. 9(2), 2010, p.56-63. Kauno technologijų universitetas.
46. Senas A. Poor, Relatively Speaking. *Oxford Economic Papers*, No.35, 1983, p.153-169.

47. Smalskys V. „Gerovės valstybė“ ir socialinės viešosios politikos krypčių teoriniai aspektai. *Viešoji politika ir administravimas*, 2005, Nr.11. p.86-94. Kaunas: Kauno technologijų universitetas.
48. Survila A. *Nepaprastųjų situacijų valdymas*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2015.
49. Šileika A., Zabarauskaitė R. *Skurdas: Metodologijos klausimai ir lygis Lietuvoje*. Vilnius: Darbo ir socialinių tyrimų institutas, 2009, p.17-27.
50. Šileika A., Zabarauskaitė R. *Skurdas, jo matavimas ir tendencijos Lietuvoje*. Ekonomika. Vilnius: Vilniaus Gedimino technikos universitetas. 2006, p.64-74. (naujas šaltinis)
51. Tidikis R. *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas. 2003. (naujas šaltinis)
52. Townsend P. A Sociological Approach to the Measurement of Poverty – A Rejoinder to Professor Amartya Sen. *Oxford Economic Paper* Vol 37, 1985, p.659-668.
53. Vainienė R. *Ekonomikos terminų žodynas*. Vilnius: Tyto alba, 2008.
54. Vosyliūtė A. Vargetos: ieškant gyvenimo sąlygų ir savęs. *Socialinis darbas. Mokslo darbai*, 2005, Nr. 4(2), p.33-41. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
55. Zabarauskaitė R. *Skurdo matavimas ir mažinimo kryptys Lietuvoje*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, ekonomika (04S). Vilnius: Vilniaus Gedimino Technikos universitetas, 2008.
56. Zabarauskaitė R., Gruževskis B. Skurdo kultūros apraiškos socialinės paramos gavėjų grupėje. *Filosofija. Sociologija*, 2015, p.99-112.
57. Žalimienė L. Darbuotojų perdegimo rizikos raiška socialinio darbo paslaugų sektoriuje. *Socialiniai tyrimai*, 2014, Nr.3. p.7-8. Vilnius: Lietuvos socialinių tyrimų centro Socialinės gerovės institutas.

Teisės aktai ir žinybiniai dokumentai:

1. *Asmenys gyvenantys skurdo rizikoje ar socialinėje atskirtyje*. Lietuvos statistikos departamentas, 2017. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=5c78d4ac-8b28-4b9d-9fb7-4ccb086ce17e#/> [žiūrėta 2017-12-07]
2. *Darbo santykių ir valstybinio socialinio draudimo teisinis – administracinis modelis*. Kovos su nedarbu ir skurdo mažinimo strategijų tyrimas. Uždavinys Nr. 1-2. Galutinė ataskaita. 2014 m. liepos mėn. Užsakovas – Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Paslaugų teikėjai – Vilniaus universitetas, Mykolo Romerio universitetas, Socialinių tyrimų centras. 36 lap. Prieiga per internetą. <http://www.socmodelis.lt/wp-content/uploads/1-2-dalis-GALUTINE.pdf> [Žiūrėta 2017-12-08]

3. *ES struktūrinės paramos poveikio gyvenimo kokybei, socialinės atskirties ir skurdo mažinimui Lietuvoje vertinimas*. Galutinė vertinimo ataskaita 2014 m. birželio 16 d. 194 lap. Prieiga per internetą.
http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Vertinimas_ESSP_Neringos/Ataskaitos_2013MVP/Skurdo_vertinimas_galutine_ataskaita.pdf [Žiūrėta 2017-09-11]
4. *Jaunimo psichinė sveikata ir savižudybės*. Švietimo ir mokslo ministerija, 2013, Nr. 2(88). Prieiga per internetą. http://www.sac.smm.lt/wp-content/uploads/2016/01/bs_Jaunimo-psichine-sveikata_spaudai.pdf [Žiūrėta 2017-09-11]
5. *Kovos su nedarbu ir skurdo mažinimo strategijų tyrimas*. Galutinė ataskaita. Vilnius: Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2014.
6. Lazutka R. Skurdas ir socialinė atskirtis: skurdo „veidas“ Lietuvoje ir skurstančiųjų stigmatizacija. p.3-29. Projekto „Telkiamės skurdo mažinti“ metodika: *Skurdas ir socialinė atskirtis, lėšų telkimas, advokacija ir komunikacija*. 2009-2014. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2014, p.3-29.
7. Lietuvos Respublikos valstybinių pašalpų šeimoms, auginančioms vaikus, įstatymas, *Valstybės žinios*, 2004 m. gegužės 18d. Nr. IX-2237.
8. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas dėl socialinių darbuotojų ir socialinių darbuotojų padėjėjų kvalifikacinių reikalavimų, socialinių darbuotojų ir socialinių darbuotojų padėjėjų profesinės kvalifikacijos kėlimo tvarkos bei socialinių darbuotojų atestacijos tvarkos aprašų patvirtinimo. *Valstybės žinios*. 2006 m. balandžio 5 d. Nr. A1-92.
9. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas, dėl Lietuvos respublikos valstybinės darbo inspekcijos prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nuostatų patvirtinimo. *Valstybės žinios*, 2009 m. gegužės 12 d. Nr. A1-316.
10. *Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro nuostatai*. Prieiga per internetą. <https://socmin.lrv.lt/lt/administracine-informacija/nuostatai> [Žiūrėta 2013-03-11]
11. Lietuvos Respublikos socialinės paramos mokiniams įstatymas, *Valstybės žinios*. 2006-06-30, Nr. 73-2755.
12. Lietuvos Respublikos valstybinių šalpos išmokų įstatymas. *Valstybės žinios*. 1994 m. lapkričio 29 d. Nr. I-675.
13. Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1994 m. liepos 7 d. Nr. I-533.
14. *Lietuvos socialinis modelis*. Prieiga per internetą. <http://www.socmodelis.lt/wp-content/uploads/II-5.pdf> [Žiūrėta 2017-10-26]

15. *Namų ūkių pasiskirstymas pagal tai, kaip namų ūkis verčiasi*. Lietuvos statistikos departamentas, 2017. Prieiga per internetą. <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?indicator=S3R239#/> [Žiūrėta 2018-03-08]
16. *Socialinė parama šeimoms ir vaikams*. Prieiga per internetą. <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/seima-ir-vaikai/socialine-parama-seimoms-ir-vaikams> [Žiūrėta 2018-02-28]
17. *Skurdo rizikos lygis*. Lietuvos statistikos departamentas. 2017, <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/> [Žiūrėta 2018-03-08]
18. *Socialinės pašalpos gavėjų skaičius*. Lietuvos statistikos departamentas, 2017, <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?indicator=S3R239#/> [Žiūrėta 2018-02-13]
19. *Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos nuostatai*. Lietuvos valstybinė mokesčių inspekcija, 2017. Prieiga per internetą. www.vmi.lt/cms/nuostatai [Žiūrėta 2018-03-11]
20. *18 metų ir vyresnių asmenų skurdo rizikos lygis*. Lietuvos statistikos departamentas, 2017, <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?indicator=S3R0013#/> [Žiūrėta 2018-03-15]

Internetiniai šaltiniai:

1. Anykščių rajono savivaldybės administracijos Socialinės paramos skyrius. Prieiga per internetą. <https://www.anyksciai.lt/veiklos-sritys/socialine-apsauga/socialines-paramos-skyrius/174> [Žiūrėta 2018-03-11]
2. Lietuvos Darbo birža prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. Lietuvos darbo biržos paskirtis siekiant sumažinti skurdo problemą Lietuvoje. Prieiga per internetą. <http://www.ldb.lt/Informacija/Veikla/Puslapiai/default.aspx> [Žiūrėta 2018-03-11]

Laurukėnienė V. Parama skurstantiesiems: socialinės paramos šeimoms ir vieniems gyvenantiems asmenims praktikos ir pasekmės. Socialinio darbo magistro baigiamasis darbas. Vadovė doc. Dr. V. Česnuitytė – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Edukologijos ir socialinio darbo institutas. Vilnius, 2018.

SANTRAUKA

Skurdas yra daugialypė problema, tačiau vis dar trūksta žinių apie socialinę paramą skurstančioms šeimoms ir vieniems gyvenantiems asmenims, o Anykščių rajone tokie tyrimai iki šiol nebuvo atlikti. Šio magistro baigiamojo darbo tikslas – išanalizuoti teikiamos socialinės paramos skurstančioms šeimoms ir vieniems gyvenantiems asmenims pasekmes Anykščių rajone taikomos praktikos pavyzdžiu. Tyrimo tikslui pasiekti išsikelti uždaviniai: atlikti skurdo sampratos ir skurdo matavimo metodų analizę bei aptarti skurdo lemiančias priežastis ir įtakojančius veiksnius, išnagrinėti skurdo mažinimo politiką Lietuvoje ir skurdo mažinimo praktiką Europos Sąjungoje, taip pat ištirti paramos skurstančioms šeimoms ir vieniems gyvenantiems asmenims svarbą praktiką ir pasekmes. Taikomi metodai: teorinėje dalyje – sociologinės, ekonominės ir kt., mokslinės literatūros, statistinių duomenų analizės metodas; empirinėje dalyje – socialinės paramos skurstančioms šeimoms ir vieniems gyvenantiems asmenims tyrimui pasitelktas kiekybinis tyrimas, naudojant anketinę apklausą. Empirinis tyrimas atliktas 2018 m. sausio–kovo mėn., apklausta 211 paramą gaunančių šeimų ir vienu gyvenančių asmenų Anykščių rajone.

Magistro darbo struktūrą sudaro trys pagrindinės dalys: teoriniu aspektu atskleidžiama skurdo samprata, skurdo matavimo metodikos bei aptarti skurdą lemiančios priežastys ir įtakojančios veiksniai. Antroje dalyje teoriniu aspektu atskleista skurdo mažinimo politika Lietuvoje ir skurdo mažinimo praktika Europos Sąjungoje. Trečioje darbo dalyje atliktas empirinis tyrimas, išanalizuota paramos skurstančioms šeimoms ir vieniems gyventiems asmenims svarba bei pateikti gauti tyrimo rezultatai bei išvados.

Tyrimas patvirtino iškeltą hipotezę, kad skurstančiomis šeimoms ir vieniems gyvenantiems asmenims teikiama socialinė parama iš dalies patenkina jų poreikius, tačiau nėra pakankama. Be to, atliktas tyrimas atskleidė, kad pažeidžiamiausios dėl skurdo gyventojų grupės: bedarbiai, neįgalieji, pensininkai, asmenys, turintys priklausomybių, daugiavaikės šeimos. Respondentai socialinės apsaugos priemonių kokybę vertina teigiamai. Socialinės apsaugos priemonės skurstantiesiems padeda kompensuoti nepakankamas pajamas, prisideda prie šeimų prasimaitinimo poreikių. Skurstantieji daugiausia gauna šias socialinės apsaugos priemones: paramą maisto produktais, pinigines išmokas ir pašalpas; šildymo išlaidų kompensacijas. Šios paramos rūšys yra reikalingiausios skurstantiesiems. Vertinant socialinės paramos poreikį svarbus veiksnys yra respondentų socialinis statusas, nes labiausiai skurstančios socialinės grupės yra neįgalūs asmenys, pensininkai ir bedarbiai, šių grupių atstovai jaučia nuolatinį pajamų stygių. Kitas svarbus veiksnys

yra išsilavinimas, kuo žemesnis išsilavinimas, tuo daugiau paslaugų rūšių reikalinga (parama maisto produktais, drabužiais, avalyne, patalyne, socialinėmis išmokomis ir pašalpomis, asmens higienos priežiūros paslaugomis, transporto organizavimu). Moterys dažniau įvardijo paslaugų poreikį, susijusį su vaikais, ir susirūpinimą dėl ateities: paramą mokinio reikmėms įsigyti, nemokamą mokinių maitinimą mokykloje bei transporto organizavimą.

Pagrindinės sąvokos: Skurdas, socialinė parama, parama skurstantiesiems, skurstančios šeimos, vieni gyvenantys asmenys.

Laurukėnienė V. Support for the Poor: Practice and Consequences of Social Support for Families and People Living Alone. The final master's thesis of social work. The leader doc. Dr. V. Česnuitytė – Vilnius: Mykolas Romeris University, Institute of Educational science and Social Work. Vilnius, 2018.

SUMMARY

Poverty is a manifold problem, but there is a lack of knowledge about social support for poor families and people living alone, however no similar research has been done in Anykščiai district. The aim of the final master's thesis is to analyse the consequences of the provided support for poor families and people living alone in Anykščiai district according to the applied practice. To achieve the aim of the research the following questions were raised: to do the analysis of the concept of poverty and the methods of poverty measurements, also discuss the decisive causes of poverty and affecting factors and to examine the policy of poverty reduction in Lithuania and practise of poverty reduction European Union, also survey the practice and consequences of the support for poor families and people living alone. The methods applied: in the theoretical part the method of sociological and economic literature and analysis of statistical data was applied; in the empirical part the quantitative research was done using the questionnaire survey method. The empirical study was fulfilled from January to March 2018. 211 families and people living alone in Anykščiai district were questioned.

The structure of the master's thesis consists of three main parts: in the first part the concept of poverty and the methods of poverty measurement are revealed, also decisive causes of poverty and affecting factors are discussed on theoretical aspect. In the second part the policy of poverty reduction in Lithuania and the practice of poverty reduction in European Union are revealed on theoretical aspect. In the third part the importance of the support for poor families and people living alone was analyzed, and the results and conclusions were presented using the empirical study.

The research confirmed the hypothesis that the support given to poor families and people living alone partly meets the needs, but it is not enough. Moreover, the study revealed that most vulnerable groups of inhabitants because of poverty are: unemployed, disabled people, pensioners, people with addition multi-child families. The respondents appreciate the quality of the social security measures, which help the poor to compensate insufficient income and contribute to nourish the families. The poor mostly get these social security measure: support with food, cash benefits and allowances, compensation for heating expenses. These kinds of support are the most needful for the poor. Evaluating the need of social support the social status of the respondents is very important, as the poorest social groups are disabled people, pensioners and unemployed, who feel the constant income shortage. The other very important factor is education. The lower education is the more support is necessary (support with food, clothes, footwear, bedding, cash benefits and allowances,

personal hygiene care services, organizing of transport). Women more often indicate the need of services related with children and concern about the future: support for needs of student, free meals at school and organizing of transport.

Keywords: Poverty, social support, support for the poor, poor families, people living alone.

PRIEDAI

Anketa paramos / socialinių paslaugų gavėjams

Gerb. tyrimo dalyvi,

Mykolo Romerio universiteto Edukologijos ir socialinio darbo instituto magistrantūros studijų magistrantė Vaida Laurukėnienė atlieka tyrimą, kurio tema – „Parama skurstantiesiems: socialinės paramos šeimoms ar vieniems gyvenantiems asmenims praktikos ir pasekmės“. Tyrime bus siekiama išsiaiškinti paramos svarbą skurstančioms šeimoms ir vieniems gyvenantiems asmenims. Jūsų nuomonė labai svarbi, nes galite padėti įvertinti ir prisidėti prie paramos teikimo sistemos tobulinimo.

Apklausa yra anoniminė, nei vardo, nei pavardės rašyti nereikia. Jūsų atsakymai konfidencialūs, jie bus naudojami apibendrinti. Tikiuosi nuoširdžių atsakymų.

Jums tinkančius atsakymus prašytume pažymėti X arba įrašykite tinkamą atsakymą į daugtaškiais pažymėtą vietą.

1) Kas Jūsų nuomone yra skurdas?

- Tai būtiniausių kasdienių daiktų, (daiktų, drabužių, pinigų, maisto, higienos priemonių) stygius
- Nepakankamos pajamos minimalioms gyvenimo reikmėms užtikrinti
- Būsto neturėjimas
- Pastovus reikalingiausių prekių ir paslaugų vartojimo trūkumas
- Kita (*įrašykite*).....

2) Kaip manote, kokios priežastys gali įtakoti skurdą? (*galite pasirinkti keletą Jums tinkančių atsakymų*)

- Ekonominiai socialiniai pokyčiai šalyje
- Menkos darbo pajamos
- Nedarbas
- Prastas išsimokslinimas
- Priklausomybės / žalingi įpročiai
- Tėvų perduoti gyvenimo įpročiai / vertybės
- Didelis išlaikytinių šeimos narių skaičius
- Gyvenamoji vieta
- Negalia / liga
- Maža pensija
- Kita (*įrašykite*).....

3) Kaip Jūs vertinate savo namų ūkio gyvenimo lygį?

- Esame turtingi (*jei pasirinkote šį atsakymą pereikite prie 5 klausimo*)
- Esame pasiturintys (*jei pasirinkote šį atsakymą pereikite prie 5 klausimo*)
- Esame vidutines pajamas gaunantis namų ūkis
- Esame žemiau nei vidutines pajamas gaunantis namų ūkis
- Esame skurde

4) Kiek laiko Jūsų namų ūkis¹ patiria sunkias pragyvenimo sąlygas?

- Keletą mėnesių
- Iki 1 metų
- 1-5 metai

- 6-10 metų
- Visą laiką

¹ **Namų ūkis** – vienas gyvenantis asmuo ar asmenų grupė, kuri gyvena viename name (bute), turi bendrą biudžetą ar bendras vartojimo išlaidas.

5) Kaip pasikeitė Jūsų namų ūkio gyvenimo sąlygos per pastaruosius 12 mėn.?

- Labai pagerėjo
- Pagerėjo
- Nepasikeitė
- Pablogėjo
- Labai pablogėjo

6) Kaip dažnai jaučiate pajamų stygių?

- 1-2 kartus per mėnesį
- 3-4 kartus per mėnesį
- Dažniau nei 5 kartus per mėnesį
- Nuolatos
- Retai
- Nejaučiu pajamų stygiaus *(jei pasirinkote šį atsakymą pereikite prie 8 klausimo)*

7) Kokią sumą dažniausiai skolinatės pristigę pajamų?

- 10-20 eurų
- 21-50 eurų
- 51-100 eurų
- 101-150 eurų
- 151 ir daugiau

8) Kokios, Jūsų nuomone, paramos rūšys yra reikalingiausios skurstantiesiems? *(Pažymėkite visus atsakymus pagal reikalingumą)*

Paramos rūšis	Labai reikalinga	Reikalinga	Nei reikalinga, nei nereikalinga	Nereikalinga	Visiškai nereikalinga
Maisto produktai					
Drabužiai, avalynė, patalynė					
Socialinės išmokos ir pašalpos					
Būsto šildymo išlaidų kompensacijos					
Karšto ir geriamo vandens kompensacijos					
Parama mokinio reikmėms įsigyti					
Nemokamas mokinių maitinimas mokykloje					

Asmens higienos – priežiūros paslaugos					
Transporto organizavimas					

9) Ar žinote kur reikia kreiptis norint gauti socialinės apsaugos priemones skurstantiesiems?

- Seniūniją
- Socialinės paramos skyrių
- Nevyriausybinės organizacijas
- Bažnyčią
- Caritą
- Raudonojo Kryžiaus draugiją
- Savivaldybę
- Neįgaliųjų draugiją
- Socialinių paslaugų centrą

10) Iš kur gavote informacijos apie skurstančioms šeimoms teikiamas socialinės apsaugos priemones?

- Kaimynų
- Socialinio darbuotojo
- Draugų / šeimos narių
- Mokyklos socialinio pedagogo
- Kita (*įrašyti*).....

11) Kokias socialinės apsaugos priemones, skirtas skurstantiesiems, gaunate?

- Paramą maisto produktais
- Paramą darbužiais, avalyne, patalyne
- Pinigines socialines išmokas ir pašalpas
- Šildymo išlaidų kompensacijas
- Karšto ar geriamo vandens kompensacijas
- Paramą mokinio reikmėms įsigyti ir nemokamą maitinimą mokykloje
- Asmens higienos priežiūros paslaugas
- Transporto organizavimas
- Pagalba į namus
- Dienos socialinė globą asmens namuose
- Socialinių įgūdžių ugdymo ir palaikymo
- Jokios paramos negaunu (*jei pasirinkote šį atsakymą pereikite prie 17 klausimo*)

12) Ar esate patenkinti gaunamų socialinės apsaugos priemonių kokybe?

- Taip
- Ne

13) Įvardinkite gaunamų socialinės apsaugos priemonių skurstantiesiems, teigiamus kriterijus.

- Maisto produktai visada švieži
- Pateikiamas maisto produktų platus asortimentas
- Drabužiai ir avalynė kokybiški, švarūs, tvarkingi
- Pinigines socialines išmokas ir pašalpas išmokamos laiku

- Asmens higienos paslaugos teikiamos atsižvelgiant į mano galimybes jomis naudotis
- Socialines paslaugas teikiantys darbuotojai draugiški, paslaugūs
- Kita (*įrašykite*).....

14) Įvardinkite gaunamų socialinės apsaugos priemonių skurstantiesiems, neigiamus kriterijus.

- Maisto produktų asortimentas nieko vertas
- Dauguma maisto produktų su besibaigiančiu galiojimo terminu (*tęsinys kitame lape*)
- Pasitaiko sugedusių maisto produktų
- Drabužiai ir avalynė, purvini, suplyšę, netinkami dėvėti
- Piniginės socialinės išmokos ir pašalpos nesumokamos laiku
- Asmens higienos paslaugos teikiamos neatsižvelgiant į žmogaus galimybes jomis naudotis
- Socialines paslaugas teikiantys darbuotojai netinkamai atlieka savo pareigas
- Kita (*įrašyti*).....

15) Kaip teikiamos socialinės apsaugos priemonės skurstantiesiems, pagerina Jūsų gyvenimo kokybę? (*galite pasirinkti keletą Jums tinkančių atsakymų*)

- Gaunama parama leidžia sutaupyti
- Užtikrina oresnį gyvenimą
- Jaučiamės saugesni
- Kita (*įrašyti*).....

16) Kaip teikiamos socialinės apsaugos priemonės skurstantiesiems, kenkia Jūsų gyvenimo kokybei? (*galite pasirinkti keletą Jums tinkančių atsakymų*)

- Vaikai patiria patyčias mokykloje
- Jaučiame socialinę atskirtį
- Nuolatos jaučiame gėdos / nepilnavertiškumo jausmą
- Nesaugumo jausmas dėl gaunamų pajamų nepastovumo
- Slopina motyvaciją ieškoti darbo
- Kita (*įrašykite*).....

17) Jūsų lytis:

- Vyras
- Moteris

18) Jūsų amžius:

- 18-24
- 25-44
- 45-64
- 65 ir daugiau

19) Jūsų namų ūkio tipas:

- Vienas gyvenantis asmuo
- Vienas gyvenantis neįgalus asmuo
- Vienas iš tėvų auginantis vaikus iki 18 m.
- Sutuoktinių/partnerių pora be vaikų
- Sutuoktinių/partnerių pora su vaikais iki 18 m.
- Kito tipo namų ūkis

20) Jūsų namų ūkio narių skaičius:

- Suaugusių narių skaičius
- Vaikų iki 18 m. skaičius

21) Jūsų išsilavinimas:

- Pradinis
- Pagrindinis
- Pagrindinis su profesine kvalifikacija (*tęsinys kitame lape*)
- Vidurinis
- Vidurinis su profesine kvalifikacija
- Aukštasis neuniversitetinis
- Aukštasis

22) Jūsų socialinis statusas:

- Dirbantis
- Bedarbis
- Moksleivis / studentas
- Pensininkas
- Neįgalus asmuo
- Ūkininkas

23) Jūsų pajamų rūšis:

- Darbo užmokestis
- Socialinė pašalpa
- Netekto darbingumo / invalidumo pensija
- Senatvės pensija
- Našlių / našlaičių pensija
- Nedarbo draudimo išmoka
- Pajamos gaunamos iš žemė ūkio veiklos
- Kita (*įrašykite*).....

24) Kokios yra Jūsų gaunamos pajamos per mėnesį vienam šeimos nariui?

- 0-100
- 101-200
- 201-300
- 301-400
- 401 ir daugiau

Dėkoju už Jūsų atsakymus ir sugaištą laiką

ANYKŠČIŲ RAJONO SAVIVALDYBĖS
ADMINISTRACIJOS
SOCIALINĖS PARAMOS SKYRIUS

Biudžetinė įstaiga, J. Biliūno g.23, 29111 Anykščiai.

Duomenys kaupiami ir saugomi Juridinių asmenų registre, kodas188774637.

Skyriaus duomenys: J. Jablonskio g. 32, 29111 Anykščiai Tel. (8-381) 5 15 73, faks.(8 381) 5 30 35, el. p. socialinis@anyksciai.lt

Mykolo Romerio universiteto
Magistrantūros iššestinių studijų studentei
Vaidai Laurukėnienei

2018-01-19 Nr. 5-S-222

DĖL VAIDOS LAURUKĖNIENĖS TYRIMO ATLIKIMO

Atsižvelgdama į Mykolo Romerio universiteto Edukologijos ir socialinio darbo instituto iššestinių studijų magistrantės Vaidos Laurukėnienės 2017-01-15 prašymą,

leidžiu Vaidai Laurukėnienei Anykščių rajono savivaldybės administracijos Socialinės paramos skyriuje atlikti savarankišką darbo tyrimą tema „Parama skurstantiesiems: socialinės paramos šeimoms ir vieniems gyvenantiems asmenims praktikos ir pasekmės“.

Skyriaus vedėja

Ieva Gražytė